

Wymagania na poszczególne oceny dla liceum - zakres podstawowy: geografia, klasa 1.

Wymagania na poszczególne oceny				
Konieczne (ocena dopuszczająca: 40-49%)	Podstawowe (ocena dostateczna: 50-69%)	Rozszerzające (ocena dobra: 70-85%)	Dopełniające (ocena b.dobra: 86-95%)	Wykraczające (ocena celująca: 96-100%)
2	3	4	5	6
I. Obraz Ziemi				
Uczeń: - dokonuje podziału nauk geograficznych na dyscypliny, - wymienia źródła informacji geograficznej, - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>mapa, skala</i>, - wymienia elementy mapy, - wymienia rodzaje map, - omawia i czyta legendę mapy, - rozpoznaje rodzaje map w atlasie, - rozpoznaje i rozróżnia rodzaje skal, - opisuje na podstawie mapy turystycznej dowolny obszar.	Uczeń: - opisuje przedmiot i cele badań geograficznych, - wymienia źródła informacji potrzebne do charakterystyki własnego regionu, - wymienia funkcje GIS, - klasyfikuje mapy ze względu na skalę oraz ze względu na treść, - porównuje i szereguje skale, - wymienia najczęściej stosowane metody prezentowania informacji na mapach, - rozdziela formy terenu na mapie na podstawie układu poziomic, - podaje przykłady zastosowania map topograficznych, - posługuje się mapą hipsometryczną, - odnajduje na mapie obiekty geograficzne przedstawione na fotografii.	Uczeń: - określa miejsce geografii wśród innych nauk, - omawia przydatność i możliwości wykorzystania źródeł informacji geograficznej, - interpretuje dane liczbowe przedstawione w tabelach, na wykresach i diagramach, - przedstawia przykłady zastosowania różnych rodzajów map, - stosuje różne rodzaje skal i je przekształca, - posługuje się skalą mapy do obliczania odległości w terenie, - rozdziela ilościowe i jakościowe metody przedstawiania informacji geograficznej, - podaje przykłady zastosowania różnego rodzaju map, - wskazuje różnice w sposobie przedstawiania rzeźby terenu na mapach topograficznej i ogólnogeograficznej, - określa współrzędne geograficzne na mapie.	Uczeń: - wykazuje interdyscyplinarny charakter nauk geograficznych, - wymienia przykłady informacji pozyskiwanych na podstawie obserwacji i pomiarów prowadzonych w terenie, - porównuje metody jakościowe i ilościowe prezentacji informacji geograficznej, - interpretuje zdjęcia satelitarne, - czyta i interpretuje treści różnych rodzajów map, - charakteryzuje działania systemu nawigacji satelitarnej GPS.	Uczeń: - podaje przykłady praktycznego zastosowania geografii, - przedstawia możliwości wykorzystania różnych źródeł informacji geograficznych i ocenia ich przydatność, - omawia przykłady wykorzystania narzędzi GIS do analiz zróżnicowania przestrzennego środowiska geograficznego, - wykazuje przydatność fotografii i zdjęć satelitarnych do uzyskiwania informacji o środowisku geograficznym, - wyznacza współrzędne geograficzne z użyciem odbiornika GPS.
II. Ziemia we wszechświecie				
Uczeń: posługuje się terminami: <i>gwiazda, planeta, księżyc, planetoida, meteoroid, kometa</i>,	Uczeń: - charakteryzuje i porównuje planety Układu Słonecznego, w tym Ziemię, - podaje przyczyny zmian oświetlenia	Uczeń: opisuje ciała niebieskie: planety karłowate, księżyce, planetoidy, meteoroidy, komety,	Uczeń: - omawia teorie pochodzenia i budowy wszechświata, - rozpoznaje wybrane gwiazdozbiory	Uczeń: porównuje odległości we wszechświecie i uzasadnia złożoność wszechświata,

- wymienia ciała niebieskie tworzące Układ Słoneczny, - wymienia kolejno nazwy planet Układu Słonecznego, - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ruch obiegowy, wysokość górowania Słońca, noc polarna, dzień polarny</i>, - podaje cechy ruchu obiegowego Ziemi, - wymienia strefy oświetlenia Ziemi i wskazuje na mapie świata ich granice, - posługuje się terminami: <i>ruch obrotowy, czas uniwersalny, czas strefowy</i>, - wymienia cechy ruchu obrotowego.	- Ziemi w ciągu roku, - podaje przyczyny zmian długości dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych, - wymienia skutki ruchu obrotowego Ziemi, - wymienia rodzaje czasów na Ziemi, - wyjaśnia, czym są czas uniwersalny i czas strefowy.	- rozpoznaje ciała niebieskie na zdjęciach i mapach kosmosu, - podaje cechy Ziemi odróżniające ją od innych planet Układu Słonecznego, - przedstawia następstwa ruchu obiegowego Ziemi, - opisuje poszczególne strefy oświetlenia Ziemi, - wyjaśnia przyczyny zróżnicowania czasu na Ziemi, - analizuje mapę stref czasowych na Ziemi.	- nieba północnego, - omawia powstawanie Układu Słonecznego, - porównuje cechy budowy planet grupy ziemskiej oraz planet olbrzymów, - wyjaśnia przyczyny zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku, - przedstawia dowody na ruch obrotowy Ziemi, - podaje przykłady oddziaływania siły Coriolisa i jego skutki w środowisku przyrodniczym, - oblicza czas strefowy na podstawie mapy stref czasowych.	- wyjaśnia wpływ zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku na życie i działalność człowieka, - wyjaśnia wpływ różnic czasu na życie i działalność człowieka.
III. Atmosfera				
Uczeń: - wymienia czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza, - odczytuje z mapy klimatycznej temperaturę powietrza na Ziemi, - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ciśnienie atmosferyczne, wyż baryczny, niż baryczny</i>, - odczytuje z mapy klimatycznej wartości ciśnienia atmosferycznego, - wskazuje na mapie ciśnienia atmosferycznego rozmieszczenie stałych wyżów barycznych i niżów barycznych na Ziemi, - wyjaśnia znaczenie terminu <i>kondensacja pary wodnej</i>, - wymienia przyczyny występowania opadów na Ziemi, - wymienia i wskazuje na mapie obszary o najmniejszych i największych rocznych sumach opadów na Ziemi, - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>pogoda, prognoza pogody</i>, - wymienia elementy pogody, - ustala warunki pogodowe na podstawie mapy synoptycznej, - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>klimat, strefa klimatyczna</i>,	Uczeń: - charakteryzuje czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza, - opisuje na podstawie map rozkład temperatury powietrza na Ziemi w styczniu i w lipcu, - wskazuje na mapie obszary, w których zaznacza się wpływ prądów morskich i wysokości bezwzględnych na temperaturę powietrza, - opisuje na podstawie map rozkład ciśnienia atmosferycznego na Ziemi w styczniu i w lipcu, - wyjaśnia przyczyny ruchu powietrza, - wskazuje na mapie obszary objęte cyrkulacją pasatową, - wymienia czynniki wpływające na rozkład opadów atmosferycznych, - opisuje na podstawie mapy zróżnicowanie opadów na Ziemi, - wymienia sposoby pozyskiwania danych meteorologicznych, - charakteryzuje pogodę panującą na wybranym obszarze na podstawie mapy synoptycznej, - podaje różnicę między pogodą a klimatem.	Uczeń: - porównuje rozkład temperatury w lipcu i w styczniu na półkuli północnej i półkuli południowej, - oblicza średnią roczną temperaturę powietrza w danej stacji klimatycznej, - wykazuje zależność ciśnienia atmosferycznego od temperatury powietrza, - wyjaśnia mechanizm powstawania układów barycznych na podstawie schematu, - przedstawia warunki niezbędne do powstania opadu atmosferycznego, - wyjaśnia na podstawie map tematycznych wpływ prądów morskich na wielkość opadów atmosferycznych na Ziemi, - podaje przykłady obszarów, na których występują zmienne warunki pogodowe w ciągu całego roku, - porównuje uproszczoną mapę pogody z mapą synoptyczną, - omawia czynniki klimatotwórcze, - opisuje na podstawie klimatogramów i mapy stref klimatycznych typy klimatów, - wykazuje różnicę między klimatem	Uczeń: - wskazuje przyczyny nierównomiernego rozkładu temperatury powietrza na Ziemi, - omawia na podstawie klimatogramu roczny przebieg temperatury powietrza we własnym regionie, - wyjaśnia przyczyny zróżnicowania ciśnienia atmosferycznego na Ziemi, - opisuje na podstawie schematu globalną cyrkulację atmosfery, - omawia na podstawie klimatogramu rozkład opadów atmosferycznych w ciągu roku we własnym regionie, - przedstawia na podstawie mapy synoptycznej i zdjęć satelitarnych prognozę pogody dla danego obszaru, - uzasadnia znaczenie prognozowania pogody w działalności człowieka na podstawie dostępnych źródeł informacji, - charakteryzuje i porównuje strefy klimatyczne i typy klimatów na Ziemi oraz uzasadnia ich zasięgi, - opisuje cechy klimatu lokalnego w miejscu zamieszkania.	Uczeń: - wykazuje na podstawie schematu związek między szerokością geograficzną a rozkładem temperatury powietrza na Ziemi, - wyjaśnia mechanizm cyrkulacji powietrza w strefie międzyzwrotnikowej i wyższych szerokościach geograficznych, - podaje przyczyny występowania strefy podwyższonego i obniżonego ciśnienia na kuli ziemskiej, - wyjaśnia przyczyny występowania dużych sum opadów atmosferycznych w strefie klimatów równikowych, - omawia na przykładach dynamikę zmian zachodzących w atmosferze, wyjaśnia ich przyczyny oraz ukazuje ich skutki, - wyjaśnia, na czym polega strefowość i astrefowość

- wskazuje na mapie strefy klimatyczne na Ziemi, - opisuje na podstawie map tematycznych dowolną strefę klimatyczną na Ziemi.		morskim i kontynentalnym.		klimatów na Ziemi, wyjaśnia wpływ lokalnych czynników na klimat wybranych regionów.
IV. Hydrosfera				
Uczeń: - wyjaśnia znaczenie terminu <i>hydrosfera</i>, - podaje charakterystyczne cechy hydrosfery, - przedstawia podział wszechoceanu na mapie świata, - wskazuje na mapie wybrane morza i zatoki oraz podaje ich nazwy, - odczytuje z mapy zasolenie powierzchniowej warstwy wód oceanicznych, - wymienia rodzaje prądów morskich, - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rzeka</i>, <i>dorzecze</i>, <i>system rzeczny</i>, <i>zlewisko</i>, - wymienia rodzaje rzek, - wskazuje na mapie świata przykładowe rzeki główne, systemy rzeczne i zlewiska, - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lodowiec górski</i>, <i>lądolód</i>, <i>granica wiecznego śniegu</i>.	Uczeń: - opisuje cechy fizykochemiczne wód morskich, - wyjaśnia, czym są prądy morskie, - przedstawia rozkład prądów morskich na świecie na podstawie mapy, - opisuje na podstawie schematu system rzeczny wraz z dorzeczem, - charakteryzuje na podstawie mapy sieć rzeczna na poszczególnych kontynentach, - wyjaśnia różnicę między lodowcem górskim i lądolodem, - wymienia części składowe lodowca górskiego, - wskazuje na mapie świata obszary występowania lodowców górskich i lądolodów.	Uczeń: - analizuje rodzaje i wielkość zasobów wodnych na Ziemi, - podaje przyczyny zróżnicowania zasolenia wód morskich, - omawia problem zanieczyszczenia wód morskich, - uzasadnia zależność gęstości sieci rzecznej na Ziemi od warunków klimatycznych, - przedstawia sposoby zasilania najdłuższych rzek Europy, Azji, Afryki i Ameryki Północnej i Ameryki Południowej, - opisuje warunki powstawania lodowców, - omawia wpływ zaniku pokrywy lodowej na życie zwierząt w Arktyce.	Uczeń: - opisuje rodzaj i wielkość zasobów we własnym regionie, - objaśnia mechanizm powstawania i układ powierzchniowych prądów morskich, - omawia na wybranym przykładzie ze świata znaczenie przyrodnicze i gospodarcze wielkich rzek, - wyjaśnia przyczyny występowania granicy wiecznego śniegu na różnej wysokości, - omawia etapy powstawania lodowca górskiego.	Uczeń: - wykazuje znaczenie wody dla funkcjonowania systemu przyrodniczego Ziemi, - omawia wpływ prądów morskich na życie i gospodarkę człowieka, - przedstawia podstawowy podział jezior ze względu na genezę masy jeziornej, - omawia wpływ zanikania pokrywy lodowej w obszarach okołobiegunowych na gospodarkę, życie mieszkańców oraz ich tożsamość kulturową.
V. Litosfera. Procesy wewnętrzne				
Uczeń: - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>litosfera</i>, <i>skorupaziemska</i>, - wymienia warstwy Ziemi, - wymienia główne minerały budujące skorupę ziemską, - wymienia podstawowe rodzaje skał występujących na Ziemi, - wyjaśnia, czym są procesy endogeniczne i je klasyfikuje, - wskazuje na mapie największe płyty litosfery i ich granice, - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>plutonizm</i>, <i>wulkanizm</i>, <i>trzęsienia Ziemi</i>, - omawia budowę stożka wulkanicznego	Uczeń: - podaje cechy budowy wnętrza Ziemi, - wymienia powierzchnie nieciągłości we wnętrzu Ziemi, - opisuje warunki powstawania różnych rodzajów skał, - podaje przykłady skał o różnej genezie, - omawia podstawowe założenia teorii tektoniki płyt litosfery, - odróżnia ruchy górotwórcze od ruchów epejrogenicznych, - wskazuje na mapie obszary występowania ruchów epejrogenicznych, - wymienia produkty wulkaniczne,	Uczeń: - opisuje właściwości fizyczne poszczególnych warstw Ziemi, - wyjaśnia różnice między skorupą oceaniczną a skorupą kontynentalną, - charakteryzuje wybrane skały o różnej genezie, - rozpoznaje wybrane skały, - omawia przyczyny przemieszczania się płyt litosfery, - wskazuje na mapie świata przykłady gór powstałych w wyniku kolizji płyt litosfery, - podaje przyczyny ruchów epejrogenicznych,	Uczeń: - opisuje zmiany temperatury, ciśnienia i gęstości zachodzące we wnętrzu Ziemi wraz ze wzrostem głębokości, - omawia zastosowanie skał w gospodarce, - rozróżnia góry fałdowe, góry zrębowe i góry wulkaniczne, - opisuje na podstawie schematu powstawanie gór w wyniku kolizji płyt litosfery, - podaje przykłady świadczące o ruchach pionowych na lądach, - wyjaśnia wpływ ruchu płyt litosfery na genezę procesów endogenicznych,	Uczeń: - wyjaśnia związek budowy wnętrza Ziemi z ruchem płyt litosfery, - podaje przykłady występowania i wykorzystania skał we własnym regionie, - wskazuje różnice w procesach powstawania wybranych gór, na przykład Himalajów i Andów, - wymienia przykłady wpływu zjawisk wulkanicznych na środowisko przyrodnicze i

na podstawie schematu, • podaje na podstawie źródeł informacji przykłady wybranych trzęsień ziemi występujących na świecie.	• wyjaśnia różnicę między magmą i lawą, • wskazuje na mapie obszary sejsmiczne i asejsmiczne.	• charakteryzuje formy powstałe wskutek plutonizmu, • opisuje rodzaje wulkanów ze względu na przebieg erupcji i rodzaj wydobywających się produktów wulkanicznych, • wskazuje na mapie ważniejsze wulkany i określa ich położenie w stosunku do granic płyt litosfery, • opisuje przyczyny i przebieg trzęsienia ziemi.	• wykazuje zależność między ruchami płyt litosfery a występowaniem wulkanów i trzęsień Ziemi.	działalność człowieka.
V. Litosfera. Procesy zewnętrzne				
Uczeń: • klasyfikuje procesy egzogeniczne kształtujące powierzchnię Ziemi, • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wietrzenie, zwietrzelina</i>, • wyróżnia rodzaje wietrzenia, • wyjaśnia znaczenie terminu <i>kras</i>, • wymienia skały, które są rozpuszczane przez wodę, • wymienia podstawowe formy krasowe, • wymienia rodzaje erozji rzecznej, • wymienia typy ujść rzecznych, • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lodowiecgórski, lądolód</i>, • wymienia rodzaje moren, • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>abrazja, klif, plaża, mierzeja</i>, • wymienia czynniki kształtujące wybrzeża morskie, • podaje czynnik wpływający na siłę transportową wiatru, • wymienia rodzaje wydm, • wymienia rodzaje pustyni, • podaje nazwy największych pustyni na Ziemi i wskazuje je na mapie.	Uczeń: • wymienia czynniki rzeźbotwórcze, • podaje czynniki wpływające na intensywność wietrzenia na kuli ziemskiej, • omawia warunki, w jakich zachodzą procesy krasowe, • odróżnia formy krasu powierzchniowego i krasu podziemnego, • rozróżnia erozję wgłębną, erozję wsteczną i erozję boczną, • porównuje na podstawie infografiki cechy rzeki w biegu górnym, środkowym i dolnym, • wskazuje na mapie największe delty i ujścia lejkowate, • wymienia formy rzeźby terenu powstałe wskutek rzeźbotwórczej działalności lodowców, • omawia proces powstawania różnych typów moren, • rozróżnia na podstawie fotografii formy rzeźby terenu powstałe wskutek działalności lodowców górskich i lądolodów, • wymienia przykłady niszczącej i budującej działalności morza, • rozróżnia typy wybrzeży na podstawie map i fotografii, • wymienia formy terenu powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności	Uczeń: • charakteryzuje procesy zewnętrzne modelujące powierzchnię Ziemi (erozja, transport, akumulacja), • wyjaśnia, na czym polega wietrzenie fizyczne, wietrzenie chemiczne i wietrzenie biologiczne, • przedstawia czynniki wpływające na przebieg zjawisk krasowych, • wskazuje na mapie znane na świecie, w Europie i w Polsce obszary krasowe, • wyjaśnia, na czym polega rzeźbotwórcza działalność rzek, • rozpoznaje na rysunkach i fotografiach formy powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności rzek, • charakteryzuje typy ujść rzecznych na podstawie schematu, • dokonuje podziału form rzeźby polodowcowej na formy erozyjne i akumulacyjne, • charakteryzuje formy rzeźby terenu powstałe wskutek działalności lodowców górskich i lądolodów, • charakteryzuje formy rzeźby terenu powstałe wskutek rzeźbotwórczej działalności morza (klif, mierzeja) na podstawie schematu i zdjęć, • omawia czynniki warunkujące procesy eoliczne, • omawia warunki powstawania różnego rodzaju wydm.	Uczeń: • przedstawia różnice między wietrzeniem mrozowym a wietrzeniem termicznym, • omawia genezę wybranych form krasowych powierzchniowych i podziemnych, • opisuje przebieg oraz skutki erozji, transportu i akumulacji w różnych odcinkach biegu rzeki, • analizuje na podstawie schematu etapy powstawania meandrów, • opisuje niszczącą, transportową i akumulacyjną działalność lodowca górskiego i lądolodu, • porównuje typy wybrzeży morskich, podaje ich podobieństwa i różnice, • opisuje niszczącą, transportującą i budującą działalność wiatru, • rozróżnia na podstawie zdjęć formy rzeźby erozyjnej i akumulacyjnej działalności wiatru.	Uczeń: • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania intensywności procesów rzeźbotwórczych rzek, wiatru, lodowców i lądolodów, mórz oraz wietrzenia, • porównuje skutki rzeźbotwórczej działalności rzek, wiatru, lodowców i lądolodów, mórz oraz wietrzenia.

	wiatru, • wyjaśnia na podstawie ilustracji różnice między wydumą paraboliczną a barchanem.			
VI. Pedosfera i biosfera				
Uczeń: • porządkuje etapy procesu glebotwórczego, • wymienia czynniki glebotwórcze, • rozróżnia gleby strefowe i niestrefowe, • podaje nazwy stref roślinnych, • wskazuje na mapie zasięg występowania głównych stref roślinnych, • wymienia gatunki roślin charakterystyczne dla poszczególnych stref roślinnych, • wymienia piętra roślinne na przykładzie Alp.	Uczeń: • charakteryzuje najważniejsze poziomy glebowe na podstawie schematu profilu glebowego, • prezentuje na mapie rozmieszczenie głównych typów gleb strefowych i niestrefowych, • podaje cechy głównych stref roślinnych na świecie, • porównuje na podstawie schematu piętrowość w wybranych górach świata.	Uczeń: • omawia cechy głównych typów gleb strefowych i niestrefowych, • charakteryzuje główne typy gleb, • opisuje rozmieszczenie i warunki występowania głównych stref roślinnych na świecie, • charakteryzuje piętra roślinne na wybranych obszarach górskich, • podaje wspólne cechy piętrowości na przykładzie wybranych gór świata.	Uczeń: • charakteryzuje procesy i czynniki glebotwórcze, w tym zachodzące na obszarze, na którym jest zlokalizowana szkoła, • opisuje czynniki wpływające na piętrowe zróżnicowanie roślinności na Ziemi.	Uczeń: • wskazuje zależność między klimatem a występowaniem typów gleb i formacji roślinnych w układzie strefowym, • wykazuje zależność szaty roślinnej od wysokości nad poziomem morza.

Wymagania edukacyjne dla liceum - zakres rozszerzony: geografia, klasa 1.

Wymagania na poszczególne oceny				
Konieczne (ocena dopuszczająca: 40-49%)	Podstawowe (ocena dostateczna: 50-69%)	Rozszerzające (ocena dobra: 70-85%)	Dopełniające (ocena b.dobra: 86-95%)	Wykraczające (ocena celująca: 96-100%)
2	3	4	5	6
I. Obraz Ziemi				
Uczeń: - dokonyuje podziału nauk geograficznych na dyscypliny - wymienia źródła informacji geograficznej - wymienia metody badań geograficznych - wymienia rodzaje wykresów i diagramów - podaje definicje mapy i skali - wymienia elementy mapy - określa rodzaje map - wyróżnia rodzaje skal - omawia i czyta legendę mapy - rozpoznaje rodzaje map - opisuje dowolny obszar na podstawie mapy turystyczno-topograficznej	Uczeń: - opisuje przedmiot i cele badań geograficznych - wymienia źródła informacji potrzebne do charakterystyki własnego regionu - konstruuje plan pracy dla wybranego problemu badawczego w zakresie geografii - wymienia funkcje GIS - klasyfikuje mapy ze względu na różne kryteria - porównuje i szereguje skale - posługuje się podziałką mapy - wymienia najczęściej stosowane metody prezentowania informacji na mapach - rozróżnia formy rzeźby na mapie, analizując układ poziomic - podaje przykłady wykorzystania mapy topograficznej - odnajduje na mapie obiekty geograficzne przedstawione na fotografii	Uczeń: - określa miejsce geografii wśród innych nauk - omawia źródła informacji geograficznej, ich przydatność i możliwości wykorzystania - przedstawia podstawowe ilościowe i jakościowe metody badań geograficznych oraz możliwości ich wykorzystania na wybranych przykładach - opracowuje kwestionariusz ankiety na wybrany temat dotyczący problemu badawczego - wyjaśnia, na czym polega cyfrowa metoda prezentacji zjawisk GIS - stosuje wybrane metody kartograficzne do prezentacji cech ilościowych i jakościowych środowiska geograficznego - interpretuje dane liczbowe przedstawione za pomocą tabeli, wykresów i diagramów - analizuje źródła kartograficzne oraz formułuje wnioski na ich podstawie - stosuje różne rodzaje skal i przekształca je - posługuje się skalą mapy do obliczenia odległości i powierzchni - wyróżnia graficzne i kartograficzne metody przedstawiania informacji geograficznej - posługuje się mapą hipsometryczną - podaje przykłady zastosowania różnego rodzaju map - wskazuje różnice w sposobie przedstawiania rzeźby na mapie	Uczeń: - wykazuje interdyscyplinarny charakter nauk geograficznych - wymienia przykłady informacji pozyskiwanych na podstawie obserwacji i pomiarów prowadzonych w terenie - prezentuje i analizuje cechy środowiska geograficznego za pomocą GIS - tworzy dokumentację obserwacji terenowych za pomocą odbiornika GPS (smartfona) - oblicza skalę mapy na podstawie odległości lub powierzchni - porównuje metody jakościowe i metody ilościowe prezentacji zjawisk na mapach - określa przydatność fotografii i zdjęć satelitarnych do pozyskiwania informacji o środowisku geograficznym - interpretuje treść fotografii i zdjęć satelitarnych oraz wskazuje wady i zalety każdego z przedstawionych obszarów - czyta i interpretuje treści różnych rodzajów map - charakteryzuje działania systemu nawigacji satelitarnej GPS	Uczeń: - podaje przykłady praktycznego zastosowania geografii - przedstawia możliwości wykorzystania różnych źródeł informacji geograficznych i ocenia ich przydatność - omawia przykłady wykorzystania narzędzi GIS do analiz różnicowania przestrzennego środowiska geograficznego - dostrzega i określa związki przyczynowo-skutkowe między elementami środowiska na danym terenie na podstawie mapy cyfrowej - przeprowadza wywiad i opracowuje wyniki z zajęć terenowych - wykazuje przydatność fotografii i zdjęć satelitarnych do pozyskiwania informacji o środowisku geograficznym - prezentuje przykłady technologii informacyjno-komunikacyjnych i geoinformacyjnych do pozyskiwania, przechowywania, przetwarzania i prezentacji informacji geograficznych - określa współrzędne geograficzne na mapie oraz z wykorzystaniem GPS

		topograficznej i mapie ogólnogeograficznej • oblicza skalę mapy na podstawie odległości lub powierzchni • orientuje mapę topograficzną w terenie		
II. Ziemia we wszechświecie				
Uczeń: • posługuje się terminami: <i>planeta, księżyc, planetoida, meteoroida, kometa</i> • wymienia ciała niebieskie tworzące Układ Słoneczny • wymienia planety Układu Słonecznego • opisuje teorię heliocentryczną • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ruch obiegowy, wysokość górowania Słońca, noc polarna i dzień polarny</i> • podaje cechy ruchu obiegowego Ziemi • wydziela strefy oświetlenia Ziemi i ich granice • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ruch obrotowy, czas uniwersalny i czas strefowy</i> • podaje cechy ruchu obrotowego • podaje parametry fizyczne Słońca • wymienia fazy Księżyca • wymienia rodzaje czasów na Ziemi	Uczeń: • charakteryzuje i porównuje planety Układu Słonecznego, w tym Ziemię • porównuje teorię heliocentryczną z teorią geocentryczną • opisuje Słońce jako gwiazdę • opisuje cechy ruchu obiegowego Ziemi na podstawie schematu • podaje przyczyny zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku • omawia czas trwania zmian długości dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych • podaje różnice między horyzontem a widnokresem • omawia widomą wędrówkę Słońca nad horyzontem na podstawie schematu • wyjaśnia występowanie faz Księżyca na podstawie schematu • charakteryzuje czas uniwersalny i czas strefowy • podaje nazwy europejskich stref czasowych	Uczeń: • opisuje ciała niebieskie we wszechświecie • rozpoznaje ciała niebieskie na zdjęciach i mapach kosmosu • rozpoznaje gwiazdozbiory nieba północnego • podaje cechy Ziemi odróżniające ją od innych planet Układu Słonecznego • opisuje Ziemię widzianą z kosmosu • przedstawia następstwa ruchu obiegowego Ziemi • opisuje poszczególne strefy oświetlenia Ziemi • przedstawia konsekwencje ruchu obrotowego Ziemi • charakteryzuje zaćmienie Słońca i Księżyca na podstawie ilustracji • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania czasu na Ziemi • analizuje mapę stref czasowych • oblicza czas słoneczny dowolnego miejsca na Ziemi na podstawie różnicy długości geograficznej • omawia czas urzędowy obowiązujący w niektórych państwach • wyjaśnia, czym jest międzynarodowa linia zmiany daty	Uczeń: • wyjaśnia teorie pochodzenia i budowy wszechświata • omawia powstawanie Układu Słonecznego • porównuje cechy budowy planet Układu Słonecznego • charakteryzuje typy galaktyk i ich budowę • omawia przyczyny zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku • omawia zmiany wysokości górowania Słońca w różnych szerokościach geograficznych • oblicza wysokość górowania Słońca na dowolnej szerokości geograficznej w dniach równonocy i przesilen • przedstawia dowody na ruch obrotowy Ziemi • podaje przykłady i wskazuje skutki występowania siły Coriolisa dla środowiska przyrodniczego • wykazuje zależność miejscowego czasu słonecznego od długości geograficznej • oblicza miejscowy czas słoneczny z uwzględnieniem przekraczania międzynarodowej linii zmiany daty	Uczeń: • prezentuje współczesne metody badań kosmicznych i ich znaczenie • porównuje odległości we wszechświecie i kształtuje wyobrażenie o ogromie i złożoności wszechświata • przedstawia osiągnięcia naukowców, w tym Polaków, w poznawaniu wszechświata • wykazuje zależność między nachyleniem osi ziemskiej a dopływem energii słonecznej do powierzchni Ziemi • wyznacza współrzędne geograficzne dowolnego punktu na powierzchni Ziemi na podstawie wysokości górowania Słońca w dniach równonocy i przesilen • opisuje przykłady wpływu zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku na życie i działalność człowieka • opisuje przykłady wpływu różnic czasu na życie i działalność człowieka
III. Atmosfera				
Uczeń: • wymienia główne składniki powietrza atmosferycznego • wymienia czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza • odczytuje z mapy izoterm temperaturę powietrza na Ziemi • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>średnia</i>	Uczeń: • opisuje zróżnicowanie temperatury i ciśnienia powietrza w przekroju pionowym atmosfery • opisuje czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza • omawia rozkład temperatury powietrza w styczniu i w lipcu	Uczeń: • opisuje warstwową budowę atmosfery na podstawie schematu • charakteryzuje zjawiska i procesy zachodzące w różnych warstwach atmosfery • porównuje rozkład temperatury w poszczególnych porach roku na	Uczeń: • opisuje pole magnetyczne Ziemi na podstawie infografiki • wskazuje przyczyny nierównomiernego rozkładu temperatury powietrza na Ziemi • omawia roczny przebieg temperatury powietrza we własnym regionie	Uczeń: • omawia znaczenie atmosfery dla życia na Ziemi • wykazuje związek między budową atmosfery a zjawiskami i procesami meteorologicznymi • omawia zjawisko inwersji temperatury powietrza

<i>roczna amplituda temperatury powietrza, dobowa amplituda temperatury powietrza</i> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ciśnienie atmosferyczne, wyż baryczny, niż baryczny</i> • odczytuje z mapy izobar wartość ciśnienia atmosferycznego • wyznacza kierunki wiatrów względem izobar w wyżu i niżu atmosferycznym • wskazuje na mapie izobar rozmieszczenie stałych wyżów i niżów atmosferycznych na Ziemi • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kondensacja, temperatura punktu rosy, jądra kondensacji, wilgotność powietrza, resublimacja</i> • opisuje miary wilgotności powietrza • wymienia rodzaje opadów atmosferycznych • wymienia przyczyny występowania opadów na Ziemi • wymienia i wskazuje na mapie przykładowe obszary o najmniejszych i największych rocznych sumach opadów na Ziemi • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>pogoda, prognoza pogody, mapa synoptyczna</i> • określa elementy pogody • określa z mapy synoptycznej warunki pogodowe • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>klimat, strefa klimatyczna</i> • podaje przykład klimatu lokalnego • wskazuje na mapie główne strefy klimatyczne na Ziemi • opisuje dowolną strefę klimatyczną na Ziemi na podstawie mapy • podaje przykłady klimatów astrefowych	na podstawie mapy • omawia roczne amplitudy temperatury powietrza na Ziemi na podstawie mapy tematycznej • wskazuje obszary, w których zaznacza się wpływ prądów morskich i wysokości bezwzględnych na temperaturę powietrza • omawia rozkład ciśnienia atmosferycznego na Ziemi w styczniu i w lipcu na podstawie mapy • podaje przyczyny ruchu powietrza • podaje przykłady obszarów objętych wiatrami stałymi • wyjaśnia proces powstawania pasatów • wymienia czynniki wpływające na rozkład opadów atmosferycznych • opisuje zróżnicowanie opadów na Ziemi na podstawie mapy • wyróżnia rodzaje frontów atmosferycznych i je omawia • wymienia sposoby pozyskiwania danych meteorologicznych • charakteryzuje pogodę panującą na wybranym obszarze na podstawie mapy synoptycznej • wyjaśnia różnicę między klimatem lokalnym a mikroklimatem • analizuje klimatogramy głównych stref klimatycznych • rozpoznaje strefę klimatyczną na podstawie opisu lub klimatogramu • podaje cechy klimatu górskiego	półkuli północnej i półkuli południowej • oblicza średnią roczną temperaturę powietrza dla wybranej stacji meteorologicznej • oblicza średnią roczną amplitudę temperatury powietrza • wykazuje zależność ciśnienia atmosferycznego od temperatury powietrza • odróżnia prądy konwekcyjne (wstępujące i zstępujące) od wiatrów • analizuje powstawanie ośrodków barycznych na podstawie schematu • omawia krążenie powietrza w ośrodkach barycznych na półkuli północnej i półkuli południowej na podstawie schematu • wskazuje na mapie obszary występowania wiatrów stałych, okresowych i lokalnych • przedstawia warunki niezbędne do powstania opadu atmosferycznego • wskazuje przyczyny nierównomiernego rozkładu opadów atmosferycznych na Ziemi • rozpoznaje rodzaje opadów i osadów atmosferycznych • odróżnia front ciepły od frontu chłodnego na podstawie ich budowy i towarzyszących im zjawisk atmosferycznych • przedstawia podstawy prognozowania pogody • podaje przykłady obszarów, na których występują zmienne warunki pogodowe w ciągu roku • porównuje uproszczoną mapę pogody z mapą synoptyczną • wyjaśnia znaczenie prognozowania pogody dla gospodarki • omawia czynniki klimatotwórcze kształtujące klimat na Ziemi • wymienia obszary o specyficznym klimacie lokalnym w Polsce • opisuje typy klimatów na podstawie klimatogramów i mapy klimatycznej	na podstawie klimatogramu • oblicza temperaturę powietrza na podstawie gradientu adiabatycznego • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania ciśnienia atmosferycznego na Ziemi • wyjaśnia na podstawie schematu, czym jest globalna cyrkulacja atmosferyczna • wyjaśnia genezę wiatrów stałych, okresowych i lokalnych • omawia na podstawie klimatogramu wielkość rocznej sumy opadów atmosferycznych we własnym regionie • opisuje zjawiska towarzyszące ciepłym i chłodnym frontom atmosferycznym • analizuje mapy synoptyczne i zdjęcia satelitarne w celu przygotowania prognozy pogody • przedstawia na wybranych przykładach wpływ czynników meteorologicznych i geograficznych na poszczególne elementy pogody • omawia ekstremalne zjawiska atmosferyczne: burze, trąby powietrzne, szkwały • podaje czynniki warunkujące mikroklimat miejsca, w którym znajduje się szkoła • charakteryzuje i porównuje strefy klimatyczne i typy klimatów na Ziemi i uzasadnia ich zasięgi • rozpoznaje strefę klimatyczną i typ klimatu na podstawie rocznego przebiegu temperatury powietrza i sum opadów atmosferycznych • opisuje cechy klimatu lokalnego w miejscu zamieszkania	• formułuje prawidłowości dotyczące zróżnicowania rocznej amplitudy temperatury powietrza na Ziemi • omawia ekstremalne wartości temperatury na świecie • wskazuje na mapie obszary występowania ekstremalnych temperatur na Ziemi • wyjaśnia mechanizm cyrkulacji powietrza w strefie międzyzwrotnikowej i w wyższych szerokościach geograficznych • wyjaśnia przyczyny występowania strefy podwyższonego i obniżonego ciśnienia na kuli ziemskiej • omawia znaczenie wiatrów stałych, okresowych i lokalnych dla przebiegu pogody • wyjaśnia przyczyny występowania dużych sum opadów atmosferycznych w strefie klimatów równikowych • omawia charakterystyczne zmiany pogody w czasie przemieszczania się frontów atmosferycznych • interpretuje meteorologiczne zdjęcia satelitarne • omawia dynamikę zmian zachodzących w atmosferze, ukazuje związane z nimi zagrożenia i skutki tych zmian • wyjaśnia przyczyny modyfikujące przebieg stref klimatycznych • wyjaśnia, na czym polega strefowość klimatów na Ziemi • wyjaśnia wpływ lokalnych czynników na klimat wybranych regionów
---	--	--	---	--

		• wykazuje różnice między klimatem morskim a klimatem kontynentalnym • opisuje klimaty strefowe i astrefowe		
IV. Hydrosfera				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminu <i>hydrosfera</i> oraz podaje charakterystyczne cechy hydrosfery • wymienia elementy składowe cyklu hydrologicznego • przedstawia podział wszechoceanu na mapie świata • wyjaśnia, czym różni się morze od oceanu • wymienia rodzaje mórz • wskazuje na mapie wybrane morza i zatoki i podaje ich nazwy • wymienia cechy wody morskiej • odczytuje z mapy zasolenie wody na podstawie izohalin • wymienia rodzaje prądów morskich • rozróżnia rodzaje pływów morskich • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rzeka, dorzecze, system rzeczny, zlewisko</i> • wyróżnia rodzaje rzek • wskazuje na mapie świata przykładowe rzeki główne, systemy rzeczne i zlewiska • wymienia podstawowe typy ustrojów rzecznych • wymienia kryteria klasyfikacji jezior • wymienia funkcje sztucznych zbiorników wodnych • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lodowiec górski, lądolód, granica wiecznego śniegu</i> • wymienia formy występowania lodu na Ziemi • wymienia typy lodowców górskich • wskazuje na mapie obszary występowania wód artezyjskich na Ziemi • wymienia obszary występowania gejzerów	Uczeń: • omawia cykl hydrologiczny na podstawie schematu • przedstawia bilans wodny na Ziemi i jego zróżnicowanie w różnych warunkach klimatycznych • wskazuje na mapie obszary o deficycie oraz nadmiarze wody • wymienia cechy fizykochemiczne wód morskich • charakteryzuje gęstość wody morskiej • wymienia rodzaje ruchów wody morskiej • przedstawia rozkład prądów morskich na świecie na podstawie mapy • omawia genezę tsunami • wymienia przyczyny powstawania pływów morskich • omawia system rzeczny wraz z dorzeczem na podstawie schematu • charakteryzuje na podstawie mapy sieć rzeczna na poszczególnych kontynentach • wymienia rodzaje zasilania rzek • omawia rozmieszczenie jezior na kuli ziemskiej • wskazuje na mapie największe sztuczne zbiorniki wodne • wyjaśnia różnicę między lodowcem górskim a lądolodem • wymienia części składowe lodowca górskiego • wskazuje na mapie świata obszary występowania lodowców górskich i lądolodów • wskazuje na mapie świata obszary występowania wieloletniej zmarzliny • charakteryzuje rodzaje wód podziemnych na podstawie schematu • analizuje schemat basenu artezyjskiego • omawia powstawanie źródeł i ich	Uczeń: • analizuje rodzaje i wielkość zasobów wodnych na Ziemi • podaje przyczyny zróżnicowania zasolenia wód morskich • oblicza zasolenie wody w procentach • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania zasolenia mórz • omawia problem zanieczyszczenia wód morskich • podaje przyczyny występowania poszczególnych rodzajów ruchów wody morskiej • omawia falowanie wiatrowe i przyczyny powstawania fal morskich • charakteryzuje prądy morskie, ich rodzaje oraz rozkład na świecie • omawia skutki tsunami • omawia mechanizm powstawania pływów wskutek oddziaływania Księżyca i Słońca • określa rolę rzek w obiegu wody na Ziemi • omawia przyczyny zróżnicowania sieci rzecznej na Ziemi • opisuje cechy ustrojów rzecznych na świecie • przedstawia uwarunkowania występowania jezior na Ziemi • analizuje plany batymetryczne wybranych jezior • porównuje kształt i głębokość jezior różnych typów • opisuje warunki powstawania lodowców • omawia proces powstawania lodu lodowcowego • opisuje cechy lądolodu Antarktydy i Grenlandii • omawia warunki powstawania wieloletniej zmarzliny	Uczeń: • opisuje rodzaj i wielkość zasobów wodnych w swoim regionie • omawia rolę retencji w cyklu hydrologicznym • przedstawia zróżnicowanie temperatury wód oceanicznych • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania termicznego mórz w układzie pionowym i układzie poziomym • objaśnia mechanizm powstawania powierzchniowych prądów morskich i ich układ • wyjaśnia powstawanie upwellingu przybrzeżnego na podstawie ilustracji • prezentuje ustrój rzeki płynącej najbliżej szkoły • omawia znaczenie przyrodnicze i gospodarcze wielkich rzek na wybranym przykładzie ze świata • charakteryzuje genetyczne typy jezior • rozpoznaje wybrane typy genetyczne jezior na podstawie planów batymetrycznych • wyjaśnia przyczyny odmiennej wysokości występowania granicy wiecznego śniegu w różnych szerokościach geograficznych • charakteryzuje typy lodowców górskich na podstawie fotografii oraz ilustracji • omawia proces powstawania bariery lodowej i góry lodowej • przedstawia uwarunkowania występowania wód podziemnych • opisuje rodzaje wód podziemnych występujących w okolicach szkoły • omawia mechanizm funkcjonowania gejzerów	Uczeń: • wykazuje znaczenie wody dla funkcjonowania systemu przyrodniczego Ziemi • omawia wpływ prądów morskich na życie i gospodarkę człowieka • omawia ruch cząsteczek wody podczas falowania oraz parametry fali na podstawie schematu • omawia mechanizm ENSO i jego wpływ na środowisko geograficzne • wykazuje na przykładach zależność sieci rzecznej od budowy geologicznej i rzeźby terenu • rozpoznaje ustrój rzeczny wybranych rzek świata, Europy i Polski • omawia znaczenie jezior w życiu i działalności człowieka • omawia wpływ zanikania pokrywy lodowej w obszarach okołobiegunowych na gospodarkę, życie mieszkańców i ich tożsamość kulturową • omawia znaczenie gospodarcze wód podziemnych

	rodzaje na podstawie ilustracji	• klasyfikuje wody podziemne • charakteryzuje wody artezyjskie i subartezyjskie oraz podaje różnice między nimi • przedstawia warunki powstawania źródeł • opisuje typy wód mineralnych		
--	---------------------------------	--	--	--

V. Procesy wewnętrzne kształtujące powierzchnię Ziemi

Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>litosfera, skorupa ziemska, prądy konwekcyjne</i> • wymienia warstwy wnętrza Ziemi • wymienia główne pierwiastki i minerały budujące skorupę ziemską • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>skała, minerał</i> • wymienia główne rodzaje skał występujących na Ziemi • wyjaśnia, czym są procesy endogeniczne i klasyfikuje je • wskazuje na mapie główne płyty litosfery i ich granice, grzbiety śródoceaniczne, strefy subdukcji i ryftu • wymienia orogenezy w historii Ziemi • wymienia deformacje tektoniczne • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>plutonizm, wulkanizm, trzęsienia ziemi, obszary sejsmiczne, obszary asejsmiczne</i> • odróżnia intruzje zgodne od niezgodnych • odróżnia wulkany czynne od wygasłych • wymienia produkty erupcji wulkanicznych • podaje różnicę między epicentrum a hipocentrum trzęsienia ziemi • podaje przykłady wybranych trzęsień ziemi występujących na świecie • podaje przyczyny ruchów epejrogenicznych • wyjaśnia znaczenie terminu <i>ruchy izostatyczne</i> • odczytuje dane z krzywej hipsograficznej • wskazuje na mapie najgłębsze rowy	Uczeń: • opisuje cechy budowy wnętrza Ziemi • wymienia powierzchnie nieciągłości we wnętrzu Ziemi • podaje różnice między minerałem a skałą • rozpoznaje minerały skałotwórcze • opisuje warunki powstawania różnych rodzajów skał • podaje przykłady skał o różnej genezie • wskazuje na mapie obszary występowania najbardziej rozpowszechnionych skał • omawia podstawowe założenia teorii tektoniki płyt litosfery • prezentuje typy granic płyt litosfery z wykorzystaniem mapy tematycznej • odróżnia ruchy górotwórcze od ruchów epejrogenicznych • wymienia typy genetyczne gór • podaje przykłady różnych typów genetycznych gór • wskazuje na mapie obszary występowania ruchów epejrogenicznych • opisuje warunki powstawania wulkanów na podstawie schematu • omawia rozmieszczenie wulkanów na Ziemi • przedstawia rodzaje trzęsień ziemi • wskazuje na mapie rozmieszczenie obszarów sejsmicznych na Ziemi • wymienia podobieństwa i różnice między ruchami epejrogenicznymi a izostatycznymi • charakteryzuje ukształtowanie poziome i pionowe powierzchni Ziemi	Uczeń: • opisuje skład chemiczny i właściwości fizyczne poszczególnych warstw wnętrza Ziemi • opisuje stopień geotermiczny • wskazuje różnice między skorupą kontynentalną a skorupą oceaniczną • charakteryzuje wybrane skały o różnej genezie • rozpoznaje wybrane skały • wymienia przyczyny wzajemnego przemieszczania się płyt skorupy ziemskiej • omawia procesy spredingu i subdukcji na podstawie infografiki • wskazuje na mapie świata przykłady gór powstałych w wyniku kolizji płyt litosfery • charakteryzuje typy genetyczne gór i podaje ich cechy • rozpoznaje na podstawie schematów deformacje tektoniczne • podaje przyczyny ruchów epejrogenicznych • omawia procesy plutoniczne i podaje ich skutki • charakteryzuje typy intruzji magmatycznych • omawia budowę wulkanu • wskazuje na mapie ważniejsze wulkany i określa ich położenie w stosunku do granic płyt litosfery • omawia przyczyny trzęsień ziemi • charakteryzuje skalę Richtera i skalę Mercallego • przedstawia rozchodzenie się fal sejsmicznych na podstawie ilustracji	Uczeń: • opisuje zmiany temperatury, ciśnienia i gęstości zachodzące we wnętrzu Ziemi wraz ze wzrostem głębokości • oblicza temperaturę w głębi skorupy ziemskiej na podstawie stopnia geotermicznego • przedstawia genezę skał magmowych, osadowych i przeobrażonych • przedstawia gospodarcze zastosowanie skał • wyjaśnia mechanizm działania prądów konwekcyjnych • charakteryzuje powstawanie gór w wyniku kolizji płyt litosfery na podstawie schematu • podaje przykłady świadczące o ruchach pionowych skorupy ziemskiej • opisuje etapy powstawania gór fałdowych i zrębowych • omawia wpływ ruchu płyt litosfery na genezę procesów endogenicznych • prezentuje typy wulkanów ze względu na przebieg erupcji i rodzaj materiału • podaje przykłady negatywnych i pozytywnych skutków erupcji wulkanicznych • wykazuje zależność między ruchami płyt skorupy ziemskiej a rozmieszczeniem wulkanów • wykazuje zależność między ruchami płyt skorupy ziemskiej a obszarami występowania trzęsień ziemi • wskazuje negatywne skutki trzęsień ziemi i erupcji wulkanicznych • omawia wpływ procesów geologicznych na ukształtowanie	Uczeń: • wskazuje wpływ budowy wnętrza Ziemi na genezę procesów endogenicznych • podaje przykłady występowania i wykorzystania skał we własnym regionie • wyjaśnia wpływ procesów geologicznych na powstawanie głównych struktur tektonicznych na wybranych przykładach • wskazuje różnice w procesach powstawania wybranych gór, np. Himalajów i Andów • wymienia przykłady wpływu zjawisk wulkanicznych na środowisko przyrodnicze i działalność człowieka • rozpoznaje skały występujące w najbliższej okolicy na powierzchni lub użyte w znajdujących się tam budynkach i budowlach • omawia zależność pomiędzy wiekiem orogenezy a wysokością gór • podaje przykłady skutków występowania procesów epejrogenicznych i izostatycznych • wykazuje zależność wielkich form rzeźby terenu od budowy skorupy ziemskiej na przykładach ze świata i z Europy • prezentuje zasady ustalania wieku względnego i wieku bezwzględnego skał oraz wydarzeń geologicznych • rozpoznaje okres geologiczny na podstawie zestawu skamieniałości przewodnich • odtworza wydarzenia geologiczne
---	--	---	---	---

- oceaniczne na Ziemi i podaje ich nazwy • wyjaśnia znaczenie terminu <i>skamieniałość przewodnia</i>	• omawia podział dziejów Ziemi • omawia etapy powstawania skamieniałości na podstawie schematu	• omawia wielkie formy ukształtowania lądów i dna oceanicznego • wskazuje na mapie batymetrycznej wielkie formy dna oceanicznego • omawia metody odtwarzania dziejów Ziemi • przedstawia najważniejsze wydarzenia geologiczne i przyrodnicze w dziejach Ziemi (fałdowania, transgresje i regresje morskie, zlodowacenia, rozwój świata organicznego) • rozpoznaje okres geologiczny na podstawie opisu	powierzchni Ziemi • analizuje tabelę stratygraficzną • wyjaśnia znaczenie skamieniałości przewodnich w odtwarzaniu dziejów Ziemi • analizuje oraz interpretuje mapy i profile geologiczne	i przyrodnicze w dziejach Ziemi na podstawie profilu geologicznego
--	---	--	--	---

VI. Procesy zewnętrzne kształtujące powierzchnię Ziemi

Uczeń: • klasyfikuje procesy egzogeniczne kształtujące powierzchnię Ziemi • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wietrzenie, zwietrzelina</i> • wyróżnia rodzaje wietrzenia (fizyczne, chemiczne, biologiczne) • wymienia produkty wietrzenia • wymienia rodzaje ruchów masowych • wyjaśnia znaczenie terminu <i>kras</i> • wymienia skały rozpuszczalne przez wodę • wymienia podstawowe formy krasowe • wymienia elementy doliny rzecznej na podstawie schematu • wymienia rodzaje erozji rzecznej • wymienia typy ujść rzecznych • wskazuje na mapie delty i ujścia lejkowate • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lodowiec górski, lądolód</i> • wymienia rodzaje moren • rozróżnia formy rzeźby terenu powstałe wskutek działalności lodowców górskich i lądolodów na ilustracji oraz fotografii • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>abrazja, klif, plaża, mierzeja</i> • wymienia czynniki kształtujące wybrzeża morskie • wymienia czynniki wpływające	Uczeń: • wymienia czynniki wpływające na efekty procesów zewnętrznych • wymienia czynniki decydujące o intensywności wietrzenia na kuli ziemskiej • omawia procesy krasowe • omawia właściwości rozpuszczające wody • odróżnia formy krasu powierzchniowego od krasu podziemnego • odróżnia terasę zalewową od terasy nadzalewowej • odróżnia erozje wgłębną, wsteczną i boczną • wskazuje na mapie delty i ujścia lejkowate • wymienia formy rzeźby terenu powstałe wskutek działalności lodowców • omawia powstawanie różnych typów moren • wymienia przykłady niszczącej i budującej działalności morza • rozróżnia typy wybrzeży na podstawie map i fotografii • wymienia formy terenu powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności wiatru • wyjaśnia różnice między wydmą	Uczeń: • omawia procesy zewnętrzne modelujące powierzchnię Ziemi (erozja, transport, akumulacja) • charakteryzuje zjawiska wietrzenia fizycznego, chemicznego i biologicznego • przedstawia formy i produkty powstałe w wyniku poszczególnych rodzajów wietrzenia • omawia rozwój rzeźby terenu powstałej pod wpływem ruchów masowych • przedstawia czynniki wpływające na przebieg zjawisk krasowych • przedstawia uwarunkowania tempa rozpuszczania skał • omawia cechy rzeźby krasowej • wskazuje na mapie obszary krasowe znane na świecie, w Europie i w Polsce • porównuje cechy rzeki w biegach górnym, środkowym i dolnym • rozpoznaje na rysunkach i fotografiach formy powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności rzek • charakteryzuje typy ujść rzecznych na podstawie mapy i zdjęć satelitarnych • klasyfikuje formy rzeźby polodowcowej na formy erozyjne i formy akumulacyjne	Uczeń: • omawia intensywność poszczególnych rodzajów wietrzenia na Ziemi na podstawie schematu • omawia skutki procesu wietrzenia • omawia genezę wybranych form krasowych powierzchniowych i podziemnych • omawia skutki ruchów masowych • omawia sposoby zapobiegania ruchom masowym oraz minimalizowania ich następstw • wymienia etapy rozwoju form krasu powierzchniowego • podaje cechy rzeźbotwórczej działalności rzeki – erozji, transportu, akumulacji – w jej górnym, środkowym i dolnym biegu • analizuje powstawanie meandrów na podstawie schematu • opisuje niszczącą, transportową i akumulacyjną działalność lodowców • charakteryzuje krajobraz młodoglacjalny • omawia procesy i formy na wybrzeżu stromym • porównuje typy wybrzeży morskich oraz podaje ich podobieństwa i różnice • charakteryzuje niszczącą, transportującą i budującą działalność wiatru	Uczeń: • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania procesów rzeźbotwórczych rzek, wiatru, lodowców i lądolodów, mórz oraz wietrzenia • omawia skutki rzeźbotwórczej działalności rzek, wiatru, lodowców i lądolodów, mórz oraz wietrzenia • wykazuje wpływ czynników przyrodniczych i działalności człowieka na grawitacyjne ruchy masowe • przedstawia przykłady ograniczeń w zakresie zagospodarowania terenu, wynikające z budowy geologicznej podłoża, rzeźby terenu i grawitacyjnych ruchów masowych • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania procesów rzeźbotwórczych (erozji i akumulacji) na poszczególnych odcinkach rzeki (górnym, środkowym i dolnym) • opisuje fazy rozwoju zakola rzeczego i powstawanie starorzeczna na podstawie ilustracji
---	---	---	---	---

na intensywność rzeźbotwórczej działalności wiatru - wymienia rodzaje wydm - wymienia rodzaje pustyń - podaje nazwy największych pustyń na Ziemi	paraboliczną a barchanem	- charakteryzuje formy rzeźby terenu powstałe wskutek działalności lodowców górskich i lądolodów - wymienia czynniki wpływające na tempo cofania się wybrzeży klifowych - przedstawia proces powstawania mierzei na podstawie schematu - charakteryzuje formy rzeźby terenu powstałe wskutek rzeźbotwórczej działalności morza (klif, mierzeja) - omawia uwarunkowania procesów eolicznych - omawia warunki tworzenia się wydm	rozdziela formy rzeźby erozyjnej i akumulacyjnej działalności wiatru na podstawie fotografii	
VII. Pedosfera i biosfera				
Uczeń: - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>gleba, przydatność rolnicza gleb, żyzność, urodzajność</i> - rozdziela gleby strefowe, śródstrefowe i niestrefowe - rozróżnia podstawowe profile glebowe - wyjaśnia znaczenie terminu <i>formacje roślinne</i> - podaje nazwy formacji roślinnych - wskazuje na mapie zasięg występowania głównych stref roślinnych - wymienia charakterystyczne gatunki roślinne w każdej ze stref roślinnych - wymienia piętra roślinne na przykładzie Tatr	Uczeń: - charakteryzuje najważniejsze poziomy glebowe na podstawie ilustracji profili glebowych - wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych typów gleb strefowych i niestrefowych - podaje charakterystyczne cechy głównych stref roślinnych na Ziemi - porównuje piętność w wybranych górach świata	Uczeń: - przedstawia uwarunkowania powstawania gleb - omawia podstawowe profile glebowe - omawia cechy głównych typów gleb strefowych, śródstrefowych i niestrefowych - wyjaśnia różnicę między żyznością a urodzajnością - opisuje rozmieszczenie i warunki występowania głównych stref roślinnych na świecie - charakteryzuje piętra roślinne na wybranych obszarach górskich - podaje wspólne cechy piętności na przykładzie wybranych gór świata	Uczeń: - charakteryzuje czynniki glebotwórcze i procesy glebotwórcze, w tym zachodzące na obszarze, na którym znajduje się szkoła - dopasowuje do profili glebowych odpowiednie nazwy gleb - omawia przydatność rolniczą wybranych typów gleb na świecie - omawia czynniki wpływające na piętność różnicowanie roślinności na Ziemi	Uczeń: - analizuje profil glebowy i rozpoznaje proces glebotwórczy - wskazuje przyczyny różnicowania profili glebowych poszczególnych typów gleb - wskazuje zależność między klimatem a występowaniem typów gleb i formacji roślinnych w układzie strefowym - wykazuje zależność szaty roślinnej od wysokości nad poziomem morza
Warsztaty terenowe				
Uczeń: - podaje współrzędne geograficzne miejsca odkrywki geologicznej za pomocą odbiornika GPS - wymienia i rozpoznaje dominujące skały widoczne w odkrywce geologicznej	Uczeń: - porządkuje chronologicznie wydarzenia geologiczne w odkrywce geologicznej - wymienia struktury tektoniczne oraz ich elementy składowe widoczne w odkrywce geologicznej	Uczeń: - analizuje odkrywkę geologiczną i na jej podstawie wnioskuje o przeszłości geologicznej regionu - rozpoznaje efekt procesów rzeźbotwórczych zachodzących w miejscu obserwacji terenowych	Uczeń: - analizuje mapę geologiczną obszaru, na którym są prowadzone zajęcia terenowe, i porównuje ją z informacjami odczytanymi z odkrywki geologicznej - dokonywa obserwacji procesów geologicznych i geomorfologicznych zachodzących w okolicy miejsca zamieszkania	Uczeń: - dostrzega prawidłowości dotyczące procesów geologicznych i geomorfologicznych w miejscu obserwacji - sporządza dokumentację z przeprowadzonych zajęć terenowych i przedstawia jej wyniki w wybranej formie

Wymagania edukacyjne dla liceum - zakres podstawowy: geografia, klasa 2.

Wymagania na poszczególne oceny				
konieczne (ocena dopuszczająca: 40-49%)	podstawowe (ocena dostateczna: 50-69%)	rozszerzające (ocena dobra: 70-85%)	dopełniające (ocena b.dobra: 86-95%)	wykraczające (ocena celująca: 96-100%)
2	3	4	5	6
I. Zmiany na mapie politycznej				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>państwo, eksklawa, terytorium zależne</i> • wymienia elementy państwa • wymienia wielkie państwa i minipaństwa • określa różnice w powierzchni państw • podaje powierzchnię Polski • podaje aktualną liczbę państw świata • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kolonializm, dekolonizacja</i> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>integracja, dezintegracja</i> • wymienia przyczyny procesów integracyjnych na świecie • wymienia państwa w Europie powstałe po 1989 r. • podaje przykłady organizacji międzynarodowych • wymienia przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie • wyjaśnia różnice między terroryzmem a konfliktem zbrojnym • wymienia wskaźniki rozwoju gospodarczego i społecznego państw	Uczeń: • podaje przykłady eksklaw i wskazuje je na mapie • wskazuje na mapie wielkie państwa i minipaństwa • określa pozycję Polski w Europie pod względem powierzchni • wskazuje na mapie świata obszary kolonialne krajów europejskich połowy XX w. • wyjaśnia różnicę między integracją a dezintegracją państw • podaje przykłady procesów integracji i dezintegracji w Europie po 1989 r. • określa główne cele ONZ • wskazuje na mapie świata miejsca ważniejszych konfliktów zbrojnych i ataków terrorystycznych w wybranych regionach w XXI w. • podaje definicję wskaźników rozwoju krajów: PKB, HDI, MPI • omawia na wybranych przykładach cechy krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego	Uczeń: • podaje przykłady terytoriów zależnych w XXI w. na świecie • odczytuje na mapach aktualny podział polityczny • wyjaśnia przyczyny zmian na mapie politycznej świata • omawia na przykładach procesy integracji i dezintegracji w Europie po 1989 r. • podaje przykłady organizacji międzyrządowych i pozarządowych • podaje przykłady organizacji międzynarodowych, których członkiem jest Polska • omawia przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie • charakteryzuje wybrane konflikty na świecie w latach 90. XX w. i na początku XXI w. • omawia przyczyny dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym państw świata • omawia składowe wskaźnika HDI na przykładzie Polski • opisuje zróżnicowanie przestrzenne państw świata według wskaźników HDI i MPI	Uczeń: • podaje przykłady krajów nieuznawanych na arenie międzynarodowej • wymienia skutki kolonializmu • omawia wpływ kolonializmu na współczesny podział polityczny świata • opisuje zmiany, które zaszły na mapie politycznej świata po II wojnie światowej • analizuje przyczyny integracji politycznej, gospodarczej i militarnej na świecie na przykładzie Unii Europejskiej • omawia skutki konfliktów zbrojnych i ataków terrorystycznych na świecie • ocenia strukturę PKB Polski na tle innych krajów • porównuje strukturę PKB państw znajdujących się na różnych poziomach rozwoju społeczno-gospodarczego	Uczeń: • przedstawia przyczyny i skutki dekolonizacji • wykazuje związek między zasięgiem kolonii a językiem urzędowym w państwach Ameryki Południowej • analizuje wpływ kolonizacji na dysproporcje w rozwoju państw • omawia pozytywne i negatywne skutki integracji politycznej i gospodarczej na świecie • przedstawia wpływ mediów na społeczny odbiór przyczyn i skutków konfliktów na świecie • omawia konsekwencje zróżnicowania poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego krajów i regionów na świecie
II. Ludność i urbanizacja				
Uczeń: • podaje aktualną liczbę ludności świata i prognozy zmian • porównuje kontynenty pod względem liczby ludności • wymienia najludniejsze państwa	Uczeń: • przedstawia przyczyny zmian liczby ludności świata • podaje różnice w przyroście naturalnym w krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym	Uczeń: • analizuje dynamikę zmian liczby ludności świata • wyjaśnia przyczyny różnic między wartością przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych	Uczeń: • wyjaśnia przyczyny zmian tempa wzrostu liczby ludności na świecie • analizuje przestrzenne różnice w wielkości wskaźników urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego	Uczeń: • przedstawia skutki zmian tempa wzrostu liczby ludności na świecie • ocenia konsekwencje eksplozji demograficznej i regresu demograficznego w wybranych

na świecie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>przyrost naturalny, współczynnik urodzeń, współczynnik zgonów, współczynnik przyrostu naturalnego</i> • opisuje model przejścia demograficznego • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>eksplozja demograficzna, regres demograficzny</i> • wymienia typy demograficzne społeczeństw • wymienia dominujące na świecie modele rodziny • wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik dzietności</i> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ekumena, subekumena, anekumena</i> • wymienia czynniki rozmieszczenia ludności w podziale na przyrodnicze, społeczno-gospodarcze i polityczne • wymienia bariery osadnicze • wyjaśnia znaczenie terminu <i>wskaźnik gęstości zaludnienia</i> • wymienia najgęściej zaludnione kraje na świecie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>imigracja, emigracja, reemigracja, saldo migracji</i> • przedstawia podział migracji • podaje główne kierunki współczesnych migracji ludności na świecie • wymienia odmiany ludzkie – główne i mieszane • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>narod, mniejszość narodowa, mniejszość etniczna</i> • wymienia mniejszości narodowe w Polsce • wyjaśnia znaczenie terminu <i>religia</i> • wymienia religie uniwersalne • wymienia i wskazuje na mapie główne kręgi kulturowe na świecie • wymienia rodzaje jednostek osadniczych • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>miasto, wieś</i> • wymienia czynniki lokalizacji jednostek osadniczych i rozwoju sieci osadniczej	• oblicza współczynniki urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego • opisuje fazy rozwoju demograficznego • podaje przykłady państw, w których występuje eksplozja demograficzna i regres demograficzny • porównuje piramidy wieku i płci w wybranych krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym • wymienia przyczyny starzenia się społeczeństw • podaje przykłady państw starzejących się • wymienia modele rodziny i omawia ich występowanie na świecie • podaje wybrane czynniki rozmieszczenia ludności na świecie • opisuje ograniczenia w rozmieszczeniu ludności • oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia dla wybranego obszaru • wskazuje obszary słabo zaludnione i bezludne • podaje główne przyczyny migracji na świecie • wskazuje na mapie kraje emigracyjne i imigracyjne • odróżnia uchodźstwo od migracji ekonomicznej • charakteryzuje główne i mieszane odmiany ludzkie • wymienia przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem narodowościowym • opisuje zróżnicowanie narodowościowe i etniczne w Polsce • charakteryzuje wielkie religie i wskazuje na mapie obszary ich występowania • podaje cechy wybranych kręgów kulturowych ludności świata • przedstawia strukturę wyznaniową w Polsce • charakteryzuje osadnictwo wiejskie • omawia czynniki kształtujące sieć miejską • omawia płaszczyzny procesu urbanizacji • przedstawia wskaźnik urbanizacji i jego zróżnicowanie w Polsce i na świecie	pod względem społeczno-gospodarczym • opisuje przyczyny występowania eksplozji demograficznej i regresu demograficznego na świecie • omawia zróżnicowanie struktury wieku na świecie • wymienia czynniki kształtujące strukturę wieku • omawia zróżnicowanie współczynnika dzietności • analizuje wpływ wybranych czynników na rozmieszczenie ludności na świecie • opisuje bariery osadnicze • omawia cechy rozmieszczenia ludności na świecie • analizuje zróżnicowanie gęstości zaludnienia na świecie • omawia obszary zamieszkane i niezamieszkane na świecie • omawia współczesne migracje zagraniczne • analizuje saldo migracji zagranicznych na świecie • wyjaśnia przyczyny dodatniego lub ujemnego salda migracji na świecie • opisuje zróżnicowanie narodowościowe wybranych krajów • omawia zróżnicowanie etniczne wybranych krajów • omawia strukturę religijną w wybranych krajach • przedstawia zróżnicowanie religijne w Polsce • charakteryzuje kręgi kulturowe ludności świata i wskazuje je na mapie • omawia zróżnicowanie typów wsi na przykładzie Europy • opisuje zróżnicowanie sieci osadniczej na świecie • wymienia przyczyny urbanizacji wybranych regionów świata • charakteryzuje typy zespołów miejskich, podaje ich przykłady w Polsce i na świecie oraz wskazuje je na mapie • charakteryzuje obszary wiejskie na świecie	na świecie • analizuje przyczyny kształtujące przyrost naturalny w poszczególnych fazach przejścia demograficznego • analizuje i porównuje piramidy wieku i płci w wybranych krajach świata • omawia przyczyny i skutki starzenia się ludności oraz jego zróżnicowanie na świecie • określa społeczno-kulturowe uwarunkowania zróżnicowania modelu rodziny • porównuje współczynnik dzietności w krajach wysoko i słabo rozwiniętych pod względem społeczno-gospodarczym • przedstawia prawidłowości w rozmieszczeniu ludności świata • opisuje problemy uchodźców w wybranych państwach • przedstawia konsekwencje zróżnicowania narodowościowego i etnicznego ludności na wybranych przykładach • przedstawia konsekwencje zróżnicowania religijnego i kulturowego ludności na świecie • analizuje sieć osadniczą wybranych regionów świata na podstawie map cyfrowych • przedstawia gęstość zaludnienia obszarów miejskich na wybranych etapach urbanizacji • wyjaśnia przyczyny przestrzennego zróżnicowania poziomu urbanizacji na świecie • wymienia skutki urbanizacji wybranych regionów świata • podaje przyczyny zacierania się granic między miastem a wsią • wyjaśnia przyczyny depopulacji niektórych wsi w Polsce i w Europie	państwach • analizuje i ocenia zróżnicowanie ludności świata pod względem dzietności w różnych regionach świata • przedstawia społeczno-ekonomiczne i ekologiczne skutki nadmiernej koncentracji ludności • omawia skutki ruchów migracyjnych dla społeczeństw i gospodarki wybranych państw świata • podaje przykłady działań, które mogą ograniczyć negatywne przejawy zróżnicowania rasowego, narodowościowego i etnicznego ludności świata • analizuje wpływ religii na życie człowieka i na gospodarkę • omawia wkład kręgów kulturowych w dziedzictwo kulturowe ludzkości • opisuje wpływ środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz rozwoju społeczno-gospodarczego na zróżnicowanie poziomu rozwoju sieci osadniczej na świecie • analizuje przyczyny i skutki urbanizacji wybranych regionów świata • przedstawia zależność między udziałem ludności wiejskiej w ogólnej liczbie ludności a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju
---	--	--	--	--

• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>urbanizacja, wskaźnik urbanizacji</i> • wymienia płaszczyzny urbanizacji • podaje fazy urbanizacji • podaje typy zespołów miejskich • podaje różnicę między wsią a obszarem wiejskim • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wieś, obszar wiejski</i> • wymienia kryteria podziału jednostek osadniczych • podaje na wybranych przykładach funkcje wsi	• opisuje fazy urbanizacji • wymienia typy aglomeracji i podaje przykłady w Polsce i na świecie • wymienia czynniki wpływające na rozwój obszarów wiejskich	• omawia zmiany funkcji współczesnych wsi		
III. Sektory gospodarki. Globalizacja				
Uczeń: • przedstawia podział gospodarki na sektory • wymienia funkcje poszczególnych sektorów gospodarki • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>globalizacja, indeks globalizacji</i> • wymienia płaszczyzny globalizacji	Uczeń: • omawia znaczenie poszczególnych sektorów gospodarki • opisuje funkcje poszczególnych sektorów gospodarki • wyjaśnia, czym jest struktura zatrudnienia • wymienia kraje o najwyższym indeksie globalizacji na świecie	Uczeń: • porównuje strukturę zatrudnienia w wybranych krajach w latach 90. XX w. i obecnie • opisuje zmiany w strukturze zatrudnienia w Polsce po 1950 r. • omawia przebieg procesów globalizacji na płaszczyźnie gospodarczej, społecznej i politycznej	Uczeń: • omawia zmiany w strukturze zatrudnienia ludności Polski na tle krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego • wykazuje zależność między wskaźnikiem indeksu globalizacji a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju • analizuje skutki globalizacji na przykładzie Polski	Uczeń: • przedstawia przyczyny i prawidłowości zmiany roli sektorów gospodarki w rozwoju cywilizacyjnym w wybranych krajach świata i w Polsce • przedstawia wpływ globalizacji na gospodarkę światową i życie człowieka
IV. Rolnictwo, leśnictwo i rybactwo				
Uczeń: • wymienia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa • wymienia formy użytkowania ziemi • wymienia elementy tworzące strukturę użytków rolnych • wymienia najważniejsze grupy roślin uprawnych i podaje przykłady należących do nich roślin • wymienia czołowych producentów wybranych roślin uprawnych • wymienia najważniejsze grupy zwierząt gospodarskich i podaje przykłady zwierząt należących do każdej grupy • wyjaśnia znaczenie terminu <i>pogłowie</i> • podaje kraje o największym pogłowiu	Uczeń: • przedstawia zróżnicowanie warunków przyrodniczych produkcji rolnej na świecie • omawia formy użytkowania ziemi na świecie i w Polsce • opisuje strukturę użytków rolnych na świecie i w Polsce • omawia czynniki wpływające na rozmieszczenie upraw • przedstawia podział i zastosowanie roślin uprawnych • przedstawia podział zwierząt gospodarskich i kierunki ich chowu • wyjaśnia różnicę między chowem a hodowlą • omawia rozmieszczenie lasów na Ziemi • przedstawia rozmieszczenie głównych	Uczeń: • wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na rozwój rolnictwa na świecie • porównuje strukturę użytkowania ziemi w Polsce ze strukturą użytkowania ziemi w wybranych krajach • opisuje warunki i rejony upraw wybranych roślin oraz ich głównych producentów • dostrzega różnicę między chowem intensywnym a chowem ekstensywnym • omawia czynniki przyrodnicze wpływające na rozmieszczenie pogłowia zwierząt gospodarskich na świecie • omawia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika lesistości na świecie	Uczeń: • opisuje zróżnicowanie przyrodniczych warunków produkcji rolnej w wybranym kraju lub regionie • omawia zmiany w strukturze użytkowania ziemi na świecie • omawia warunki i rejony uprawy oraz głównych producentów zbóż, roślin przemysłowych, bulwiastych i korzeniowych • omawia uprawę warzyw i owoców oraz użytków na świecie • omawia czynniki gospodarcze i religijno-kulturowe wpływające na rozmieszczenie pogłowia zwierząt gospodarskich na świecie • charakteryzuje rozmieszczenie i wielkość pogłowia bydła, trzody	Uczeń: • wyjaśnia zależność poziomu produkcji rolnej od warunków przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na wybranych przykładach • porównuje obecny zasięg wybranych roślin uprawnych z obszarami ich pochodzenia • przedstawia tendencje zmian w pogłowiu zwierząt gospodarskich na świecie • uzasadnia konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami leśnymi na świecie • rozumie zasady zrównoważonej gospodarki leśnej i ochrony przyrody • dostrzega związki między wykorzystaniem zasobów

bydła, trzody chlewnej, owiec i drobiu na świecie • wymienia funkcje lasów • wymienia czynniki decydujące o rozmieszczeniu lasów na Ziemi • wyjaśnia, czym jest <i>wskaźnik lesistości</i> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rybactwo, rybołówstwo, akwakultura, marikultura</i> • podaje kraje, w których rybołówstwo odgrywa istotną rolę wymienia najczęściej poławiane organizmy wodne	łowisk na świecie • omawia rozmieszczenie najbardziej eksploatowanych łowisk na świecie wyjaśnia, czym jest przełowienie	i w Polsce • przedstawia sposoby wykorzystania lasów na świecie • opisuje wielkość i znaczenie rybołówstwa na świecie • omawia znaczenie akwakultury w gospodarce morskiej świata	chlewnej, owiec i drobiu na świecie • opisuje skutki rabunkowej i racjonalnej gospodarki leśnej w wybranych regionach świata omawia wpływ rybołówstwa i akwakultury na równowagę w środowisku	biologicznych mórz i wód śródlądowych a potrzebą zachowania równowagi w ekosystemach wodnych
V. Przemysł				
Uczeń: • wyjaśnia, czym jest <i>przemysł</i> • wymienia czynniki lokalizacji przemysłu • przedstawia działy przemysłu high-tech • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>industrializacja, dezindustrializacja, reindustrializacja</i> • podaje przykłady procesów dezindustrializacji na świecie • wymienia źródła energii na świecie w podziale na odnawialne i nieodnawialne • wymienia główne surowce energetyczne i przykłady ich wykorzystania • wymienia największych na świecie producentów surowców energetycznych • wyjaśnia, na czym polega <i>bilans energetyczny</i> • podaje największych producentów energii elektrycznej • wymienia rodzaje elektrowni wytwarzających energię ze źródeł odnawialnych i nieodnawialnych • wymienia pozytywne i negatywne skutki rozwoju energetyki jądrowej	Uczeń: • przyporządkowuje rodzaj lokalizacji przemysłu do zakładów przemysłowych • podaje cechy przemysłu tradycyjnego i jego rozmieszczenie na świecie • wymienia cechy przemysłu high-tech i jego rozmieszczenie na świecie • wymienia cechy industrializacji, dezindustrializacji i reindustrializacji • podaje różnicę między industrializacją a reindustrializacją • omawia odnawialne źródła energii • opisuje nieodnawialne źródła energii • przedstawia strukturę produkcji energii na świecie • podaje zalety i wady elektrowni ciepłych i jądrowych • omawia zalety i wady wybranych elektrowni odnawialnych • wskazuje na mapie państwa posiadające elektrownie jądrowe • przedstawia wielkość produkcji energii elektrycznej wytwarzanej w elektrowniach jądrowych	Uczeń: • analizuje przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki lokalizacji przemysłu na świecie • omawia stopień zależności lokalizacji przemysłu od bazy surowcowej i podaje przykłady tej zależności • porównuje cechy przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii • omawia przyczyny i skutki dezindustrializacji • podaje przykłady przejawów reindustrializacji w Polsce i wybranych krajach Europy • przedstawia bilans energetyczny i jego zmiany na świecie • przedstawia zmiany w bilansie energetycznym Polski w XX w. i XXI w. • omawia gospodarcze znaczenie energii elektrycznej • opisuje zmiany w produkcji i w zużyciu energii elektrycznej na świecie • omawia rozwój energetyki jądrowej na świecie	Uczeń: • omawia wpływ czynników lokalizacji przemysłu na rozmieszczenie i rozwój wybranych działów przemysłu • omawia znaczenie przemysłu high-tech na świecie • omawia przyczyny i przebieg reindustrializacji • omawia przemiany przemysłu w Polsce w XX w. i XXI w. • omawia skutki rosnącego zapotrzebowania na energię • opisuje strukturę produkcji energii elektrycznej według rodzajów elektrowni na świecie, w wybranych krajach i w Polsce • omawia plany rozwoju energetyki jądrowej w Polsce	Uczeń: • przedstawia przyczyny zmian roli czynników lokalizacji przemysłu • ocenia wpływ przemysłu zaawansowanych technologii na rozwój gospodarczy i jakość życia ludności • uzasadnia rolę procesów reindustrializacji na świecie, w Europie i w Polsce • przedstawia działania podejmowane na rzecz ograniczenia tempa wzrostu zużycia energii • analizuje wpływ struktury produkcji energii elektrycznej na bezpieczeństwo energetyczne państwa • uzasadnia potrzebę społecznej debaty nad decyzją dotyczącą rozwoju energetyki jądrowej w Polsce
VI. Usługi				
Uczeń: • klasyfikuje usługi	Uczeń: • opisuje zróżnicowanie sektora usług	Uczeń: • określa stopień zaspokojenia	Uczeń: • omawia znaczenie usług w gospodarce	Uczeń: • formułuje wnioski na temat poziomu

• omawia usługi podstawowe i wyspecjalizowane • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>transport, infrastruktura transportowa</i> • przedstawia podział transportu • wymienia elementy infrastruktury • wyjaśnia znaczenie terminu <i>łączność</i> • przedstawia podział łączności • wyjaśnia, czym są gospodarka oparta na wiedzy, kapitał ludzki, społeczeństwo informacyjne • wymienia czynniki wpływające na rozwój gospodarki opartej na wiedzy • wymienia największe banki świata • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>handel międzynarodowy (zagraniczny), eksport, import, bilans handlowy państwa</i> • podaje przykłady państw o dodatnim i ujemnym saldzie handlu międzynarodowego • wymienia najważniejsze produkty wymiany międzynarodowej • podaje największych światowych importerów i eksporterów • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>turystyka, atrakcyjność turystyczna, walory turystyczne, infrastruktura turystyczna</i> • podaje państwa świata najliczniej odwiedzane przez turystów • wymienia państwa o największych wpływach z turystyki zagranicznej	• na świecie • omawia etapy rozwoju usług • porównuje strukturę zatrudnienia w usługach w Polsce ze strukturą zatrudnienia w wybranych krajach • omawia czynniki rozwoju transportu • wymienia zalety i wady różnych rodzajów transportu • przedstawia rozwój telefonii i jej różnicowanie na świecie • wymienia cechy społeczeństwa informacyjnego • omawia różnicowanie dostępu do usług bankowych na świecie • przedstawia różnicowanie salda handlu międzynarodowego w wybranych państwach • podaje czynniki wpływające na strukturę towarową handlu zagranicznego państw • wymienia negatywne skutki rozwoju handlu międzynarodowego • wymienia rodzaje turystyki • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>walory turystyczne, infrastruktura turystyczna, dostępność turystyczna</i>	• zapotrzebowania na usługi w państwach o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego • przedstawia rozwój sektora usług w Polsce • charakteryzuje poszczególne rodzaje transportu i ich uwarunkowania • opisuje sieć transportu na świecie • omawia czynniki rozwoju transportu w Polsce • omawia spadek znaczenia usług pocztowych i rozwój telekomunikacji komputerowej • podaje cechy gospodarki opartej na wiedzy • omawia rolę władz w gospodarce opartej na wiedzy • porównuje dostęp do internetu w gospodarstwach domowych w Polsce i wybranych krajach Unii Europejskiej • omawia różnicowanie usług edukacyjnych na świecie • opisuje kierunki międzynarodowej wymiany towarowej • przedstawia strukturę handlu zagranicznego Polski • charakteryzuje główne regiony turystyczne świata	• państw • wyjaśnia znaczenie poszczególnych rodzajów transportu w rozwoju społeczno-gospodarczym państw • przedstawia prawidłowości w różnicowaniu dostępu do internetu na świecie • opisuje rolę łączności w światowej gospodarce • omawia rozwój innowacyjności i gospodarki opartej na wiedzy w Polsce • omawia znaczenie usług edukacyjnych w rozwoju społeczno-gospodarczym świata • omawia rosnącą rolę usług finansowych na świecie • omawia rolę giełdy w systemach finansowych i gospodarkach państw • omawia miejsce Polski w handlu międzynarodowym • opisuje zasady sprawiedliwego handlu i wyjaśnia, dlaczego należy ich przestrzegać • omawia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze walory turystyczne wpływające na atrakcyjność turystyczną wybranych regionów świata	• zaspokojenia zapotrzebowania na usługi w Polsce w porównaniu z innymi krajami • przedstawia uwarunkowania rozwoju różnych rodzajów transportu w wybranych państwach świata i w Polsce • omawia znaczenie łączności w rozwoju społeczno-gospodarczym świata i w życiu codziennym • omawia przejawy i skutki kształtowania się społeczeństwa informacyjnego • omawia znaczenie usług edukacyjnych i finansowych w rozwoju społeczno-gospodarczym świata • omawia znaczenie handlu w rozwoju społeczno-gospodarczym świata • omawia rozwój turystyki i jej wpływ na gospodarkę państw i na jakość życia mieszkańców regionów turystycznych
--	---	--	--	---

VII. Wpływ człowieka na środowisko

Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminu <i>antropopresja</i> • podaje przykłady zagrożeń dla środowiska przyrodniczego, wynikających z działalności człowieka • wymienia filary zrównoważonego rozwoju • podaje źródła zanieczyszczeń atmosfery spowodowane działalnością człowieka • wymienia typy smogu • wymienia gazy cieplarniane oraz	Uczeń: • omawia zasady i filary zrównoważonego rozwoju • podaje przyczyny występowania smogu • wymienia inne przykłady wpływu działalności człowieka na atmosferę (globalne ocieplenie, kwaśne opady, dziura ozonowa) • omawia zasoby wody na Ziemi i ich wykorzystanie • podaje przyczyny deficytu wody na świecie	Uczeń: • podaje przykłady nieracjonalnego gospodarowania zasobami środowiska przyrodniczego • opisuje smog typu londyńskiego i smog typu fotochemicznego • omawia pozytywne i negatywne skutki budowy tam na rzekach • przedstawia wpływ płodozmianu i monokultury rolnej na środowisko przyrodnicze • wyjaśnia wpływ działalności górniczej	Uczeń: • omawia skutki wpływu człowieka na środowisko przyrodnicze • podaje skutki występowania smogu • przedstawia przyrodnicze i społeczno-gospodarcze skutki globalnego ocieplenia • omawia ingerencję człowieka w hydrosferę na przykładzie Wysokiej Tamy na Nilu i zaniku Jeziora Aralskiego • omawia wpływ chemizacji i mechanizacji rolnictwa	Uczeń: • dostrzega konflikt interesów w relacji człowiek – środowisko przyrodnicze • przedstawia przykłady rozwiązań konfliktu interesów w relacji człowiek – środowisko • proponuje przykłady działań, które sprzyjają ochronie atmosfery • ocenia wpływ inwestycji hydrotechnicznych na środowisko przyrodnicze • prezentuje na dowolnym przykładzie
---	--	---	---	---

główne źródła ich emisji - wymienia źródła zanieczyszczeń hydrosfery spowodowane działalnością człowieka - wymienia zagrożenia dla środowiska przyrodniczego jakie niesie działalność rolnicza - wymienia rodzaje górnictwa - wyjaśnia znaczenie terminu <i>rekultywacja</i> - wymienia kierunki rekultywacji terenów pogórnich - wymienia zanieczyszczenia emitowane przez środki transportu - wyjaśnia znaczenie terminu <i>pojemność turystyczna</i> - wyjaśnia znaczenie terminu <i>krajobraz kulturowy</i> - wymienia czynniki kształtujące krajobraz kulturowy - wyjaśnia, czym jest degradacja krajobrazu - wyjaśnia znaczenie terminu <i>rewitalizacja</i> - podaje przykłady rewitalizacji	- przedstawia wpływ nadmiernego wypasu zwierząt na środowisko - wymienia zagrożenia związane z górnictwem - wyjaśnia, na czym polega rekultywacja terenów pogórnich - przedstawia wpływ awarii tankowców na środowisko przyrodnicze - wymienia cechy krajobrazu kulturowego terenów wiejskich i miast - wymienia rodzaje rewitalizacji	na litosferę i rzeźbę terenu - omawia wpływ kopalń na stosunki wodne - opisuje zmiany krajobrazu wywołane działalnością transportową - wymienia pozytywne i negatywne skutki dynamicznego rozwoju turystyki - omawia degradację krajobrazu rolniczego i miejskiego - omawia przykłady negatywnych zjawisk na obszarach zdegradowanych - opisuje rodzaje rewitalizacji i podaje przykłady	na środowisko przyrodnicze - prezentuje wpływ melioracji na środowisko przyrodnicze na przykładzie Polski i świata - opisuje powstawanie leja depresyjnego - omawia wpływ górnictwa na pozostałe elementy krajobrazu - wyjaśnia wpływ transportu na warunki życia ludności - omawia wpływ dynamicznego rozwoju turystyki na środowisko geograficzne - podaje przykłady zagrożeń krajobrazu kulturowego na świecie i w Polsce - omawia przykłady proekologicznych rozwiązań w działalności rolniczej, przemysłowej oraz usługowej - wyjaśnia, na czym polega postawa współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego	wpływ działalności rolniczej na środowisko przyrodnicze - omawia sposoby ograniczenia wpływu górnictwa na środowisko przyrodnicze - przedstawia możliwości stosowania w turystyce zasad zrównoważonego rozwoju - podaje przykłady działań służących ochronie krajobrazów kulturowych na świecie, w Polsce i w najbliższej okolicy - przedstawia przykłady działań na rzecz środowiska
---	---	--	--	---

Wymagania edukacyjne dla liceum - zakres rozszerzony: geografia, klasa 2.

Wymagania na poszczególne oceny				
konieczne (ocena dopuszczająca: 40-49%)	podstawowe (ocena dostateczna: 50-69%)	rozszerzające (ocena dobra: 70-85%)	dopełniające (ocena b.dobra: 86-95%)	wykraczające (ocena celująca: 96-100%)
2	3	4	5	6
I. Zmiany na mapie politycznej				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>państwo, granica państwa, enklawa, eksklawa, terytorium zależne</i> • podaje różnice w powierzchni wybranych państw na świecie • wymienia największe i najmniejsze państwa świata i wskazuje je na mapie • podaje aktualną liczbę państw świata • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kolonializm, dekolonizacja</i> • wyjaśnia różnicę między integracją a dezintegracją państw • wymienia państwa powstałe po 1989 roku i wskazuje je na mapie świata • podaje przykłady organizacji międzynarodowych • podaje przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie • wyjaśnia znaczenie terminu <i>terroryzm</i> • wskazuje różnice między terroryzmem a konfliktem zbrojnym • wymienia podstawowe wskaźniki rozwoju gospodarczego i społecznego państw • wyjaśnia, czym jest PKB	Uczeń: • wymienia różnice między enklawą a eksklawą • wskazuje na mapie granice oraz stolice wybranych państw • omawia specjalny status Antarktydy • wskazuje na mapie świata obszary kolonialne światowych mocarstw w połowie XX w. • wymienia państwa europejskie, które w połowie XX w. miały posiadłości kolonialne • wymienia płaszczyzny integracji państw lub obszarów • wymienia główne cele działalności wybranych organizacji międzynarodowych • wskazuje na mapie świata obszary ważniejszych konfliktów zbrojnych i miejsca zamachów terrorystycznych • wymienia cechy terroryzmu • wymienia czynniki wpływające na rozwój państw • omawia prawidłowości w zróżnicowaniu przestrzennym państw świata pod względem PKB <i>per capita</i> • wyjaśnia, czym są HDI i MPI • wymienia kraje o najwyższych i najniższych wartościach HDI oraz o najwyższych wartościach MPI	Uczeń: • omawia podział terytorialny mórz i oceanów • podaje przykłady enklaw, eksklaw i terytoriów zależnych na świecie oraz wskazuje je na mapie • omawia przyczyny rozpadu systemu kolonialnego • przedstawia wpływ kolonializmu i dekolonizacji na ludność byłych kolonii oraz jej kulturę i migracje • podaje przyczyny procesów dezintegracyjnych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej pod koniec XX w. • opisuje działalność ONZ • omawia przyczyny współczesnych konfliktów zbrojnych w wybranych regionach świata • opisuje wybrane konflikty zbrojne • omawia przyczyny zwiększania się dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym państw • omawia strukturę PKB według trzech głównych sektorów gospodarki • wyjaśnia, czym jest wartość dodana brutto (WDB)	Uczeń: • opisuje wpływ kolonializmu na współczesny podział polityczny świata • wskazuje na mapie obszary o nieustalonym statusie • przedstawia wpływ kolonializmu i dekolonizacji na dysproporcje w rozwoju państw powstałych po rozpadzie kolonii • omawia skutki kolonializmu i dekolonizacji • opisuje kształtowanie się mapy politycznej świata do 1989 roku • omawia wpływ przemian społeczno-ustrojowych po 1989 roku na podział polityczny świata • analizuje przyczyny i skutki integracji europejskiej • opisuje tendencje dezintegracyjne w Europie na przykładzie Katalonii • omawia skutki współczesnych konfliktów zbrojnych i terroryzmu • porównuje strukturę PKB państw znajdujących się na różnych poziomach rozwoju gospodarczego • omawia prawidłowości przestrzenne w zróżnicowaniu państw świata pod względem PKB, HDI i MPI • porównuje cechy krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego na wybranych przykładach	Uczeń: • opisuje historię utworzenia Sudanu Południowego • omawia wpływ kolonializmu i dekolonizacji na współczesny podział polityczny świata oraz występowanie konfliktów zbrojnych • omawia znaczenie Unii Europejskiej w przemianach społeczno-gospodarczych państw członkowskich • opisuje działalność wybranej organizacji międzynarodowej • omawia wpływ konfliktów zbrojnych na społeczeństwo i gospodarkę państw • przedstawia wpływ mediów na społeczny odbiór przyczyn i skutków konfliktów na świecie na wybranych przykładach • omawia działania, które są podejmowane przez organizacje międzynarodowe i rządy państw w celu ograniczenia terroryzmu • opisuje ekonomiczne, demograficzne i społeczne cechy państw o różnym poziomie rozwoju gospodarczego

II. Ludność i osadnictwo

Uczeń: • podaje aktualną liczbę ludności świata • wymienia najludniejsze państwa świata i wskazuje je na mapie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>przyrost naturalny, współczynnik urodzeń, współczynnik zgonów, współczynnik przyrostu naturalnego</i> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>eksplozja demograficzna, regres demograficzny</i> • wymienia etapy rozwoju demograficznego ludności • wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik dzietności</i> • wymienia typy demograficzne społeczeństw • podaje przykłady państw, których społeczeństwa się starzeją • wymienia czynniki rozmieszczenia ludności na Ziemi • wymienia bariery osadnicze • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ekumena, subekumena, anekumena, gęstość zaludnienia</i> • wymienia najgęściej zaludnione kraje na świecie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>imigracja, emigracja, reemigracja, saldo migracji, współczynnik salda migracji</i> • dokonuje podziału migracji ze względu na zasięg • podaje główne kierunki współczesnych migracji na świecie • wskazuje na mapie przykładowe kraje emigracyjne i kraje imigracyjne • wymienia państwa, które w ostatnim czasie przyjęły najwięcej uchodźców • wymienia odmiany ludzkie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rasizm, mniejszość</i>	Uczeń: • omawia różnice w zaludnieniu regionów • oblicza współczynniki urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego • podaje przyczyny eksplozji demograficznej i regresu demograficznego • podaje przykłady państw, w których występuje eksplozja demograficzna lub regres demograficzny • omawia model przejścia demograficznego • porównuje piramidy wieku i płci sporządzone dla wybranych krajów świata • wymienia przyczyny starzenia się społeczeństw • omawia wybrane czynniki rozmieszczenia ludności na świecie • wskazuje obszary największej i najmniejszej koncentracji ludności na świecie • oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia • oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego • podaje główne przyczyny migracji zagranicznych na świecie • wskazuje na mapie przykłady krajów o dodatnim i ujemnym saldzie migracji zagranicznych • wyjaśnia, czym jest uchodźstwo • opisuje rozmieszczenie odmian ludzkich na świecie • wyjaśnia różnice między narodem a grupą etniczną • wymienia przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem narodowościowym i etnicznym • wymienia przykłady rodzin językowych • omawia zróżnicowanie językowe ludności świata	Uczeń: • analizuje dynamikę zmian liczby ludności świata • omawia zróżnicowanie przyrostu naturalnego na świecie • opisuje etapy rozwoju demograficznego na wybranych przykładach • omawia zróżnicowanie struktury wieku na świecie • charakteryzuje typy demograficzne społeczeństw na podstawie piramidy wieku i płci na wybranych przykładach • omawia czynniki kształtujące strukturę wieku • omawia przestrzenne zróżnicowanie współczynnika dzietności na świecie • przedstawia uwarunkowania rozmieszczenia ludności na świecie • opisuje bariery ograniczające osadnictwo i podaje ich przykłady • opisuje różnice w gęstości zaludnienia kontynentów • opisuje migracje wewnętrzne • omawia współczesne migracje zagraniczne i wymienia kraje, do których w ostatnich latach przybyło najczęściej imigrantów • wyjaśnia przyczyny dodatniego lub ujemnego salda migracji w wybranych krajach świata • przedstawia rozmieszczenie państwa o dodatnim i ujemnym saldzie migracji • wskazuje różnice między uchodźstwem a migracjami ekonomicznymi • omawia różnice między mniejszością narodową a mniejszością etniczną • opisuje strukturę narodowościową i etniczną ludności Polski • przedstawia podział indoeuropejskiej rodziny językowej	Uczeń: • wyjaśnia przyczyny zmian tempa wzrostu liczby ludności w skali globalnej i regionalnej • analizuje zróżnicowanie przestrzenne współczynnika przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych • omawia społeczno-kulturowe uwarunkowania zróżnicowania modelu rodziny • opisuje zróżnicowanie demograficzne społeczeństw • omawia zróżnicowanie współczynnika feminizacji i współczynnika maskulinizacji na świecie • omawia prawidłowości w rozmieszczeniu ludności na świecie • opisuje problemy uchodźców • omawia przyczyny i skutki migracji zagranicznych na świecie • przedstawia skutki zróżnicowania narodowościowego i etnicznego ludności na przykładzie wybranego państwa • przedstawia konsekwencje upowszechniania się wybranych języków na świecie • analizuje zróżnicowanie struktury wykształcenia ludności na świecie • omawia główne założenia wybranych religii • omawia konsekwencje zróżnicowania kulturowego ludności świata • omawia różnice w postrzeganiu przestrzeni w różnych kręgach kulturowych • opisuje przemiany w osadnictwie wiejskim w różnych regionach świata • charakteryzuje procesy metropolizacji w wybranych regionach świata • charakteryzuje typy fizjonomiczne miast i podaje ich przykłady	Uczeń: • przedstawia skutki zmian tempa wzrostu liczby ludności na świecie • ocenia skutki wysokiego i niskiego przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych • ocenia skutki eksplozji demograficznej i regresu demograficznego • analizuje i ocenia zróżnicowanie mieszkańców różnych regionów świata pod względem dzietności • omawia konsekwencje starzenia się społeczeństw oraz zróżnicowanie przestrzenne tego zjawiska • przedstawia społeczno-ekonomiczne i ekologiczne skutki nadmiernej koncentracji ludności • analizuje skutki migracji w krajach emigracyjnych i w krajach imigracyjnych na przykładzie migracji Ukraińców do Polski w ostatnich latach • analizuje problemy państw o różnej zawartości socjoetnicznej • dostrzega związek między wykształceniem ludności a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju • opisuje wpływ wybranych religii na życie człowieka i gospodarkę • podaje przykłady wpływu religii na społeczeństwo i gospodarkę w Polsce • omawia wkład kręgów kulturowych w dziedzictwo kulturowe ludzkości • wyjaśnia na przykładach przyczyny różnic w postrzeganiu przestrzeni przez społeczności należące do różnych kręgów kulturowych • analizuje na podstawie map cyfrowych zróżnicowanie sieci osadniczej na świecie • wyjaśnia różnice między procesami urbanizacji zachodzącymi
---	--	---	---	--

<i>narodowa, mniejszość etniczna</i> - wymienia mniejszości narodowe w Polsce - wymienia przykłady języków urzędowych i języków sztucznych - podaje nazwy najbardziej rozpowszechnionych języków świata - wyjaśnia, czym jest wskaźnik analfabetyzmu - wyjaśnia znaczenie terminu religia - wymienia wybrane religie świata - wyjaśnia znaczenie terminów: kultura, krąg kulturowy - wymienia główne kręgi kulturowe na świecie - wyjaśnia znaczenie terminu przestrzeń - wymienia rodzaje jednostek osadniczych - wyjaśnia znaczenie terminów: wieś, miasto - wyjaśnia znaczenie terminu urbanizacja - wymienia płaszczyzny urbanizacji - wyjaśnia, czym jest metropolia - wymienia funkcje miast - wymienia najludniejsze zespoły miejskie świata - wyjaśnia znaczenie terminów: megamiasto, megalopolis - wyjaśnia znaczenie terminów: obszar wiejski, wieś - wymienia nowe funkcje obszarów wiejskich	- wyjaśnia, czym jest wskaźnik skolaryzacji - przedstawia strukturę religijną ludności świata - wymienia trzy wielkie religie uniwersalne - podaje przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem religijnym - opisuje wybrane kręgi kulturowe na świecie - omawia geograficzne znaczenie pojęcia przestrzeni - wyjaśnia, jak zmienia się postrzeganie przestrzeni wraz z wiekiem - wymienia kryteria podziału jednostek osadniczych na wsie i miasta - wymienia czynniki lokalizacji jednostek osadniczych i rozwoju sieci osadniczej - wyjaśnia, czym jest wskaźnik urbanizacji, oraz przedstawia jego zróżnicowanie na świecie i w Polsce - podaje przykłady miast o różnych funkcjach - wskazuje na mapie najludniejsze zespoły miejskie świata - wymienia formy zespołów miejskich - podaje przykłady megamiast oraz megalopolis i wskazuje je na mapie - omawia udział ludności wiejskiej w całkowitej liczbie ludności danego kraju - opisuje udział obszarów wiejskich w powierzchni kraju - przedstawia czynniki rozwoju obszarów wiejskich na świecie	- omawia przyczyny upowszechniania się wybranych języków na świecie - omawia wartości wskaźnika analfabetyzmu i wskaźnika skolaryzacji w wybranych krajach - opisuje zróżnicowanie religijne ludności świata - omawia strukturę wyznaniową w wybranych państwach i w Polsce - opisuje zróżnicowanie kulturowe ludności świata - przedstawia wartości wyznawane przez społeczności należące do poszczególnych kręgów kulturowych - omawia różnice w pojmowaniu przestrzeni przez społeczności znajdujące się na innym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego i żyjące w odmiennych warunkach przyrodniczych - omawia czynniki kształtujące sieć wiejską i sieć miejską - omawia fazy urbanizacji i ich przebieg w różnych rejonach świata - omawia i rozpoznaje formy zespołów miejskich na świecie - wyjaśnia zależność między udziałem ludności wiejskiej w całkowitej liczbie mieszkańców a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju - opisuje nowe funkcje obszarów wiejskich	- omawia przyczyny wyludniania się obszarów wiejskich na przykładzie Europy - wyjaśnia przyczyny depopulacji niektórych wsi w Polsce - wyjaśnia przyczyny zacierania się granic między miastem a wsią	w państwach o niskim i wysokim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego - analizuje przyczyny i skutki urbanizacji w wybranych regionach świata - wiąże typy fizjonomiczne miast z kręgami cywilizacyjnymi oraz poziomem rozwoju gospodarczego państw - proponuje działania, które mogą zapobiec wyludnianiu się wsi
--	--	---	---	---

III. Sektory gospodarki

Uczeń: - przedstawia podział gospodarki na sektory - przedstawia sekcje Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) - wyjaśnia znaczenie terminów:	Uczeń: - opisuje poszczególne sektory gospodarki i ich funkcje - przedstawia zmiany znaczenia sektorów gospodarki wraz z rozwojem cywilizacyjnym	Uczeń: - omawia strukturę zatrudnienia i strukturę WDB według sektorów gospodarki oraz zmiany tych struktur w czasie w wybranych krajach świata - opisuje zmiany struktury	Uczeń: wyjaśnia, jak zmieniają się struktura zatrudnienia i struktura WDB według sektorów gospodarki wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju	Uczeń: - dostrzega zacieranie się różnic między sektorem przemysłowym a sektorem usługowym - przedstawia wpływ globalizacji i rozwoju technologii na zmiany
--	--	--	--	---

<i>globalizacja, indeks globalizacji</i>	• omawia wzrost udziału usług w strukturze zatrudnienia wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju • wskazuje na mapie kraje o najwyższym i najniższym indeksie globalizacji na świecie • wymienia płaszczyzny globalizacji	zatrudnienia i struktury WDB według sektorów gospodarki w Polsce • podaje przyczyny zmian znaczenia sektorów gospodarki • wymienia przykłady działalności znajdujących się na pograniczu sektorów gospodarki • przedstawia przejawy globalizacji na płaszczyznach: gospodarczej, społecznej i politycznej	• klasyfikuje działalność gospodarczą według PKD • omawia pozytywne i negatywne skutki globalizacji na przykładzie Polski	w zatrudnieniu oraz przemiany wewnątrzsektorowe
--	---	---	--	---

IV. Rolnictwo

Uczeń: • wymienia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa • wymienia formy użytkowania ziemi • podaje rodzaje terenów tworzących strukturę użytków rolnych • wymienia kryteria podziału rolnictwa • wymienia typy rolnictwa • wskazuje na mapie główne regiony rolnicze na świecie • wymienia główne cechy rolnictwa uprzemysłowionego i rolnictwa ekologicznego • wyjaśnia znaczenie terminu GMO • wymienia państwa, w których uprawia się rośliny modyfikowane genetycznie • wymienia główne rośliny uprawne • wymienia głównych producentów ryżu, pszenicy i ziemniaków na świecie • wyjaśnia różnicę między chowem a hodowlą zwierząt • wymienia typy chowu zwierząt • wymienia państwa o największym pogłowie wybranych zwierząt gospodarskich • wymienia główne typy lasów • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lesistość, wskaźnik lesistości</i> • wymienia funkcje lasów • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rybactwo, rybołówstwo, akwakultura, marikultura</i>	Uczeń: • określa udział użytków rolnych w powierzchni kraju w wybranych państwach • opisuje zróżnicowanie struktury użytków rolnych w wybranych krajach • omawia strukturę użytkowania ziemi i strukturę użytków rolnych w Polsce • wyjaśnia, na czym polega intensywność produkcji rolnej • wskazuje główne różnice między rolnictwem ekstensywnym a rolnictwem intensywnym • omawia czynniki rozwoju rolnictwa uprzemysłowionego • przedstawia zasady rolnictwa ekologicznego • dokonuje podziału roślin uprawnych ze względu na cechy biologiczne • podaje przykłady zastosowania wybranych roślin uprawnych • omawia różnice między chowem intensywnym a chowem ekstensywnym • przedstawia podział zwierząt gospodarskich i kierunki ich chowu • wyjaśnia różnice między leśnictwem a gospodarką leśną • charakteryzuje główne typy lasów • przedstawia rozmieszczenie lasów na Ziemi • omawia zmiany lesistości w Polsce	Uczeń: • opisuje przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa • porównuje strukturę użytków rolnych w Polsce ze strukturą użytków rolnych w wybranych krajach • omawia typy rolnictwa na świecie • analizuje różnice między rolnictwem intensywnym a rolnictwem ekstensywnym • wykazuje różnice między rolnictwem uprzemysłowionym a rolnictwem ekologicznym oraz przedstawia ich wady i zalety • omawia areał upraw GMO • opisuje rozmieszczenie i wielkość produkcji ważniejszych upraw na świecie • wymienia czołowych producentów wybranych roślin uprawnych • charakteryzuje rozmieszczenie i wielkość pogłowia wybranych zwierząt gospodarskich na świecie • przedstawia sposoby gospodarowania zasobami leśnymi • omawia udział oceanów w światowych połowach • przedstawia wielkość połowów i produkcję akwakulturową na świecie	Uczeń: • wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych i czynników pozaprzyrodniczych na rozwój rolnictwa na świecie • porównuje strukturę użytkowania ziemi w Polsce ze strukturą użytkowania ziemi w wybranych krajach • omawia przyczyny dużego udziału gruntów ornych w strukturze użytkowania ziemi wybranych państw • omawia czynniki sprzyjające dużej wydajności rolnictwa w Europie Zachodniej • charakteryzuje rolnictwo pierwotne, rolnictwo tradycyjne i rolnictwo rynkowe • dokonuje analizy udziału rolnictwa ekologicznego w Polsce na tle innych krajów Unii Europejskiej • przedstawia skutki rozwoju rolnictwa uprzemysłowionego i rolnictwa ekologicznego • charakteryzuje warunki uprawy roślin: zbożowych, strączkowych, bulwiastych i korzeniowych oraz przemysłowych, a także warzyw i owoców oraz używek • omawia czynniki wpływające na zróżnicowanie gatunkowe chowu zwierząt gospodarskich na świecie • ocenia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika lesistości na świecie i w Polsce	Uczeń: • omawia zmiany w strukturze użytkowania ziemi wybranych państw • charakteryzuje główne regiony rolnicze świata • omawia dylematy związane z wykorzystywaniem roślin modyfikowanych genetycznie • omawia czynniki, które wpływają na zróżnicowanie wysokości plonów zbóż w wybranych krajach • analizuje przestrzenne zróżnicowanie chowu poszczególnych zwierząt gospodarskich i wyjaśnia jego przyczyny • uzasadnia konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami leśnymi na świecie • rozumie zasady zrównoważonej gospodarki leśnej i ochrony przyrody • dostrzega związek między wielkością połowów i produkcją akwakulturową a równowagą ekosystemów wodnych • podaje sposoby zapobiegania wyczerpywaniu się zasobów wód morskich i śródlądowych
--	---	---	--	--

- wymienia najczęściej poławiane gatunki organizmów wodnych - wyjaśnia, czym jest <i>przetłowie</i>	- opisuje funkcje lasów - omawia rozmieszczenie najważniejszych łowisk na świecie - podaje przyczyny przetłowie - wskazuje nadmiernie eksploatowane łowiska na mapie		- wykazuje skutki rabunkowej gospodarki leśnej w wybranych regionach świata - omawia wzrost udziału akwakultury w rybactwie	
V. Przemysł				
Uczeń: - dokonuje podziału czynników lokalizacji przemysłu - wymienia najważniejsze przyrodnicze, techniczno-ekonomiczne i społeczno-polityczne czynniki lokalizacji przemysłu - wymienia działy przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii (high-tech) - podaje czynniki lokalizacji przemysłu tradycyjnego i przemysłu high-tech - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>industrializacja, dezindustrializacja, reindustrializacja</i> - podaje przykłady dezindustrializacji i reindustrializacji na świecie i w Polsce - wymienia czynniki koncentracji przemysłu - wymienia formy koncentracji przemysłu tradycyjnego - wyjaśnia znaczenie terminu <i>budownictwo</i> - wymienia czynniki rozwoju budownictwa - podaje nazwy odnawialnych i nieodnawialnych źródeł energii - wymienia główne surowce energetyczne - wymienia największych producentów surowców energetycznych na świecie - wymienia głównych producentów i konsumentów energii elektrycznej na świecie	Uczeń: - wymienia różnice między przymusową a związaną lokalizacją przemysłu - omawia przyrodnicze czynniki lokalizacji przemysłu - podaje cechy przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii - porównuje czynniki lokalizacji przemysłu tradycyjnego z czynnikami przemysłu zaawansowanych technologii - wskazuje różnice między dezindustrializacją a reindustrializacją przemysłu - podaje przyczyny dezindustrializacji - przedstawia różnice między ośrodkiem przemysłowym a okręgiem przemysłowym - omawia etapy rozwoju okręgu przemysłowego - wymienia formy koncentracji przemysłu high-tech - przedstawia prawidłowości przestrzenne udziału budownictwa w strukturze zatrudnienia na świecie - omawia źródła energii na świecie w podziale na odnawialne i nieodnawialne - przedstawia rozmieszczenie surowców energetycznych na świecie - wymienia odnawialne źródła energii - przedstawia bilans energetyczny i jego zmiany na przestrzeni wieków - omawia gospodarcze znaczenie energii elektrycznej	Uczeń: - omawia techniczno-ekonomiczne czynniki lokalizacji przemysłu - wymienia korzyści i niekorzyści aglomeracji - omawia proces deglomracji przemysłu - opisuje społeczno-polityczne czynniki lokalizacji przemysłu - wymienia behawioralne czynniki lokalizacji przemysłu - porównuje cechy przemysłu tradycyjnego z cechami przemysłu zaawansowanych technologii - opisuje rozmieszczenie przemysłu tradycyjnego oraz przemysłu high-tech na świecie - omawia przebieg dezindustrializacji w wybranych państwach świata - opisuje gospodarcze znaczenie reindustrializacji - podaje rodzaje i przykłady okręgów przemysłowych na świecie - omawia rozmieszczenie ważniejszych okręgów przemysłowych na świecie - omawia czynniki warunkujące powstanie technopolii - przedstawia rolę budownictwa w gospodarce - charakteryzuje energetykę opartą na nieodnawialnych źródłach energii - charakteryzuje energetykę opartą na odnawialnych źródłach energii - określa udział poszczególnych źródeł energii w bilansie energetycznym świata - omawia bilans energetyczny Polski	Uczeń: - omawia wpływ czynników lokalizacji przemysłu na rozwój wybranych działów przemysłu i rozmieszczenie zakładów przemysłowych - opisuje zmiany znaczenia czynników lokalizacji przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii w procesie rozwoju cywilizacyjnego - omawia znaczenie przemysłu zaawansowanych technologii - podaje skutki dezindustrializacji w wybranych państwach świata - omawia przebieg industrializacji, dezindustrializacji i reindustrializacji w Polsce - omawia rozmieszczenie ośrodków i okręgów przemysłowych w Polsce - charakteryzuje wybrany okręg przemysłowy w Polsce - charakteryzuje wybrane technopolie na świecie i wskazuje je na mapie - wyjaśnia, czym są klastry, i omawia ich rolę w budowie gospodarki opartej na wiedzy - przedstawia różne oblicza budownictwa na świecie i w Polsce - opisuje skutki wzrostu zapotrzebowania na energię - omawia prawidłowości w zakresie zmian udziału źródeł odnawialnych źródeł w strukturze zużycia energii - przedstawia zalety i wady wybranych typów elektrowni - omawia pozytywne i negatywne skutki rozwoju energetyki jądrowej	Uczeń: - przedstawia przyczyny zmian roli czynników lokalizacji przemysłu w czasie - ocenia trafność lokalizacji wybranego zakładu przemysłowego w Polsce - ocenia wpływ przemysłu zaawansowanych technologii na rozwój gospodarczy państw i jakość życia ludzi - omawia rolę reindustrializacji w gospodarce - prezentuje zmiany struktury przestrzennej przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii na świecie z uwzględnieniem Polski - prezentuje argumenty przemawiające za potrzebą zharmonizowania stylu budownictwa z krajobrazem przyrodniczym i krajobrazem kulturowym - omawia działania podejmowane na rzecz ograniczenia tempa wzrostu zużycia energii - opisuje nietypowe źródła energii na przykładzie Szwecji - przedstawia związek między strukturą produkcji energii elektrycznej a bezpieczeństwem energetycznym kraju - uzasadnia potrzebę społecznej debaty dotyczącej rozwoju energetyki jądrowej w Polsce

- wymienia typy elektrowni - wymienia kraje wytwarzające najwięcej energii jądrowej	- porównuje wielkość produkcji energii elektrycznej przypadającej na jedną osobę w wybranych krajach - opisuje udział energii jądrowej w całkowitej produkcji energii elektrycznej na świecie	- dostrzega prawidłowości w zmianach udziału nieodnawialnych i odnawialnych źródeł energii w bilansie energetycznym świata - przedstawia strukturę produkcji energii według typów elektrowni w wybranych krajach - porównuje strukturę produkcji energii elektrycznej w Polsce ze strukturą produkcji energii elektrycznej w wybranych krajach Europy i świata - omawia zmiany w strukturze zużycia energii elektrycznej w wybranych krajach - omawia rozwój energetyki jądrowej na świecie - omawia znaczenie energetyki jądrowej na świecie	omawia plany rozwoju energetyki jądrowej w Polsce	
--	--	--	---	--

VI. Usługi

Uczeń: - klasyfikuje usługi według różnych systemów - charakteryzuje usługi podstawowe i usługi wyspecjalizowane - wymienia rodzaje transportu i kryteria jego podziału - podaje czynniki rozwoju transportu - wyjaśnia znaczenie terminu <i>łączność</i> - przedstawia podział łączności - wymienia przejawy kształtowania się społeczeństwa informacyjnego - wyjaśnia, czym jest <i>kapitał ludzki</i> - przedstawia wydatki państwa na edukację w wybranych krajach - wymienia państwa przeznaczające największe nakłady na działalność badawczo-rozwojową - wymienia największe banki świata - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>handel zagraniczny, eksport, import, reeksport, bilans handlowy</i> - wymienia przedmioty handlu międzynarodowego - wyjaśnia znaczenie terminu <i>turystyka</i> - wymienia rodzaje turystyki	Uczeń: - omawia zróżnicowanie sektora usługowego na świecie - omawia czynniki rozwoju transportu w Polsce - wymienia elementy infrastruktury transportowej - wskazuje miejsce łączności w PKD - omawia rozwój łączności - wymienia czynniki wpływające na innowacyjność i rozwój gospodarki opartej na wiedzy - wymienia główne centra finansowe na świecie - podaje czynniki wpływające na rozwój handlu międzynarodowego - wyjaśnia, na czym polega międzynarodowy przepływ kapitału między państwami - omawia kierunki międzynarodowej wymiany towarowej - wymienia głównych partnerów handlowych Polski - opisuje rodzaje turystyki - omawia rozwój ruchu turystycznego	Uczeń: - omawia znaczenie usług w gospodarce państw - porównuje zatrudnienie w sektorze usługowym w Polsce ze strukturą zatrudnienia w usługach w wybranych krajach świata - opisuje transport: samochodowy, kolejowy, morski, wodny śródlądowy, lotniczy i przesyłowy na świecie - przedstawia wady i zalety poszczególnych rodzajów transportu - omawia rozwój telefonii i zróżnicowanie jego poziomu na świecie - omawia kształtowanie się społeczeństwa informacyjnego - omawia cechy gospodarki opartej na wiedzy - wyjaśnia znaczenie kapitału ludzkiego w rozwoju gospodarczym - opisuje dostęp do usług edukacyjnych w wybranych krajach - omawia dostęp do usług bankowych w wybranych krajach - opisuje wpływ usług	Uczeń: - omawia zmiany znaczenia usług w zależności od fazy rozwoju cywilizacyjnego kraju - analizuje zróżnicowanie gęstości sieci dróg i sieci linii kolejowych na świecie - charakteryzuje uwarunkowania rozwoju transportu: samochodowego, kolejowego, morskiego, wodnego śródlądowego, lotniczego i przesyłowego na świecie - przedstawia zróżnicowanie udziału poszczególnych rodzajów transportu w strukturze przewozów w wybranych krajach - przedstawia rozwój telekomunikacji komputerowej i zróżnicowanie jego poziomu na świecie - przedstawia prawidłowości w zakresie zróżnicowania dostępu do internetu na świecie - omawia rolę telekomunikacji komputerowej w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego - omawia pozytywne i negatywne skutki kształtowania się	Uczeń: - określa stopień zaspokojenia zapotrzebowania na usługi w państwach o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego - omawia znaczenie transportu i łączności w rozwoju społeczno-gospodarczym świata i w życiu codziennym - omawia zmiany roli poszczególnych rodzajów transportu wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju - przedstawia zróżnicowanie poziomu innowacyjności gospodarek państw UE na podstawie Europejskiego Rankingu Innowacyjności - omawia rolę giełd w światowym systemie finansowym i gospodarce państw - opisuje znaczenie handlu międzynarodowego dla rozwoju społeczno-gospodarczego świata - omawia zasady sprawiedliwego handlu i wyjaśnia, dlaczego należy ich przestrzegać
--	--	--	--	---

- wymienia kraje, z których przyjeżdża do Polski najwięcej turystów - podaje czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną - wymienia regiony najczęściej odwiedzane przez turystów - wskazuje na mapie główne regiony turystyczne Europy	na świecie - charakteryzuje wybrany region turystyczny świata - omawia udział poszczególnych regionów świata w ogólnej liczbie przyjazdów turystycznych	ubezpieczeniowych na życie człowieka - omawia cele Światowej Organizacji Handlu (WTO) - omawia na podstawie mapy zróżnicowanie przestrzenne obrotów handlu zagranicznego - przedstawia strukturę towarową wymiany handlowej w wybranych krajach - omawia strukturę handlu zagranicznego Polski - prezentuje miejsce Polski w handlu międzynarodowym - przedstawia główne założenia działalności Światowej Organizacji Sprawiedliwego Handlu (WFTO) - przedstawia przyczyny szybkiego rozwoju turystyki na świecie - omawia czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną - opisuje atrakcyjność turystyczną wybranych regionów turystycznych świata - przedstawia ograniczenia w rozwoju turystyki	społeczeństwa informacyjnego - wyjaśnia, na czym polega wsparcie udzielane młodym, innowacyjnym przedsiębiorstwom – start-upom – przez inkubatory przedsiębiorczości i akceleratory biznesu - przedstawia prawidłowości przestrzenne w zakresie dostępu do usług edukacyjnych i finansowych na świecie - wykazuje związek między nakładami na prace badawczo-rozwojowe a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego państwa - omawia rolę usług w handlu międzynarodowym - analizuje handel międzynarodowy w ujęciu globalnym: podaje wartość światowych obrotów handlu międzynarodowego, opisuje strukturę towarową, wymienia najważniejszych eksporterów i importerów - opisuje skutki rozwoju turystyki na świecie - omawia usługi turystyczne w Polsce - podaje przykłady skutków rozwoju turystyki w swoim regionie - przedstawia najważniejsze miejsca pielgrzymkowe na świecie i w Polsce oraz omawia znaczenie miejsc świętych dla wyznawców poszczególnych religii	- wyjaśnia, jaki wpływ wywiera turystyka na gospodarkę i społeczeństwo krajów wysoko i słabo rozwiniętych - omawia znaczenie usług turystycznych dla rozwoju społeczno-gospodarczego świata
--	---	--	--	--

VII. Wpływ człowieka na środowisko

Uczeń: - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>środowisko przyrodnicze, środowisko geograficzne, antropopresja</i> - podaje przykłady konfliktów ekologicznych - wymienia źródła zanieczyszczeń atmosfery spowodowane działalnością człowieka - podaje głównych producentów gazów cieplarnianych w Europie	Uczeń: - dostrzega konflikt interesów w relacjach człowiek – środowisko przyrodnicze - wyjaśnia, na czym polega zrównoważony rozwój - omawia cele zrównoważonego rozwoju - wymienia najważniejsze zjawiska związane z zanieczyszczeniem atmosfery	Uczeń: - omawia przyczyny nasilania się konfliktu w relacji człowiek – środowisko przyrodnicze - opisuje zasady zrównoważonego rozwoju - wyjaśnia, w jaki sposób powstaje nadmierny efekt cieplarniany i omawia jego wpływ na globalne ocieplenie - opisuje mechanizm powstawania	Uczeń: - podaje przykłady racjonalnego gospodarowania zasobami środowiska przyrodniczego - wymienia międzynarodowe dokumenty dotyczące zrównoważonego rozwoju - porównuje smog fotochemiczny ze smogiem siarkowym - przedstawia sposoby zapobiegania smogowi	Uczeń: - opisuje konflikty ekologiczne w swojej okolicy, wymienia przyczyny nasilania się tego procesu - podaje propozycje sposobów rozwiązania konfliktów w relacji człowiek–środowisko - omawia wpływ zanieczyszczeń powietrza na ludzki organizm - ocenia wpływ wielkich inwestycji hydrotechnicznych (tamy Trzech
--	---	---	--	---

- wymienia rodzaje smogu - wymienia źródła zanieczyszczeń hydrosfery spowodowane działalnością człowieka - wyjaśnia znaczenie pojęcia <i>agrotechnika</i> - wymienia zagrożenia dla środowiska przyrodniczego spowodowane rolnictwem - wymienia systemy gospodarowania ziemią uprawną - wymienia rodzaje kopalń i podaje nazwy wydobywanych w nich surowców - wyjaśnia znaczenie terminu <i>rekultywacja</i> - podaje przykłady negatywnego wpływu transportu i turystyki na środowisko przyrodnicze - podaje definicję pojęcia <i>krajobraz kulturowy</i> - wymienia formy ochrony krajobrazu - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rekultywacja krajobrazu</i>, <i>renaturalizacja krajobrazu</i>, <i>rewitalizacja krajobrazu</i>	- wyróżnia podstawowe rodzaje zanieczyszczeń atmosfery - wymienia antropogeniczne źródła zanieczyszczeń atmosfery - podaje przyczyny występowania smogu - podaje przykłady najbardziej zanieczyszczonych ośrodków miejskich w Polsce - omawia wykorzystywanie wody przez człowieka - wymienia wielkie inwestycje hydrotechniczne i wskazuje je na mapie - opisuje wpływ płodozmianu i monokultury rolnej na środowisko przyrodnicze - wyjaśnia, na czym polegają chemizacja i mechanizacja rolnictwa - omawia metody wydobycia surowców w kopalniach otworowych, głębinowych i odkrywkowych - podaje przykłady rekultywacji obszarów pogórniczych w Polsce - wymienia elementy środowiska geograficznego, które podlegają negatywnemu wpływowi transportu - podaje główne zagrożenia dynamicznego rozwoju turystyki dla środowiska przyrodniczego - wymienia elementy krajobrazu kulturowego miejskiego i krajobrazu kulturowego wiejskiego - podaje przykłady rekultywacji, renaturalizacji i rewitalizacji obszarów zdegradowanych w Polsce	dziury ozonowej - wyjaśnia powstawanie smogu - omawia emisję dwutlenku węgla na świecie oraz tlenków siarki i azotu UE - wyjaśnia, w jaki sposób działalność gospodarcza człowieka narusza stosunki wodne - omawia wpływ chemizacji i mechanizacji rolnictwa na środowisko przyrodnicze - wyjaśnia, na czym polega melioracja - wymienia negatywne skutki działalności górniczej w poszczególnych rodzajach kopalń - wyjaśnia, jak powstaje lej depresyjny - opisuje, na czym polega rekultywacja terenów pogórniczych - omawia wpływ transportu na zanieczyszczenie powietrza, wód i gleby, a także na przekształcenie krajobrazu oraz florę i faunę - opisuje wpływ działalności turystycznej na środowisko geograficzne - omawia proces degradacji krajobrazu miejskiego - opisuje działania człowieka prowadzące do degradacji krajobrazu wiejskiego - omawia rodzaje i cele działań rewitalizacyjnych	- omawia przyrodnicze skutki budowy zapór wodnych - opisuje proces zanikania jeziora Czad - omawia wpływ nadmiernego wypasu zwierząt na środowisko przyrodnicze - wymienia etapy pustynnienia - przedstawia pozytywne i negatywne skutki melioracji - wyjaśnia wpływ działalności górniczej na środowisko przyrodnicze - opisuje kierunki rekultywacji terenów pogórniczych i podaje ich przykłady - analizuje wpływ transportu na człowieka - omawia zasady zrównoważonej turystyki - wymienia czynniki zagrażające krajobrazom kulturowym na świecie i w Polsce - określa rolę planowania przestrzennego w kształtowaniu i ochronie krajobrazu kulturowego - wymienia przykłady proekologicznych rozwiązań w działalności rolniczej, przemysłowej oraz usługowej na wybranych obszarach - wyjaśnia, na czym polega postawa współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego	Przełomów na Jangcy, Wysokiej Tamy na Nilu, zapory Gilgel Gibe III na rzece Omo) na środowisko przyrodnicze - przedstawia działania człowieka mające na celu zapobieganie zanieczyszczaniu wód oraz zmniejszanie stopnia ich zanieczyszczenia - analizuje na przykładach ze świata i z Polski wpływ działalności rolniczej na środowisko przyrodnicze - analizuje wpływ wybranej kopalni na środowisko przyrodnicze - podaje przykłady negatywnych skutków rozwoju turystyki we własnym regionie - przedstawia przykłady realizacji zasad zrównoważonej turystyki - prezentuje działania służące ochronie krajobrazu kulturowego - omawia przykład rekultywacji, renaturalizacji lub rewitalizacji krajobrazu w swojej okolicy
--	--	---	---	---

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny dla liceum - zakres podstawowy: geografia, klasa 3.

Wymagania na poszczególne oceny				
konieczne (ocena dopuszczająca: 40-49%)	podstawowe (ocena dostateczna: 50-69%)	rozszerzające (ocena dobra: 70-85%)	dopełniające (ocena b.dobra: 86-95%)	wykraczające (ocena celująca: 96-100%)
2	3	4	5	6
I. Zróżnicowanie środowiska przyrodniczego Polski				
Uczeń: • podaje wartość powierzchni Polski oraz długość granic • wymienia i wskazuje na mapie państwa graniczące z Polską • wskazuje współrzędne geograficzne najdalej wysuniętych punktów • wymienia obszary morskie wchodzące w skład terytorium Polski • wymienia na podstawie mapy tematycznej jednostki tektoniczne Europy • podaje przykłady państw europejskich, które leżą w obrębie różnych struktur geologicznych • przedstawia podział dziejów Ziemi na ery i okresy • przedstawia podział surowców mineralnych • wymienia nazwy surowców mineralnych i ich występowanie w regionie, w którym mieszka • wymienia cechy ukształtowania powierzchni Polski • określa, w którym pasie rzeźby terenu jest położony region zamieszkania • wymienia czynniki wpływające na klimat	Uczeń: • prezentuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej charakterystyczne cechy położenia fizycznogeograficznego Polski • przedstawia podział Polski na regiony fizycznogeograficzne i wskazuje te regiony na mapie • prezentuje na podstawie mapy geologicznej przebieg strefy T–T na obszarze Europy • podaje przykłady ważnych wydarzeń geologicznych charakterystycznych dla każdej ery • wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych zasobów surowców mineralnych w Polsce • wymienia nazwy surowców mineralnych występujących w regionie, w którym mieszka • odczytuje informacje z krzywej hipsograficznej Polski • wymienia na podstawie mapy zlodowacenia w Polsce i ich zasięgi • omawia na podstawie map klimatycznych i klimatogramów cechy klimatu Polski • wymienia masy powietrza kształtujące warunki pogodowe w Polsce • wskazuje obszary nadwyżek i niedoborów	Uczeń: • przedstawia charakterystyczne cechy położenia fizycznogeograficznego, matematycznego i geopolitycznego Polski • wymienia i wskazuje na mapie jednostki tektoniczne występujące na obszarze Polski oraz regionu, w którym mieszka • omawia na podstawie tabeli stratygraficznej najważniejsze wydarzenia z przeszłości geologicznej obszaru Polski • omawia znaczenie gospodarcze głównych zasobów surowców mineralnych Polski • przedstawia cechy rzeźby terenu Polski i jej pasowy układ • opisuje na podstawie infografiki formy rzeźby polodowcowej • omawia zróżnicowanie przestrzenne temperatury powietrza, opadów atmosferycznych i okresu wegetacyjnego w Polsce • porównuje na podstawie mapy klimatycznej zimowe i letnie temperatury powietrza w Polsce • przedstawia przyczyny niedoboru wody w wybranych regionach Polski • opisuje asymetrię dorzeczy Wisły i Odry oraz wyjaśnia jej przyczynę • porównuje na podstawie fotografii	Uczeń: • opisuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej cechy charakterystyczne terytorium oraz granic Polski • omawia na podstawie tabeli i mapy tematycznej główne cechy budowy platformy wschodnioeuropejskiej • omawia na podstawie map geologicznych i różnych źródeł informacji ważniejsze wydarzenia geologiczne we własnym regionie • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia surowców mineralnych w Polsce • omawia wpływ budowy geologicznej na ukształtowanie powierzchni Polski • charakteryzuje poszczególne pasy ukształtowania powierzchni Polski • wykazuje wpływ czynników klimatotwórczych na klimat w Polsce • ocenia gospodarcze konsekwencje długości trwania okresu wegetacyjnego w różnych regionach Polski	Uczeń: • ocenia konsekwencje położenia fizycznogeograficznego, matematycznego i geopolitycznego Polski • charakteryzuje na podstawie informacji z różnych źródeł dowolny makroregion w Polsce • opisuje na podstawie mapy tektoniczno-geologicznej Europy budowę geologiczną Polski na tle europejskich jednostek geologicznych • omawia skutki orogenezy hercyńskiej w Europie • wyjaśnia geologiczne uwarunkowania tworzenia się i występowania surowców energetycznych • identyfikuje związki pomiędzy budową geologiczną Polski i własnego regionu a głównymi cechami ukształtowania powierzchni • porównuje ukształtowanie powierzchni w pasie nizin i pasie pojezierzy oraz wyjaśnia przyczyny tych różnic • przedstawia charakterystykę klimatologiczną wybranego regionu • dokonuje na podstawie informacji

Polski - wymienia termiczne pory roku - podaje na podstawie mapy tematycznej długość okresu wegetacyjnego i jego zróżnicowanie w Polsce - wskazuje na mapie wybrane rzeki Polski i podaje ich nazwy - podaje na podstawie mapy główne cechy sieci rzecznej w Polsce - wymienia największe i najgłębsze jeziora w Polsce i wskazuje je na mapie - wymienia na podstawie mapy największe sztuczne zbiorniki wodne w Polsce - wyjaśnia znaczenie terminu <i>jeziorność</i> - określa położenie Morza Bałtyckiego - charakteryzuje linię brzegową Morza Bałtyckiego - wskazuje na mapie główne zatoki, wyspy i cieśniny Morza Bałtyckiego	wody w Polsce - wymienia główne cechy sieci rzecznej w Polsce - wymienia zalety śródlądowego transportu wodnego - omawia na podstawie map tematycznych rozmieszczenie jezior w Polsce - wskazuje na mapie ogólnogeograficznej przykłady poszczególnych typów jezior - omawia czynniki wpływające na temperaturę wód powierzchniowych Morza Bałtyckiego - wskazuje najbardziej i najmniej zasolone rejony Morza Bałtyckiego	i planów jeziora morenowe i rynnowe oraz podaje ich przykłady - opisuje funkcje sztucznych zbiorników wodnych - podaje przyczyny różnego zasolenia wód powierzchniowych Morza Bałtyckiego - opisuje florę i faunę Morza Bałtyckiego - omawia formy ochrony Morza Bałtyckiego	- podaje skutki niedoboru wody w wybranych regionach kraju - omawia główne typy genetyczne jezior - omawia znaczenie przyrodnicze, społeczne i gospodarcze (w tym turystyczne) jezior i sztucznych zbiorników w Polsce - ocenia stan środowiska przyrodniczego Bałtyku	z różnych źródeł analizy zasobów wodnych w swoim regionie - przedstawia perspektywy rozwoju żeglugi śródlądowej w Polsce - wyjaśnia, dlaczego północna część Polski ma większą jeziorność niż reszta kraju - omawia działania, które przyczyniają się do poprawy środowiska przyrodniczego wód Bałtyku
---	--	--	---	---

II. Ludność i urbanizacja w Polsce

Uczeń: - podaje aktualną liczbę ludności w Polsce - wskazuje na mapie województwa i ich stolice - wymienia województwa o wysokim i niskim współczynniku przyrostu naturalnego - podaje cechy piramidy wieku i płci ludności Polski - podaje aktualną wartość wskaźnika gęstości zaludnienia w Polsce - wymienia na podstawie mapy gęstości zaludnienia regiony silnie i słabo zaludnione - wymienia obszary o dodatnim i ujemnym współczynniku salda migracji wewnętrznych w Polsce - wymienia największe skupiska Polonii na świecie	Uczeń: - podaje przyczyny wyludniania się określonych regionów Polski - wymienia poszczególne szczeble podziału administracyjnego Polski - oblicza współczynnik przyrostu naturalnego - porównuje na podstawie wykresu średnią długość życia Polek i Polaków - podaje przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia ludności w Polsce - omawia zróżnicowanie przestrzenne współczynnika salda migracji wewnętrznych w Polsce - podaje najważniejsze cechy migracji wewnętrznych w Polsce - wymienia czynniki wpływające na aktywność zawodową ludności - podaje różnice między miastem a wsią - prezentuje na podstawie mapy tematycznej	Uczeń: - omawia na podstawie wykresu zmiany liczby ludności Polski - analizuje zmiany liczby ludności w miastach i na wsiach - omawia na podstawie mapy cechy podziału administracyjnego Polski - analizuje na podstawie wykresu zmiany współczynnika przyrostu naturalnego ludności w Polsce - podaje przyczyny starzenia się polskiego społeczeństwa - wymienia główne bariery osadnicze na obszarze Polski - omawia przyczyny migracji wewnętrznych w Polsce - wyjaśnia zmiany kierunków migracji wewnętrznych w Polsce - podaje główne kierunki współczesnych	Uczeń: - wyjaśnia przyczyny zmian liczby ludności Polski w latach 1946–2019 - omawia na podstawie mapy zmiany liczby ludności w poszczególnych województwach - przedstawia konsekwencje zmian liczby ludności Polski - przedstawia zróżnicowanie współczynnika przyrostu naturalnego według województw - omawia przyczyny małej liczby urodzeń w Polsce - omawia główne cechy struktury demograficznej Polski według płci i wieku - omawia na podstawie map	Uczeń: - omawia przyczyny zmian liczby ludności w swoim województwie w XXI w. - prognozuje skutki współczesnych przemian demograficznych w Polsce dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju - wyjaśnia zmiany kształtu piramidy wieku i płci ludności Polski - omawia skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności w Polsce - opisuje przykłady wpływu ruchów migracyjnych na rozmieszczenie ludności w Polsce - wykazuje zależność struktury zatrudnienia od poziomu rozwoju gospodarczego poszczególnych regionów w naszym kraju
---	---	--	--	---

• posługuje się terminami: <i>aktywny zawodowo, bierny zawodowo, bezrobotny, stopa bezrobocia</i> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik aktywności zawodowej</i> • wymienia ekonomiczne grupy wiekowe ludności • wymienia podstawowe jednostki osadnicze • posługuje się terminem <i>wskaźnik urbanizacji</i> • podaje nazwy największych miast Polski • podaje przykłady aglomeracji monocentrycznych i policentrycznych w Polsce • wymienia województwa wysoko i nisko zurbanizowane	przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika urbanizacji w Polsce • wymienia główne funkcje miasta i podaje ich przykłady • charakteryzuje osadnictwo wiejskie w Polsce	emigracji Polaków • oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego • analizuje na podstawie danych statystycznych strukturę zatrudnienia w Polsce • porównuje strukturę zatrudnienia we własnym województwie ze strukturą zatrudnienia w Polsce • określa przyczyny bezrobocia w Polsce • omawia najważniejsze cechy sieci osadniczej Polski • przedstawia czynniki rozwoju miast • opisuje współczesne funkcje wsi	tematycznych wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na rozmieszczenie ludności w Polsce • przedstawia pozytywne i negatywne skutki migracji zagranicznych Polaków • analizuje przyrost rzeczywisty ludności Polski w przedziale czasowym • porównuje na podstawie wykresu współczynnik aktywności zawodowej Polski z wartościami dla wybranych krajów • wyjaśnia przyczyny zmian struktury zatrudnienia ludności Polski • omawia zróżnicowanie przestrzenne stopy bezrobocia w Polsce • analizuje wskaźnik urbanizacji w Polsce i podaje przyczyny jego zróżnicowania • charakteryzuje czynniki wpływające na współczesne przemiany polskich miast • omawia przyczyny zmian w osadnictwie wiejskim w Polsce	• omawia sytuację na rynku pracy we własnej miejscowości (gminie, powiecie) • określa wpływ przemian społeczno-gospodarczych na procesy urbanizacyjne i osadnictwo wiejskie w Polsce
--	---	--	--	---

III. Gospodarka Polski

Uczeń: • wymienia na podstawie mapy obszary o najkorzystniejszych warunkach dla rozwoju rolnictwa w Polsce • wyjaśnia znaczenie terminu <i>rolnictwo ekologiczne</i> • wymienia mocne i słabe strony rolnictwa ekologicznego • podaje liczbę gospodarstw ekologicznych w poszczególnych województwach	Uczeń: • przedstawia regionalne zróżnicowanie przyrodniczych warunków rozwoju rolnictwa w Polsce • prezentuje na podstawie wykresu strukturę wielkościową gospodarstw rolnych w Polsce • omawia cechy systemu rolnictwa ekologicznego w Polsce • porównuje na podstawie wykresu liczbę	Uczeń: • omawia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa w Polsce • analizuje udział i miejsce Polski w produkcji wybranych artykułów rolnych w Unii Europejskiej • przedstawia przyczyny rozwoju rolnictwa ekologicznego • przedstawia i rozpoznaje oznakowanie żywności ekologicznej	Uczeń: • ocenia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa we własnym regionie • charakteryzuje wybrane regiony rolnicze w Polsce • wskazuje cele certyfikacji i nadzoru żywności produkowanej w ramach systemu rolnictwa ekologicznego w Polsce	Uczeń: • analizuje wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na możliwości przemian strukturalnych w rolnictwie Polski • przedstawia pozytywne i negatywne skutki rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce • ocenia wpływ przystąpienia Polski do Unii Europejskiej na rozwój przemysłu
---	--	--	---	--

• wyjaśnia znaczenie terminów: <i>system wolnorynkowy, prywatyzacja</i> • wyjaśnia znaczenie terminu <i>innowacyjna gospodarka</i> • wymienia główne działy i wyroby przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce • wymienia najważniejsze rodzaje transportu w Polsce • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>węzeł transportowy, terminal transportowy</i> • wymienia główne węzły i terminale transportowe w Polsce • wymienia najważniejsze porty handlowe, pasażerskie i rybackie w Polsce • wymienia towary przeładowywane w polskich portach handlowych • wymienia walory przyrodnicze i kulturowe Polski • wyjaśnia znaczenie terminu <i>infrastruktura turystyczna</i>	gospodarstw ekologicznych oraz powierzchnię ekologicznych użytków rolnych w Polsce • omawia cechy polskiego przemysłu przed 1989 r. • podaje cechy przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce • omawia zróżnicowanie przestrzenne gęstości dróg według województw w Polsce • wskazuje na mapie Polski główne drogi wodne – rzeki, kanały • wymienia warunki rozwoju transportu wodnego • przedstawia cechy polskiej gospodarki morskiej • wymienia polskie obiekty znajdujące się na <i>Liście światowego dziedzictwa UNESCO</i> • wymienia główne rodzaje zabytków kultury materialnej i niematerialnej	• podaje przyczyny przemian strukturalnych w przemyśle Polski po 1989 r. • omawia zmiany zatrudnienia w przemyśle według sektorów własności w Polsce • przedstawia rozmieszczenie ośrodków przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce • podaje przyczyny zmian w polskim transporcie • omawia zróżnicowanie sieci kolejowej w Polsce • charakteryzuje transport lotniczy w Polsce • porównuje na podstawie mapy ruch pasażerski w polskich portach lotniczych • omawia współczesne znaczenie morskich portów pasażerskich w Polsce • omawia strukturę przeładunków w głównych portach handlowych Polski • przedstawia czynniki warunkujące rozwój turystyki w Polsce • prezentuje na podstawie mapy zagospodarowanie turystyczne w różnych regionach Polski	• charakteryzuje skutki przemian strukturalnych w przemyśle Polski po 1989 r. • omawia na podstawie informacji z różnych źródeł wartość nakładów na działalność badawczo-rozwojową oraz ich dynamikę w Polsce • uzasadnia potrzebę rozwijania nowoczesnych działów przemysłu • przedstawia przyczyny nierównomiernego rozwoju sieci kolejowej w Polsce • omawia rolę transportu w krajowej gospodarce • określa rolę transportu przesyłowego dla gospodarki Polski • charakteryzuje przemysł stoczniowy w Polsce • przedstawia stan rybactwa i przetwórstwa rybnego w Polsce • omawia znaczenie infrastruktury turystycznej i dostępności komunikacyjnej dla rozwoju turystyki • omawia rolę turystyki w krajowej gospodarce • ocenia walory przyrodnicze i kulturowe dla rozwoju turystyki wybranego regionu w Polsce	w naszym kraju • przedstawia hipotezy dotyczące perspektyw rozwoju przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce • omawia znaczenie głównych węzłów i terminali transportowych w gospodarce kraju • opisuje specjalizacje polskich portów morskich • określa perspektywy rozwoju gospodarki morskiej w Polsce • określa znaczenie lotnictwa w komunikacji krajowej i międzynarodowej • wykorzystuje mapę i odbiornik GPS do opisanie atrakcji turystycznych na wybranej trasie
---	---	--	--	--

IV. Stan środowiska i jego ochrona w Polsce

Uczeń: • wymienia źródła zanieczyszczeń powietrza w Polsce • podaje przyczyny powstawania smogu • wymienia miasta w Unii Europejskiej najbardziej zanieczyszczone pyłami • wymienia rodzaje odpadów stanowiące	Uczeń: • przedstawia wielkość emisji ważniejszych zanieczyszczeń powietrza w Polsce • podaje przyczyny zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych • wskazuje na mapie przykłady parków narodowych, krajobrazowych i obszarów	Uczeń: • charakteryzuje na wybranych przykładach zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego w Polsce • przedstawia konsekwencje emisji zanieczyszczeń powietrza • wymienia przyczyny degradacji gleb	Uczeń: • wymienia sposoby ograniczenia zanieczyszczenia atmosfery • analizuje produkcję odpadów przemysłowych i komunalnych w Polsce według województw • wyjaśnia różnice w sposobie	Uczeń: • wykorzystuje aplikację GIS do analizy stanu zanieczyszczenia powietrza w swoim regionie • uzasadnia konieczność podejmowania globalnych działań na rzecz ochrony atmosfery
--	--	---	---	---

zagrożenie dla środowiska • wyjaśnia główne motywy ochrony przyrody w Polsce • wymienia formy ochrony przyrody w Polsce • podaje na podstawie danych statystycznych liczbę obiektów będących poszczególnymi formami ochrony przyrody	chronionego krajobrazu w Polsce	• opisuje walory wybranych parków narodowych • wymienia proekologiczne działania na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego	ochrony przyrody w parkach narodowych i rezerwach przyrody • wymienia przykłady współpracy międzynarodowej na rzecz ochrony przyrody	• uzasadnia konieczność własnych działań na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego
---	--	--	---	---

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny dla liceum - zakres rozszerzony: geografia, klasa 3.

Wymagania na poszczególne oceny				
konieczne (ocena dopuszczająca: 40-49%)	podstawowe (ocena dostateczna: 50-69%)	rozszerzające (ocena dobra: 70-85%)	dopełniające (ocena b.dobra: 86-95%)	wykraczające (ocena celująca: 96-100%)
2	3	4	5	6
I. Zróżnicowanie środowiska przyrodniczego Polski				
Uczeń: • podaje powierzchnię Polski oraz długość jej granic lądowych i morskich • wymienia państwa graniczące z Polską i wskazuje je na mapie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wyłączna strefa ekonomiczna, wody terytorialne, morskie wody wewnętrzne</i> • wskazuje na mapie geometryczny środek Polski • wyjaśnia znaczenie terminu <i>region fizycznogeograficzny</i> • wymienia na podstawie mapy geologicznej trzy wielkie struktury geologiczne, w których granicach leży terytorium Polski • przedstawia podział dziejów Ziemi na ery i okresy • przedstawia podział surowców mineralnych ze względu na zastosowanie • podaje nazwy i wysokości kulminacji w poszczególnych pasach rzeźby terenu • wymienia pasy rzeźby terenu w Polsce i wskazuje ich zasięg na mapie • wymienia formy polodowcowe występujące na obszarze Polski • wymienia klimatyczne pory roku • wymienia czynniki wpływające na klimat Polski • podaje średnie wartości temperatury powietrza, średnie roczne sumy opadów atmosferycznych i długość okresu	Uczeń: • wymienia na podstawie mapy najdalej wysunięte punkty w Polsce oraz podaje ich współrzędne geograficzne • opisuje przebieg granic Polski na podstawie mapy ogólnogeograficznej • podaje nazwy megaregionów i prowincji Polski i wskazuje je na mapie • wymienia jednostki tektoniczne występujące na obszarze Polski • podaje przykłady najważniejszych wydarzeń geologicznych w poszczególnych erach i okresach • wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych surowców mineralnych Polski • podaje cechy ukształtowania powierzchni Polski • odczytuje informacje z krzywej hipsograficznej Polski • omawia zasięgi złodowaceń na obszarze Polski na podstawie mapy • omawia cechy klimatu Polski na podstawie map klimatycznych i klimatogramów • wyjaśnia różnice między astronomicznymi, kalendarzowymi i klimatycznymi porami roku • wskazuje obszary nadwyżek i niedoborów wody w Polsce • przedstawia zróżnicowanie gęstości sieci rzecznej w Polsce na podstawie map tematycznych • opisuje rozmieszczenie jezior w Polsce • porównuje powierzchnię i głębokość głównych jezior Polski na podstawie danych statystycznych	Uczeń: • przedstawia charakterystyczne cechy położenia fizycznogeograficznego, matematyczno-geograficznego i geopolitycznego Polski • podaje nazwy podprowincji Polski i wskazuje je na mapie • opisuje jednostki tektoniczne występujące na obszarze Polski • omawia najważniejsze wydarzenia z przeszłości geologicznej Polski na podstawie tabeli stratygraficznej • omawia znaczenie gospodarcze głównych surowców mineralnych Polski (węgla kamiennego, węgla brunatnego, rud miedzi i soli kamiennej) • wymienia czynniki wpływające na ukształtowanie powierzchni Polski • omawia rozmieszczenie form polodowcowych na obszarze Polski na podstawie mapy • podaje różnice między krajobrazem młodogłacialnym a krajobrazem starogłacialnym • przedstawia wpływ mas powietrza na pogodę w Polsce • omawia zróżnicowanie przestrzenne temperatury powietrza, opadów atmosferycznych, okresu wegetacyjnego i wiatrów w Polsce • charakteryzuje zasoby wodne Polski	Uczeń: • ocenia konsekwencje położenia fizycznogeograficznego, matematyczno-geograficznego i geopolitycznego Polski • przedstawia charakterystyczne cechy makroregionu, w którym mieszka • wymienia i opisuje jednostki tektoniczne występujące na obszarze regionu, w którym mieszka • przedstawia przebieg strefy T-T na obszarze Polski na podstawie mapy geologicznej • omawia znaczenie gospodarcze surowców mineralnych Polski • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia surowców mineralnych w Polsce • charakteryzuje pasy rzeźby terenu • opisuje procesy egzogeniczne i endogeniczne mające wpływ na ukształtowanie powierzchni regionu, w którym mieszka • wyjaśnia, czym jest klimat peryglacjalny • wykazuje wpływ poszczególnych czynników klimatycznych na klimat Polski • omawia cechy klimatu	Uczeń: • analizuje zmiany terytorium oraz granic państwa polskiego na przestrzeni dziejów • przedstawia kryteria regionalizacji fizycznogeograficznej • przedstawia budowę geologiczną Polski na tle struktur geologicznych Europy • uzasadnia stwierdzenia, że Polska odznacza się skomplikowaną budową geologiczną • wyjaśnia uwarunkowania tworzenia się i występowania złóż surowców mineralnych • omawia występowanie głównych surowców mineralnych w regionie, w którym mieszka, i wyjaśnia, jak powstały złoża • identyfikuje związki między budową geologiczną Polski i regionu, w którym mieszka, a głównymi cechami ukształtowania powierzchni • porównuje ukształtowanie powierzchni Polski z ukształtowaniem innych europejskich krajów • omawia procesy, które zachodziły na obszarach występowania klimatu peryglacjalnego i wyjaśnia ich wpływ na obecne ukształtowanie powierzchni Polski • analizuje zróżnicowanie klimatyczne Polski

wegetacyjnego oraz określa częstość kierunków wiatru i liczbę dni z silnym wiatrem w Polsce na podstawie map tematycznych • wyjaśnia, czym jest bilans wodny • wymienia główne cechy sieci rzecznej w Polsce na podstawie mapy • wskazuje na mapie zlewiska i dorzecza głównych rzek Polski • wyjaśnia znaczenie terminu <i>jeziorność</i> • wymienia najmniejsze i największe jeziora w Polsce i wskazuje je na mapie • wymienia największe sztuczne zbiorniki w Polsce i wskazuje je na mapie • opisuje położenie Morza Bałtyckiego • podaje nazwy państw położonych nad Morzem Bałtyckim • wymienia wyspy Morza Bałtyckiego i podaje ich przynależność państwową • wymienia typy wybrzeży Morza Bałtyckiego • odczytuje z mapy średnie wartości zasolenia oraz temperatury powierzchniowej warstwy wody w Bałtyku	• przedstawia cechy Morza Bałtyckiego na podstawie mapy tematycznej • omawia zróżnicowanie zasolenia i temperatury powierzchniowej warstwy wody w Bałtyku • opisuje florę i faunę Bałtyku	• analizuje bilans wodny Polski w roku hydrologicznym • opisuje przyczyny niedoborów wody w Polsce • podaje przyczyny powstawania powodzi w Polsce • charakteryzuje główne typy genetyczne jezior Polski na wybranych przykładach • przedstawia typy sztucznych zbiorników wodnych i podaje ich przykłady • omawia genezę Morza Bałtyckiego na podstawie map tematycznych • omawia czynniki wpływające na temperaturę wód powierzchniowych Morza Bałtyckiego na podstawie mapy • podaje przyczyny zróżnicowania zasolenia wód Morza Bałtyckiego na podstawie mapy	wybranego regionu Polski • przedstawia przyczyny i skutki niedoboru wody w wybranych regionach Polski • wymienia rodzaje powodzi występujących w Polsce • podaje przyczyny zróżnicowania gęstości sieci rzecznej w Polsce • omawia znaczenie jezior w Polsce • omawia funkcje sztucznych zbiorników w Polsce • charakteryzuje linię brzegową i typy wybrzeży Morza Bałtyckiego • omawia formy ochrony Morza Bałtyckiego	• ocenia gospodarcze konsekwencje długości trwania okresu wegetacyjnego w różnych regionach Polski • analizuje zasoby wodne w regionie, w którym mieszka, na podstawie różnych źródeł informacji • wykazuje na przykładach zależność sieci rzecznej od budowy geologicznej i rzeźby terenu • podaje przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia jezior w Polsce • wyjaśnia przyczyny dużej koncentracji sztucznych zbiorników w południowej części Polski • przedstawia i ocenia stan środowiska przyrodniczego wód Bałtyku • proponuje działania ograniczające ilość zanieczyszczeń przedostających się do Bałtyku
---	---	--	--	---

II. Związki między elementami środowiska przyrodniczego

Uczeń: • opisuje położenie i obszar Tatr • wskazuje na mapie przebieg granicy między Tatrami Wysokimi a Tatrami Zachodnimi • wymienia piętra klimatyczno-roślinne w Tatrach • wymienia góry średnie i góry niskie w Polsce • opisuje położenie gór średnich i niskich • wyjaśnia znaczenie terminu <i>flisza karpacki</i> • wymienia główne rzeki Sudetów na podstawie mapy • omawia położenie Gór Świętokrzyskich • wyjaśnia znaczenie terminu <i>gołoborza</i> • opisuje położenie i obszar pasa wyżyn • wyróżnia główne jednostki w pasie wyżyn i wskazuje je na mapie • opisuje położenie i obszar nizin • wymienia główne rzeki i sztuczne zbiorniki	Uczeń: • wymienia czynniki wpływające na krajobraz Tatr • przedstawia podział Tatr • wymienia formy rzeźby wysokogórskiej • charakteryzuje wody powierzchniowe Tatr • opisuje świat zwierząt w Tatrach • opisuje florę i faunę Bieszczad • wymienia pasma górskie Sudetów • opisuje klimat i roślinność Sudetów • omawia warunki klimatyczne występujące w Górach Świętokrzyskich • opisuje rzeźbę krasową na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej na podstawie infografiki • wymienia główne surowce mineralne występujące na wyżynach • podaje cechy krajobrazu starogłacialnego • charakteryzuje wody powierzchniowe w pasie	Uczeń: • wymienia formy polodowcowe i formy krasowe występujące w Tatrach • wymienia cechy klimatu Tatr • charakteryzuje działalność gospodarczą w Tatrach • opisuje korzyści i zagrożenia związane z rozwojem turystyki w Tatrach • omawia piętrowość roślinną w Bieszczadach • omawia cechy środowiska przyrodniczego Sudetów • wymienia skały dominujące w budowie geologicznej poszczególnych pasm sudeckich • charakteryzuje poszczególne pasma Sudetów • charakteryzuje krajobraz gór niskich • omawia cechy środowiska przyrodniczego Gór Świętokrzyskich • charakteryzuje cechy środowiska	Uczeń: • omawia budowę geologiczną Tatr na podstawie schematu • omawia wpływ procesów zewnętrznych na rzeźbę Tatr • porównuje środowisko przyrodnicze Tatr Wysokich ze środowiskiem przyrodniczym Tatr Zachodnich • omawia budowę geologiczną Sudetów jako przykładu gór zrębowych • omawia budowę geologiczną Gór Świętokrzyskich • charakteryzuje dzieje geologiczne pasa wyżyn • opisuje zróżnicowanie środowiska przyrodniczego pasa wyżyn • przedstawia warunki powstawania węgla kamiennego	Uczeń: • omawia rozmieszczenie lodowców w Tatrach w plejstocenie na podstawie dostępnych źródeł informacji • przedstawia czynniki decydujące o zmianach szaty roślinnej wraz ze wzrostem wysokości nad poziomem morza • porównuje granice pięter klimatyczno-roślinnych w Sudetach i Tatrach • przedstawia różnice między cechami środowiska przyrodniczego Sudetów, Gór Świętokrzyskich i Bieszczad • opisuje wpływ skał węglanowych i lessowych na inne elementy środowiska przyrodniczego • opisuje czynniki przyrodnicze, które wpłynęły na gospodarowanie w pasie wyżyn
--	---	---	---	--

wodne pasa nizin - wymienia nazwy parków narodowych pasa nizin - wskazuje na mapie duże aglomeracje w pasie nizin - opisuje położenie i obszar pasa pojezierzy - wymienia regiony wchodzące w skład pojezierzy - wymienia największe kompleksy leśne pojezierzy i podaje nazwy krain, na których obszarze się one znajdują - wymienia największe jeziora pasa pojezierzy i wskazuje je na mapie - opisuje położenie, obszar i granice pasa pobraży - wyróżnia krainy wchodzące w skład pasa pobraży - wymienia nadmorskie miejscowości i podaje ich funkcje	nizin - omawia warunki klimatyczne występujące w pasie nizin - wymienia najważniejsze elementy środowiska przyrodniczego parków narodowych pasa nizin - podaje cechy krajobrazu młodogłacjalnego na obszarze pojezierzy - opisuje warunki klimatyczne występujące na pojezierzach - opisuje cechy krajobrazu pasa pobraży - wymienia czynniki rzeźbotwórcze wpływające na rzeźbę poszczególnych regionów pasa pobraży - charakteryzuje wody powierzchniowe w pasie pobraży	przyrodniczego pasa wyżyn - opisuje złodowacenia na obszarze pasa nizin - przedstawia rzeźbę pasa nizin - charakteryzuje gleby równin starogłacjalnych na podstawie profili glebowych - omawia złodowacenia na obszarze pojezierzy - omawia wpływ lodolodu na rzeźbę pojezierzy - charakteryzuje użytkowanie terenu na pojezierzach - przedstawia czynniki wpływające na rzeźbę pasa pobraży - charakteryzuje środowisko przyrodnicze poszczególnych regionów pasa pobraży - charakteryzuje typy wybrzeży Morza Bałtyckiego - omawia wpływ Morza Bałtyckiego na klimat pobraży - opisuje działalność gospodarczą w pasie pobraży	- wyjaśnia wpływ lodolodu na środowisko nizin - omawia proces powstawania pradolin i ich przebieg na obszarze pasa nizin na podstawie mapy - wyjaśnia genezę pól wydmywanych występujących w pasie nizin - porównuje warunki klimatyczne Niziny Śląskiej z warunkami klimatycznymi Niziny Północnopodlaskiej - omawia wpływ budowy geologicznej na występowanie surowców mineralnych i wód głębinowych w pasie nizin - omawia wpływ budowy geologicznej pojezierzy na gleby i roślinność - omawia zależności między poszczególnymi elementami środowiska przyrodniczego w pasie pojezierzy - opisuje etapy powstawania delty Wisły na obszarze Żuław Wiślanych - omawia procesy powstawania mierzei i klifu na podstawie schematu - charakteryzuje środowisko przyrodnicze Żuław Wiślanych	- wyjaśnia związek między budową geologiczną nizin a zagospodarowaniem tego obszaru - przedstawia zależność między budową geologiczną pojezierzy a ich zagospodarowaniem - porównuje krajobraz młodogłacjalny z krajobrazem starogłacjalnym (uwzględnia między innymi wysokości bezwzględne, formy terenu i wody powierzchniowe) - omawia podobieństwa i różnice między środowiskiem przyrodniczym pojezierzy a środowiskiem przyrodniczym pobraży
--	---	---	---	---

III. Krajobrazy Polski

Uczeń: - wyjaśnia znaczenie terminu <i>krajobraz</i> - wymienia czynniki kształtujące wybrane typy krajobrazów - wymienia cechy krajobrazu przyrodniczego - podaje przykłady krajobrazu przyrodniczego - wyjaśnia znaczenie terminu <i>krajobraz kulturowy</i> - podaje przykłady krajobrazu kulturowego - wymienia cechy krajobrazu mozaikowego - wyjaśnia, czym zajmuje się krajoznawstwo	Uczeń: - wymienia elementy krajobrazu - wymienia główne funkcje krajobrazów - wymienia typy krajobrazów przyrodniczych i podaje ich przykłady - opisuje krajobraz leśny zbliżony do pierwotnego na przykładzie Puszczy Białowieskiej - wymienia cechy krajobrazu górskiego ponad granicą lasu, torfowisk wysokich i muraw na przykładzie Karkonoszy - podaje główne cechy krajobrazu turni na przykładzie Tatr - podaje cechy krajobrazu kulturowego - podaje cechy krajobrazu wiejskiego na przykładzie Rostocza - podaje cechy krajobrazu małomiasteczkowego na przykładzie Tykocina	Uczeń: - przedstawia podział krajobrazów ze względu na stopień przekształcenia środowiska - opisuje wybrane funkcje krajobrazów - porównuje krajobraz przyrodniczy z krajobrazem kulturowym - charakteryzuje krajobrazy przyrodniczo-kulturowe - charakteryzuje krajobrazy jeziorne i bagienno-łukowe i podaje obszary ich występowania - opisuje cechy krajobrazu podmiejskiego i rezydencjalnego na przykładzie podwarszawskich miejscowości - opisuje cechy krajobrazu przemysłowego na wybranym przykładzie - podaje główne działania promocyjne Polskiej Organizacji Turystycznej	Uczeń: - charakteryzuje krajobrazy wyróżnione ze względu na rzeźbę terenu - charakteryzuje czynniki zagrażające krajobrazom - przedstawia główne cechy wybranych krajobrazów przyrodniczych - wymienia czynniki wpływające na zachowanie krajobrazów zbliżonych do pierwotnych - charakteryzuje krajobraz kulturowy wielkich miast Polski na przykładzie Warszawy - charakteryzuje krajobraz górniczy na przykładzie kopalni w Bełchatowie - określa rolę turystyki i krajoznawstwa w poznawaniu różnicowania i piękna	Uczeń: - omawia rolę krajobrazu w życiu człowieka - opisuje krajobraz dominujący w regionie, w którym mieszka, wymienia jego funkcje oraz ocenia stopień jego przekształcenia w wyniku antropopresji - rozpoznaje na podstawie materiałów źródłowych, np. map, fotografii i obrazów satelitarnych, wybrane krajobrazy przyrodnicze i kulturowe - prezentuje przykłady działań służących zachowaniu walorów krajobrazów przyrodniczych i kulturowych oraz zapobieganiu ich degradacji - przedstawia sposoby promocji walorów krajobrazowych
---	---	--	---	---

	- wymienia elementy krajobrazu komunikacyjnego na podstawie fotografii - wymienia organizacje krajoznawcze w Polsce - wymienia główne metody ochrony krajobrazu		krajobrazów przyrodniczych i kulturowych Polski wyjaśnia, na czym polega ochrona krajobrazów, i podaje przykłady działań podejmowanych w jej ramach	
IV. Ludność i urbanizacja w Polsce				
Uczeń: - podaje aktualną liczbę ludności w Polsce - wymienia województwa w Polsce i wskazuje je na mapie - wyjaśnia znaczenie terminu <i>depopulacja</i> - wymienia obszary w Polsce o dodatnim i ujemnym współczynniku przyrostu naturalnego na podstawie mapy - wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik dzietności</i> - wymienia obszary o najwyższym wskaźniku starości demograficznej - wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik feminizacji</i> - podaje cechy piramidy wieku i płci ludności Polski - podaje wartość wskaźnika gęstości zaludnienia w Polsce - wymienia regiony silnie i słabo zaludnione na podstawie mapy gęstości zaludnienia - wymienia obszary o dodatnim i ujemnym saldzie migracji wewnętrznych w Polsce - wymienia państwa, w których żyje najliczniejsza Polonia, i wskazuje je na mapie - wyjaśnia znaczenie terminów <i>mniejszość narodowa</i> i <i>mniejszość etniczna</i> - wymienia mniejszości narodowe i mniejszości etniczne w Polsce - wyjaśnia znaczenie terminu <i>region etnograficzny</i> - wymienia regiony etnograficzne na podstawie mapy - wymienia ekonomiczne grupy wiekowe ludności - wyjaśnia znaczenie terminu <i>aktywność ekonomiczna</i> - omawia strukturę ludności Polski	Uczeń: - analizuje zmiany liczby ludności w Polsce w danym przedziale czasowym - oblicza wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności - przedstawia trójstopniowy podział administracyjny Polski - oblicza współczynnik przyrostu naturalnego na wybranym przykładzie - przedstawia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika starości demograficznej na podstawie mapy - przedstawia regionalne zróżnicowanie współczynnika feminizacji na podstawie mapy - oblicza współczynnik feminizacji - podaje przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia ludności w Polsce - oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia - podaje przyczyny migracji wewnętrznych w Polsce - omawia współczynnik salda migracji wewnętrznych w Polsce na podstawie mapy - wymienia państwa, do których migrują Polacy w XXI w. - oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego - podaje główne kierunki i wielkość współczesnych emigracji Polaków - przedstawia współczesną strukturę narodowościowo-etniczną w Polsce na podstawie danych statystycznych - przedstawia zróżnicowanie etnograficzne ludności Polski na podstawie materiałów źródłowych - wymienia mierniki poziomu aktywności zawodowej ludności Polski - podaje przyczyny zmian w strukturze zatrudnienia ludności Polski - wymienia czynniki wpływające na poziom życia - wyjaśnia różnice między referendum ogólnokrajowymi a referendum lokalnymi	Uczeń: - omawia zmiany liczby ludności Polski po II wojnie światowej - omawia skutki depopulacji - analizuje współczynnik przyrostu naturalnego w Polsce w wybranych latach na podstawie wykresu - omawia współczynnik dzietności w Polsce w latach 1960–2019 na podstawie wykresu - podaje przyczyny zmian przyrostu naturalnego w Polsce w ostatnich trzech dekadach - podaje przyczyny starzenia się polskiego społeczeństwa - omawia wpływ czynników przyrodniczych na rozmieszczenie ludności w Polsce na podstawie map tematycznych - omawia zróżnicowanie przestrzenne salda migracji wewnętrznych w Polsce - omawia przyczyny migracji zagranicznych w Polsce w ujęciu historycznym - omawia wielkość migracji zagranicznych na pobyt stały w Polsce na podstawie wykresu - przedstawia przestrzenne zróżnicowanie mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce - charakteryzuje wybrane grupy etnograficzne w Polsce - przedstawia współczesną strukturę narodowościowo-etniczną w Polsce - charakteryzuje mierniki poziomu aktywności zawodowej ludności Polski - omawia formy zatrudnienia w Polsce - przedstawia rozkład wysokości wynagrodzeń brutto w Polsce na podstawie wykresu i mapy tematycznej - analizuje zróżnicowanie bezrobocia w Polsce na podstawie mapy - omawia zróżnicowanie regionalne wskaźników dotyczących poziomu życia w Polsce na podstawie map tematycznych	Uczeń: - analizuje regionalne zróżnicowanie dynamiki zmian liczby ludności na podstawie danych statystycznych - przedstawia zmiany przyrostu naturalnego w Polsce w drugiej połowie XX w. i na początku XXI w. na podstawie wykresu - charakteryzuje zachowania prokreacyjne Polaków i przestrzenne zróżnicowanie tych zachowań - wykazuje związek zachowań prokreacyjnych Polaków z uwarunkowaniami społeczno-kulturowymi - wyjaśnia zmiany kształtu piramidy wieku i płci ludności Polski oraz porównuje ją z piramidami wieku i płci ludności innych państw - wykazuje wpływ czynników społeczno-ekonomicznych i historyczno-politycznych na rozmieszczenie ludności w Polsce na podstawie dostępnych źródeł informacji - omawia skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności w Polsce - przedstawia główne motywy migracji Polaków na początku XXI w. - analizuje przyrost rzeczywisty ludności Polski i jego składowe na podstawie wykresu - wyjaśnia przyczyny zróżnicowania etnograficznego ludności Polski - porównuje wartości współczynnika aktywności zawodowej i stopy bezrobocia w Polsce z wartościami tych wskaźników w wybranych	Uczeń: - prognozuje wpływ współczesnych przemian demograficznych w Polsce na rozwój społeczno-gospodarczego kraju - przedstawia działania rządu w zakresie polityki prorodzinnej i ich wpływ na zachowania prokreacyjne Polaków - analizuje zmiany przyrostu naturalnego i przyrostu rzeczywistego ludności Polski na podstawie dostępnych źródeł informacji - przedstawia działania przeciwdziałające wyludnianiu się niektórych obszarów Polski podejmowane na szczeblu rządowym i samorządowym - przedstawia sytuację migracyjną w regionie, w którym mieszka, na podstawie dostępnych źródeł informacji - przedstawia przyczyny niewielkiego zróżnicowania narodowo-etnicznego ludności Polski - wyjaśnia wpływ starzenia się polskiego społeczeństwa na rynek pracy - opisuje działania państwa na rzecz ograniczania ubóstwa - ocenia regionalne zróżnicowanie pomocy społecznej w Polsce na podstawie mapy - analizuje wyniki wyborów w regionie, w którym mieszka, na podstawie danych PKW - porównuje frekwencję i wyniki ostatnich wyborów do Sejmu RP w regionie, w którym mieszka, z wynikami w całej Polsce - wyjaśnia wpływ przemian społecznych i gospodarczych na przebieg urbanizacji w Polsce po II wojnie światowej - omawia przyczyny i konsekwencje gettoizacji przestrzeni miejskiej

według aktywności ekonomicznej w 2019 r. na podstawie danych statystycznych - wymienia sektory gospodarki - wyjaśnia znaczenie terminów <i>podaż pracy</i> <i>popyt na pracę</i> - wymienia wskaźniki dotyczące oceny poziomu życia ludności - wyjaśnia znaczenie terminu <i>ubóstwo</i> - wymienia wskaźniki ubóstwa - wymienia organy władzy publicznej wybierane w demokratycznych wyborach w Polsce - wymienia główne opcje polityczne w Polsce - wymienia województwa o wysokim i o niskim wskaźniku urbanizacji - wymienia miasta według grup wielkościowych na podstawie wykresu - wymienia najludniejsze miasta Polski wskazuje na mapie - wymienia cechy wiejskiej sieci osadniczej - wymienia wybrane typy genetyczne kształtów wsi	- omawia wskaźnik urbanizacji w Polsce i jego regionalne zróżnicowanie na podstawie danych statystycznych i mapy tematycznej - omawia funkcje polskich miast i podaje ich przykłady - podaje przykłady aglomeracji miejskich - podaje różnice między aglomeracją monocentryczną a aglomeracją policentryczną - wyjaśnia znaczenie terminu <i>inteligentne miasta</i> i podaje przykłady inteligentnych miast - wyjaśnia, na czym polega gettoizacja przestrzeni miejskiej - podaje wady i zalety życia na wsi	- porównuje subiektywny wskaźnik poziomu zadowolenia z życia w miastach i na wsi na podstawie danych statystycznych - analizuje frekwencję wyborczą w Polsce na podstawie wykresu - przedstawia preferencje wyborcze Polaków na podstawie wykresu - wyjaśnia uwarunkowania współczesnych procesów urbanizacyjnych w Polsce - przedstawia przestrzenne zróżnicowanie procesów urbanizacyjnych w Polsce na podstawie danych statystycznych - opisuje czynniki warunkujące jakość życia w polskich miastach - charakteryzuje <i>genius loci</i> miasta - podaje przyczyny zróżnicowania poczucia więzi z miastem - omawia czynniki sprzyjające zmianie miejsca zamieszkania i utrudniające tę zmianę - charakteryzuje wybrane typy genetyczne kształtów wsi w Polsce - omawia cechy strefy podmiejskiej - wskazuje negatywne skutki rozwoju strefy podmiejskiej	krajach UE - analizuje zmiany struktury zatrudnienia w Polsce na podstawie danych statystycznych - wyjaśnia na przykładach przyczyny i skutki bezrobocia w Polsce - porównuje poziom życia ludności w Polsce z poziomem życia w innych krajach na podstawie dostępnych źródeł informacji - analizuje przestrzenne zróżnicowanie frekwencji wyborczej w Polsce na podstawie map - wymienia przyczyny przestrzennego zróżnicowania preferencji wyborczych Polaków - analizuje przestrzenne zróżnicowanie wyników wyborów parlamentarnych w 2019 r. na podstawie map - opisuje na przykładach układy urbanistyczne miast powstałych w różnych okresach historycznych - przedstawia działania związane z rewitalizacją podupadłych dzielnic miast - przedstawia zróżnicowanie wiejskiej sieci osadniczej w Polsce na podstawie mapy - omawia przyczyny zmian w osadnictwie wiejskim w Polsce - przedstawia demograficzne i społeczne przemiany na obszarach wiejskich - omawia funkcjonalne i przestrzenne przemiany na obszarach wiejskich	wykazuje zależność między zmianami w osadnictwie wiejskim a przemianami społeczno-gospodarczymi zachodzącymi w Polsce
V. Gospodarka Polski				
Uczeń: - wymienia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa - wymienia pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa - wyjaśnia znaczenie terminu <i>rolnictwo ekologiczne</i> - podaje liczbę ekologicznych gospodarstw w Polsce	Uczeń: - wymienia obszary w Polsce o najkorzystniejszych warunkach rozwoju rolnictwa - podaje cechy rolnictwa ekologicznego - opisuje zmiany liczby gospodarstw ekologicznych w Polsce - podaje przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia zakładów przemysłowych w Polsce	Uczeń: - omawia rolę rolnictwa w polskiej gospodarce - przedstawia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa w Polsce na podstawie danych statystycznych - przedstawia pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa w Polsce na podstawie danych statystycznych - przedstawia rozwój rolnictwa ekologicznego	Uczeń: - omawia regionalne zróżnicowanie przyrodniczych warunków rozwoju rolnictwa na podstawie mapy - omawia regionalne zróżnicowanie pozaprzyrodniczych czynników rozwoju rolnictwa na podstawie mapy	Uczeń: - analizuje wpływ warunków przyrodniczych i czynników pozaprzyrodniczych na możliwości przemian strukturalnych w rolnictwie Polski - omawia znaczenie rolnictwa ekologicznego w dobie zmian klimatu - uzasadnia potrzebę kontrolowania

- wymienia cechy żywności ekologicznej - wyjaśnia, na czym polegała transformacja gospodarcza po 1989 r. - wyjaśnia, na czym polegała restrukturyzacja przemysłu - wymienia najważniejsze działy przemysłu high-tech w Polsce - wymienia rodzaje transportu funkcjonujące w Polsce - wymienia główne porty lotnicze w Polsce - wymienia główne węzły i terminale transportowe w Polsce wskazuje je na mapie - wymienia rodzaje działalności gospodarczej zaliczane do gospodarki morskiej - wskazuje na mapie główne porty handlowej pasażerskie na polskim wybrzeżu - wskazuje na mapie główne porty rybackie na polskim wybrzeżu - przedstawia walory przyrodnicze sprzyjające rozwojowi turystyki w Polsce - wymienia główne obszary turystyczne Polski	- określa miejsce Polski w światowej produkcji przemysłowej na podstawie danych statystycznych - wymienia czynniki decydujące o lokalizacji zakładów przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce - opisuje zróżnicowanie gęstości dróg kołowych według województw oraz przebieg autostrad i dróg ekspresowych w Polsce - opisuje zróżnicowanie gęstości sieci kolejowej w Polsce - wymienia grupy ładunkowe, w których przeładunku specjalizują się poszczególne porty morskie - przedstawia walory kulturowe sprzyjające rozwojowi turystyki w Polsce	w Polsce po przystąpieniu naszego kraju do UE - omawia przestrzenne rozmieszczenie gospodarstw ekologicznych w Polsce - omawia strukturę ekologicznych użytków rolnych - przedstawia i rozpoznaje oznakowanie żywności ekologicznej - opisuje cechy socjalistycznej gospodarki - podaje przyczyny przemian strukturalnych w przemyśle Polski po 1989 r. - przedstawia uwarunkowania rozwoju przemysłu high-tech w Polsce - charakteryzuje czynniki decydujące o lokalizacji przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce - przedstawia rozmieszczenie ośrodków przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce - omawia znaczenie działalności badawczo-rozwojowej w rozwoju przemysłu high-tech - podaje przyczyny zmian w polskim transporcie w ostatnich trzech dekadach - opisuje rozwój transportu samochodowego w Polsce - przedstawia lokalizację sieci tramwajowych oraz systemu metra w Polsce - omawia czynniki wpływające na rozwój transportu śródlądowego w Polsce - charakteryzuje transport lotniczy w Polsce - omawia transport przesyłowy w Polsce - przedstawia obroty ładunkowe w polskich portach morskich na podstawie danych statystycznych - ocenia walory przyrodnicze warunkujące rozwój turystyki w Polsce - przedstawia polskie obiekty znajdujące się na <i>Liście UNESCO</i>	- przedstawia pozytywne i negatywne skutki rozwoju rolnictwa ekologicznego - wskazuje cele certyfikacji i nadzoru żywności produkowanej w ramach systemu rolnictwa ekologicznego w Polsce - przedstawia rozwój i strukturę polskiego przemysłu do II wojny światowej - przedstawia charakter przemian strukturalnych w polskim przemyśle po 1989 r. - wyjaśnia skutki przemian strukturalnych w polskim przemyśle po 1989 r. - porównuje wydatki na działalność badawczo-rozwojową w Polsce z wydatkami na tę działalność w innych krajach UE - omawia działalność parku technologicznego na przykładzie Pomorskiego Parku Naukowo-Technologicznego Gdynia - omawia zmiany w polskim transporcie w XX i XXI w. - podaje przyczyny nierównomiernej gęstości sieci kolejowej na podstawie mapy - ocenia poziom rozwoju transportu kolejowego w Polsce - porównuje transport kolejowy i samochodowy w Polsce z transportem kolejowym i samochodowym w Unii Europejskiej - omawia transport przesyłowy w Polsce - omawia stan polskiej floty handlowej na podstawie danych statystycznych	gospodarstw produkujących żywność ekologiczną - przedstawia perspektywy rozwoju przemysłu w Polsce - ocenia wpływ przystąpienia Polski do UE na rozwój przemysłu w naszym kraju - przedstawia hipotezy dotyczące perspektyw rozwoju przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce - przedstawia perspektywy rozwoju żeglugi śródlądowej w Polsce - określa znaczenie węzłów i terminali transportowych dla gospodarki kraju - ocenia szanse i zagrożenia rozwoju polskiej żeglugi promowej na Bałtyku - ocenia możliwości rozwoju przemysłu stocznioowego w Polsce - przedstawia stan i perspektywy rozwoju polskiego rybołówstwa - dyskutuje na temat możliwości rozwoju gospodarki morskiej Polski na podstawie materiałów źródłowych - prezentuje wartość obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe Polski na przykładzie wybranego regionu lub szlaku turystycznego
---	---	--	---	---

			• przedstawia przemiany zachodzące w przemyśle stoczniowym w Polsce • ocenia walory kulturowe warunkujące rozwój turystyki w Polsce • analizuje stan infrastruktury turystycznej w Polsce • projektuje trasę wycieczki uwzględniając atrakcje turystyczne w wybranej miejscowości lub w wybranym regionie z wykorzystaniem mapy i odbiornika GPS	
VI. Stan środowiska i jego ochrona w Polsce				
Uczeń: • wymienia rodzaje zanieczyszczeń powietrza • wyjaśnia, na czym polega eutrofizacja wód • wyjaśnia znaczenie terminu <i>degradacja gleb</i> • wyjaśnia, dlaczego należy chronić środowisko przyrodnicze • wymienia formy ochrony przyrody w Polsce na podstawie mapy • wymienia parki narodowe w Polsce • wymienia przykłady gatunków roślin i zwierząt objętych ochroną	Uczeń: • podaje przyczyny zanieczyszczenia powietrza w Polsce • podaje przyczyny zanieczyszczenia wód • wymienia przyczyny degradacji gleb • wymienia parki narodowe w Polsce • wymienia elementy środowiska podlegające ochronie w poszczególnych parkach narodowych w Polsce • wymienia rodzaje obszarów chronionych w Polsce • wymienia indywidualne formy ochrony przyrody w Polsce	Uczeń: • omawia stan środowiska przyrodniczego w Polsce i jego zmiany w XX i XXI w. • wskazuje różnice w składzie ścieków przemysłowych i ścieków komunalnych • wymienia rodzaje odpadów stanowiących zagrożenie dla środowiska • omawia wybrane zanieczyszczenia powietrza w Polsce według źródeł ich emisji • opisuje działania podejmowane na rzecz rekultywacji gleb w Polsce • prezentuje przykłady działań na rzecz ochrony przyrody podejmowanych w Polsce • przedstawia przestrzenne rozmieszczenie form ochrony przyrody w Polsce • opisuje walory środowiskowe poszczególnych parków narodowych w Polsce	Uczeń: • omawia zmiany stanu środowiska w Polsce w XX i XXI w. • podaje przyczyny zmniejszania się emisji zanieczyszczeń powietrza w Polsce • analizuje wielkość produkcji odpadów przemysłowych i komunalnych w Polsce • prezentuje zadania instytucji powołanych do oceny stanu środowiska • wyjaśnia, na czym polegają restytucja gatunków i reintrodukcja • przedstawia międzynarodowe formy ochrony przyrody	Uczeń: • zdobywa informacje dotyczące szkód w środowisku i zanieczyszczeń powierzchni ziemi w regionie, w którym mieszka • dokonuje analizy stanu środowiska w Polsce i w regionie, w którym mieszka, oraz przedstawia wnioski z tej analizy na podstawie danych statystycznych i aplikacji GIS • uzasadnia potrzebę ochrony środowiska przyrodniczego Polski • podaje przykłady działań na rzecz ochrony środowiska, które mogą być podejmowane przez każdego człowieka • znajduje w internecie informacje dotyczące form ochrony przyrody w Polsce
VII. Badania i obserwacje terenowe				
Uczeń: • znajduje informacje przydatne podczas analizy na oficjalnych stronach internetowych firm, przedsiębiorstw i urzędów • przygotowuje kwestionariusz ankiety • wykonuje proste obliczenia • sporządza dokumentację fotograficzną	Uczeń: • dokonuje wyboru przedmiotu badań • dokonuje wyboru obszaru badań • odczytuje informacje z opracowań kartograficznych i map internetowych • zbiera informacje z wykorzystaniem map, danych statystycznych lub obserwacji w terenie • opracowuje wyniki ankiety	Uczeń: • przeprowadza wywiad z przedstawicielem przedsiębiorstwa, placówki usługowej lub lokalnego urzędu • selekcjonuje i dokumentuje wyniki prowadzonych obserwacji • identyfikuje problemy występujące na wybranym obszarze	Uczeń: • wyciąga wnioski z przeprowadzonych obserwacji i badań • porównuje dane statystyczne dotyczące różnych obszarów zaczerpnięte z publikacji GUS	Uczeń: • prezentuje wyniki badań w postaci posteru, portfolio i opracowań kartograficznych • przedstawia wyniki badań w pracy pisemnej lub tabeli porównawczej • formułuje wnioski i proponuje działania, które należy podjąć, aby zrealizować

				wskazane cele • przedstawia wyniki analizy SWOT dla wybranej miejscowości
--	--	--	--	--

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny dla liceum - zakres rozszerzony: geografia, klasa 4.

Wymagania na poszczególne oceny				
konieczne (ocena dopuszczająca: 40-49%)	podstawowe (ocena dostateczna: 50-69%)	rozszerzające (ocena dobra: 70-85%)	dopełniające (ocena b.dobra: 86-95%)	wykraczające (ocena celująca: 96-100%)
2	3	4	5	6
I. Strefowość środowiskaprzyrodniczego na Ziemi				
Uczeń: • wyjaśnia, czym są strefowość i astrefowość • podaje przykłady strefowych zjawisk przyrodniczych na Ziemi • wyróżnia strefy klimatyczne i wskazuje ich zasięg na podstawie mapy • wymienia rodzaje wietrzeń • wymienia czynniki astrefowe • wymienia strefy klimatyczno-roślinno-glebowe na podstawie mapy • przedstawia główne prawidłowości dotyczące rozmieszczenia zwierząt na Ziemi	Uczeń: • charakteryzuje strefy oświetlenia Ziemi na podstawie schematu • analizuje rozkład średniej rocznej temperatury powietrza na Ziemi na podstawie mapy • podaje czynniki wpływające na długość okresu wegetacyjnego • omawia rozmieszczenie gleb na Ziemi na podstawie mapy • przedstawia zasoby biomasy na Ziemi z wykorzystaniem mapy • wymienia parametry klimatyczne wpływające na strefowość formacji roślinnych • wymienia główne cechy środowiska przyrodniczego stref klimatyczno-roślinno-glebowych: od równikowej do polarnych • omawia wybrane czynniki astrefowe	Uczeń: • omawia czynniki wpływające na globalną cyrkulację atmosfery • przedstawia zróżnicowanie rocznej sumy opadów atmosferycznych na Ziemi • porównuje długość okresu wegetacyjnego w poszczególnych typach klimatu • analizuje intensywność poszczególnych rodzajów wietrzeń w różnych szerokościach geograficznych • omawia czynniki kształtujące strefowość biomasy • omawia wpływ rozmieszczenia lądów i mórz na wielkość temperatury i opadów na Ziemi • analizuje wpływ prądów morskich na rozkład temperatury powietrza i opadów na Ziemi • omawia wpływ rzeźby terenu i wysokości nad poziomem morza na rozkład temperatury powietrza i opadów na Ziemi • charakteryzuje strefy klimatyczno-roślinno-glebowe na Ziemi • przedstawia warunki występowania astrefowych formacji roślinnych	Uczeń: • wyjaśnia, z czego wynika i na czym polega strefowość zjawisk przyrodniczych • przedstawia zależność między szerokością geograficzną a rozkładem zachmurzenia i występowaniem opadów atmosferycznych na Ziemi • przedstawia zależność między rodzajem gleb a roślinnością strefową • przedstawia zależność między występowaniem zasobów biomasy a strefami klimatycznymi • przedstawia zależność między rodzajem skał a typami gleb i składem gatunkowym szaty roślinnej • przedstawia zależność między warunkami wodnymi a glebami i formacjami roślinnymi • omawia zależność między głównymi cechami klimatu a formacjami roślinnymi i właściwościami gleb na podstawie schematu • przedstawia główne cechy środowiska przyrodniczego stref klimatyczno-roślinno-glebowych: od równikowej do polarnych	Uczeń: • identyfikuje prawidłowości dotyczące zróżnicowania środowiska przyrodniczego na Ziemi • przedstawia powiązania między poszczególnymi komponentami środowiska przyrodniczego • identyfikuje na przykładach współzależności między elementami środowiska przyrodniczego w strefach klimatyczno-roślinno-glebowych: od równikowej do polarnych • wyjaśnia, w jaki sposób astrefowe czynniki przyrodnicze modyfikują przebieg zjawisk strefowych na Ziemi
II. Problemy środowiskowewspółczesnego świata				
Uczeń: • wyjaśnia, czym jest geozagrożenie • wymienia przykłady geozagrożeń • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>katastrofa naturalna</i>, <i>klęska żywiołowa</i>	Uczeń: • przedstawia podział geozagrożeń ze względu na przyczynę • wymienia różne sposoby ostrzegania przed klęskami żywiołowymi w różnych krajach	Uczeń: • przedstawia główne powiązania geozagrożeń ze sferami Ziemi na podstawie schematu • wykazuje znaczenie CEMS dla krajów zagrożonych kataklizmami	Uczeń: • omawia rolę ISOK w ograniczeniu zagrożenia powodziowego • wyjaśnia powstawanie sztormów • omawia skutki cyklonów tropikalnych i trąb	Uczeń: • przedstawia narzędzia umożliwiające skuteczne prognozowanie zasięgu katastrof • proponuje działania ograniczające

• wyjaśnia, na czym polega teledetekcja geozagrożeń • wyjaśnia, czym są geozagrożenia meteorologiczne i geozagrożenia klimatyczne • podaje przykłady zagrożeń meteorologicznych i klimatycznych • wymienia przyczyny współczesnego globalnego ocieplenia • wskazuje na mapach obszary współcześnie zlodzone • wymienia zagrożenia geologiczne • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wulkanizm</i>, <i>trzęsienie ziemi</i> • wyjaśnia, czym jest lej krasowy • wyjaśnia, czym są erozja i dewastacja gleb • wymienia przyczyny erozji gleb • wyjaśnia, czym jest pustynnienie • wymienia obszary nadmiaru i niedoboru zasobów wodnych na Ziemi • wyjaśnia, czym jest ślad wodny • wyjaśnia, czym są bioróżnorodność i georóżnorodność	• przedstawia trasy cyklonów tropikalnych • wskazuje obszary występowania trąb powietrznych na mapie • wymienia inne geozagrożenia meteorologiczne • wskazuje na mapie regiony najbardziej narażone na powodzie • wymienia czynniki naturalne wpływające na zmiany klimatu na Ziemi • omawia antropogeniczne źródła gazów cieplarnianych na świecie na podstawie wykresu • przedstawia zmiany zasięgu pokrywy leśnej na świecie na podstawie mapy • wymienia globalne skutki zmian klimatu • podaje przyczyny powstawania trzęsień ziemi • podaje przyczyny wulkanizmu • wskazuje na mapie obszary sejsmiczne i regiony, w których występuje najwięcej wulkanów • przedstawia naturalne i antropogeniczne przyczyny erozji gleb • podaje przyczyny pustynnienia • omawia zasoby wodne na Ziemi na podstawie infografiki • podaje przyczyny zmniejszania się bioróżnorodności • wymienia przestrzenne formy ochrony georóżnorodności	• charakteryzuje zagrożenia meteorologiczne: sztormy, cyklony tropikalne i trąby powietrzne z wykorzystaniem map i infografik • wymienia obszary występowania zagrożeń meteorologicznych na podstawie mapy • wyjaśnia, w jaki sposób powstają trąby powietrzne • podaje przyczyny powstawania powodzi • omawia zmiany klimatyczne przed rewolucją przemysłową na podstawie wykresu • omawia przyczyny współczesnego globalnego ocieplenia • omawia wpływ zmian klimatu na gospodarkę człowieka • przedstawia wpływ ruchu płyt litosfery na występowania trzęsień ziemi • charakteryzuje skutki trzęsień ziemi • wyjaśnia, na czym polega system ostrzegania przed tsunami • przedstawia genezę lejów krasowych na podstawie infografiki • wymienia obszary o największej degradacji gleb na podstawie mapy • wskazuje na mapie pustynie i obszary zagrożone pustynnieniem • przedstawia zmiany odnawialnych zasobów wody w wybranych krajach na podstawie wykresu • przedstawia odnawialne zasoby wody i jej wykorzystanie na świecie na podstawie map i wykresów • omawia stan bioróżnorodności na Ziemi • wymienia miary georóżnorodności	powietrznych • wyjaśnia skutki powodzi • wyjaśnia wpływ deforestacji na zwiększenie zagrożenia powodzią lub spływem błotnym • omawia główne czynniki naturalne wpływające na zmiany klimatu na Ziemi • przedstawia wpływ wylesiania na zmiany klimatu • omawia skutki zmian klimatu dla obszarów okołobiegunowych i wysokogórskich • przedstawia sposoby przeciwdziałania zmianom klimatycznym • omawia częstotliwość, siłę i skutki trzęsień ziemi • omawia genezę tsunami i skutki, które onowyołuje • przedstawia skutki powstawania lejów krasowych • przedstawia konsekwencje erozji i degradacji gleb na świecie • prezentuje skutki pustynnienia na wybranych przykładach • omawia cechy środowiska przyrodniczego i sposób zagospodarowania wybranych obszarów objętych pustynnieniem • przedstawia obszary o deficycie zasobów wodnych wynikającym z dużego zapotrzebowania na wodę • podaje przykłady katastrof ekologicznych na świecie wywołanych niewłaściwym gospodarowaniem zasobami wodnymi • omawia znaczenie bioróżnorodności dla środowiska przyrodniczego	skutki zagrożeń meteorologicznych • omawia wpływ dodatnich sprzężeń zwrotnych na tempo globalnego ocieplenia na podstawie wykresu • ocenia wpływ zmian klimatycznych na zasięg pokrywy lodowej • omawia przykłady działań ograniczających skutki zagrożeń geologicznych • proponuje sposoby zapobiegania intensywnej erozji gleb i pustynnieniu • ocenia skalę zagrożenia niedoborem wody w przyszłości • prezentuje działania wspomagające racjonalne gospodarowanie wodą • przedstawia działania na rzecz ochrony różnorodności biologicznej • opisuje czynniki wpływające na bioróżnorodność i georóżnorodność swojego regionu • wykorzystuje zdjęcia satelitarne i lotnicze do lokalizowania oraz wskazywania zasięgu katastrof przyrodniczych
III. Uwarunkowania przyrodnicze gospodarczej działalności człowieka				
Uczeń: • wymienia warunki przyrodnicze decydujące o rozwoju rolnictwa • wyjaśnia znaczenie terminu <i>użyźność gleby</i>	Uczeń: • przedstawia obszary o korzystnych i niekorzystnych warunkach klimatyczno-glebowych do rozwoju rolnictwa na podstawie	Uczeń: • charakteryzuje wpływ klimatu na różnicowanie chowu zwierząt na świecie • charakteryzuje wpływ warunków	Uczeń: • wykazuje związek między warunkami klimatycznymi a rodzajem uprawianych roślin na przykładzie wybranego regionu	• Uczeń: • wykazuje związek między kierunkiem produkcji rolnej a klimatem, ukształtowaniem

- wymienia najżyźniejsze gleby na świecie na podstawie mapy tematycznej - omawia podział surowców mineralnych - podaje przykłady przyrodniczych ograniczeń działalności gospodarczej	mapy tematycznej - omawia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa w Polsce - omawia rozmieszczenie upraw i chowu zwierząt w Polsce na podstawie mapy tematycznej - przedstawia rozmieszczenie wybranych surowców energetycznych na świecie na podstawie mapy tematycznej - przedstawia rozmieszczenie rud miedzi, złota i diamentów na świecie na podstawie mapy tematycznej - wymienia największych producentów rud miedzi, złota i diamentów na świecie - przedstawia obszary występowania przyrodniczych ograniczeń działalności gospodarczej - omawia ideę zrównoważonego rozwoju	glebowych na strukturę upraw na świecie - przedstawia wpływ warunków wodnych na strukturę upraw i chowu zwierząt na świecie - omawia wpływ surowców mineralnych na rozwój przemysłu - omawia znaczenie wybranych surowców energetycznych - podaje przykłady krajów, w których strukturze eksportu duży udział mają surowce mineralne - wskazuje sposoby przełamywania ograniczeń przyrodniczych przez człowieka na przykładzie infografiki dotyczącej Norylska oraz schematu dotyczącego pozyskiwania ropy naftowej	świata - przedstawia zależność między wysokością nad poziomem morza a obszarami upraw i chowu zwierząt na podstawie mapy tematycznej - wykazuje zależność między żyznością gleb a ich przydatnością dla rolnictwa na podstawie mapy tematycznej - przedstawia zmiany znaczenia wybranych surowców mineralnych - przedstawia związek między występowaniem złóż surowców i ich eksploatacją a rozwojem gospodarczym na przykładzie wybranych krajów - dostrzega zależność między rozwojem społeczno-gospodarczym państw a zrównoważonym rozwojem	powierzchni, żyznością gleb i warunkami wodnymi - wyjaśnia związek między występowaniem surowców mineralnych a kierunkiem rozwoju przemysłu i strukturą towarową handlu zagranicznego - prezentuje przykłady pokonywania przyrodniczych ograniczeń działalności gospodarczej i ocenia ich zgodność z zasadami zrównoważonego rozwoju - przedstawia zmiany znaczenia czynników przyrodniczych dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionów w przeszłości i w XXI w.
IV. Problemy polityczne współczesnego świata				
Uczeń: - wymienia państwa powstałe w XXI w. i wskazuje je na mapie politycznej świata - wymienia państwa należące do UE i wskazuje je na mapie politycznej świata - wyjaśnia znaczenie terminu <i>terroryzm</i> - wymienia wybrane cechy cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu	Uczeń: - wskazuje na mapie politycznej świata kontynent, na którym w XX w. powstało lub odzyskało niepodległość najwięcej państw - wymienia pozytywne skutki przemian ustrojowych, które nastąpiły w Polsce po 1989 r. - wymienia główne założenia funkcjonowania Unii Europejskiej - przedstawia zróżnicowanie możliwości regionów UE wyrażone wartością PKB <i>per capita</i> w parytecie siły nabywczej w odniesieniu do średniej wartości tego wskaźnika dla UE na podstawie mapy - omawia polityczne, ekonomiczne, socjologiczno-psychologiczne i społeczno-kulturowe przyczyny terroryzmu - porównuje wybrane cechy cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu	Uczeń: - omawia zmiany na mapie politycznej świata w XXI w. na podstawie mapy - charakteryzuje przemiany ustrojowe i gospodarcze w Europie i krajach byłego ZSRR po 1989 r. - określa wpływ przemian ustrojowych i gospodarczych na społeczeństwo - przedstawia problemy związane z rozbieżnymi poglądami na dalszą integrację oraz problemy prawne z interpretacją zapisów <i>Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej</i> - przedstawia główne problemy gospodarcze i społeczne UE - omawia społeczno-kulturowe, ekonomiczne i polityczne skutki ataków terrorystycznych - wymienia główne typy relacji między cywilizacjami	Uczeń: - charakteryzuje nowe państwa powstałe w XXI w.: Timor Wschodni, Czarnogórę i Sudan Południowy - omawia problemy polityczne i społeczno-ekonomiczne państw utworzonych w XXI w. - przedstawia przebieg przemian ustrojowych i gospodarczych w Europie i krajach byłego ZSRR po 1989 r. - omawia wpływ transformacji systemowej na gospodarkę wybranych państw - prezentuje problemy związane z rozbieżnymi interesami państw członkowskich - analizuje problemy związane z bezpieczeństwem energetycznym i polityką ekologiczną w Unii Europejskiej - omawia skalę terroryzmu w XXI w. oraz główne metody działania terrorystów - wymienia główne ugrupowania terrorystyczne na świecie - podaje przykłady ataków terrorystycznych w Europie i na świecie - wymienia czynniki kształtujące relacje między cywilizacją zachodnią a cywilizacją islamu na podstawie schematu	Uczeń: - przedstawia najnowsze zmiany na mapie politycznej świata oraz charakteryzuje główne problemy państw utworzonych w XXI w. - przedstawia i ocenia skutki przemian ustrojowych i gospodarczych w Europie i krajach byłego ZSRR po 1989 r. - dyskutuje na temat głównych problemów funkcjonowania Unii Europejskiej - proponuje działania, które mogłyby rozwiązać główne problemy funkcjonowania Unii Europejskiej - dyskutuje na temat przyczyn i skutków brexitu - wyjaśnia, dlaczego terroryzm jest wielkim wyzwaniem dla współczesnego świata - przedstawia działania mające na celu zwalczanie terroryzmu podejmowane w UE - omawia pokojowe współistnienie cywilizacji zachodniej i cywilizacji islamu na przykładzie Libanu

V. Problemy społeczne współczesnego świata				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>eksplozja demograficzna, implozja demograficzna, migracje, uchodźstwo, bezrobocie, handel ludźmi, praca dzieci, wolność religijna, nietolerancja, ksenofobia, rasizm</i> • klasyfikuje migracje wg wybranych kryteriów • wyjaśnia, czym jest współczynnik (stopa) bezrobocia • wymienia formy nietolerancji	Uczeń: • omawia zmiany liczby ludności świata w XX i XXI w. na podstawie wykresu i mapy • przedstawia obszary występowania eksplozji demograficznej i implozji demograficznej na podstawie mapy • wymienia czynniki wpływające na decyzję o migracji w podziale na czynniki przyciągające i czynniki wypychające • określa wielkość bezrobocia za pomocą współczynnika (stopy) bezrobocia • wymienia przyczyny bezrobocia w krajach wysoko rozwiniętych i słabo rozwiniętych gospodarczo • omawia zmiany stopy bezrobocia młodych w krajach UE na podstawie wykresu • przedstawia główne kierunki handlu ludźmi na świecie na podstawie mapy • wymienia organizacje przeciwdziałające handlowi ludźmi i niewolnictwu • podaje przyczyny podejmowania pracy przez dzieci • przedstawia liczbę i strukturę pracujących dzieci wg wieku w poszczególnych regionach świata na podstawie wykresu • podaje współczesne przykłady prześladowań na tle religijnym • wymienia przykłady państw, w których dochodzi do naruszenia wolności religijnej, na podstawie mapy • omawia wybrane formy nietolerancji (np. ksenofobię, rasizm, dyskryminację ze względu na status społeczny czy płeć)	Uczeń: • podaje główne przyczyny eksplozji demograficznej i implozji demograficznej • określa przyczyny starzenia się społeczeństw • przedstawia problemy związane z migracjami dobrowolnymi i przymusowymi w skali globalnej i krajowej • omawia problemy związane z uchodźstwem w skali globalnej i krajowej • wskazuje współczesne kierunki przemieszczania się uchodźców na podstawie danych statystycznych • omawia zróżnicowanie przestrzenne stopy bezrobocia na świecie na podstawie mapy • omawia problem bezrobocia wśród młodych ludzi • przedstawia różnice między stopą bezrobocia ogółem a stopą bezrobocia młodych w wybranych państwach • charakteryzuje przejawy współczesnego niewolnictwa • przedstawia skalę handlu ludźmi na świecie, jego główne cele oraz sposoby wykorzystywania pracy dzieci w poszczególnych regionach świata • omawia przykłady nietolerancji na świecie	Uczeń: • omawia skutki eksplozji demograficznej i implozji demograficznej • wymienia kraje o największym udziale ludności w wieku 65 lat i więcej w społeczeństwie • proponuje działania ograniczające skutki starzenia się społeczeństw • charakteryzuje przebieg ważniejszych historycznych i współczesnych fal migracji na świecie • omawia pozytywne skutki migracji • przedstawia pozytywne i negatywne skutki bezrobocia dla społeczeństwa i gospodarki • podaje przyczyny podejmowania pracy przez dzieci (przykłady uwarunkowań społecznych, kulturowych i gospodarczych) • omawia przykłady ludobójstwa na tle religijnym na przełomie XX i XXI w. na podstawie tabeli • przedstawia skutki dyskryminacji rasowej, ksenofobii i innych form nietolerancji • przedstawia przykłady wpływu wykluczania grup ludności na życie społeczne i gospodarcze państw • omawia przykłady sposobów przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i innym formom nietolerancji na świecie	Uczeń: • omawia wpływ procesów starzenia się społeczeństw na życie społeczne i gospodarkę, ze szczególnym uwzględnieniem Europy • podaje przykłady działań podejmowanych w związku z problemem uchodźstwa przez społeczność międzynarodową • proponuje działania, które mogłaby podjąć społeczność międzynarodowa w celu zmniejszenia liczby uchodźców na świecie • wykazuje związek między poziomem rozwoju gospodarczego państwa a odnotowywaną w nim stopą bezrobocia • przedstawia problem handlu ludźmi, niewolnictwa i wykorzystywania pracy dzieci na świecie jako przestępczy problem globalny • wyjaśnia negatywny wpływ handlu ludźmi, niewolnictwa i przymusowej pracy dzieci na świecie na rozwój społeczny i gospodarczy państw • proponuje działania przeciwdziałające wykorzystywaniu pracy dzieci • uzasadnia potrzebę przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i innym formom nietolerancji na świecie
VI. Zróżnicowanie jakości życia ludności na świecie				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminu <i>jakość życia</i> • wymienia rodzaje oceny jakości życia • wyjaśnia, czym jest właściwe odżywianie się	Uczeń: • wymienia syntetyczne wskaźniki obiektywnej oceny jakości życia • analizuje zróżnicowanie wartości HDI na świecie na podstawie mapy tematycznej i	Uczeń: • analizuje schemat przedstawiający hierarchię potrzeb ludzkich • wyjaśnia różnice między subiektywną a obiektywną oceną jakości życia	Uczeń: • wyjaśnia, w jaki sposób formułuje się obiektywną i subiektywną ocenę jakości życia • przedstawia konsekwencje	Uczeń: • formułuje hipotezy dotyczące przyczyn zróżnicowania jakości życia na świecie • proponuje działania, które

- wymienia czynniki wpływające na sposób odżywiania się - wyjaśnia, czym jest głód - wymienia rodzaje głodu - wskazuje na mapie świata regiony o dużym udziale głodujących - podaje nazwę agencji ONZ powołanej w celu niesienia pomocy żywnościowej na świecie - wymienia rodzaje zagrożeń życia ludzi - wymienia rodzaje chorób - wymienia zagrożenia życia ludzi - wymienia największe zagrożenia w życiu codziennym - wyjaśnia, czym jest poczucie bezpieczeństwa - wyjaśnia znaczenie terminu <i>edukacja</i> - wymienia poziomy, na których jest realizowana edukacja - wyjaśnia znaczenie terminu <i>analfabetyzm</i> - wyjaśnia, czym jest wskaźnik analfabetyzmu	danych statystycznych - przedstawia zróżnicowanie wartości wielokryterialnego wskaźnika ubóstwa (MPI) w wybranych krajach - omawia przestrzenne zróżnicowanie stopnia zaspokojenia norm żywieniowych na podstawie mapy tematycznej - analizuje zróżnicowanie wartości energetycznej dostępnej żywności na świecie na podstawie mapy tematycznej - podaje różnice między głodem rzeczywistym a głodem utajonym - wymienia czynniki wpływające na stan zdrowia ludności na podstawie wykresu - wymienia czynniki wywołujące choroby niezakaźne - analizuje zróżnicowanie dostępu do usług zdrowotnych na świecie na podstawie mapy tematycznej - wymienia czynniki wpływające na poczucie bezpieczeństwa - analizuje przebieg edukacji formalnej na trzech poziomach na podstawie schematu - analizuje zmiany wskaźnika analfabetyzmu w poszczególnych częściach świata na podstawie wykresu	- podaje przyczyny zróżnicowania obiektywnej oceny jakości życia na świecie - przedstawia zmiany subiektywnej oceny jakości życia w wybranych krajach - opisuje czynniki wpływające na stopień zaspokojenia norm żywieniowych - omawia przyrodnicze, ekonomiczne i społeczno-polityczne przyczyny głodu - podaje przyczyny klęsk głodu - charakteryzuje wybrane choroby, zakaźne i pasożytnicze oraz niezakaźne - omawia prawidłowości dotyczące zachorowań na choroby zakaźne i pasożytnicze oraz niezakaźne na świecie - opisuje zróżnicowanie przestrzenne zachorowalności na wybrane choroby na podstawie map tematycznych - analizuje na podstawie mapy tematycznej zmiany poczucia bezpieczeństwa mieszkańców wybranych regionów świata - analizuje liczbę zgonów w wyniku wypadków drogowych w różnych regionach świata na podstawie danych statystycznych i mapy tematycznej - przedstawia zagrożenie przestępczością w różnych regionach świata - opisuje zagrożenia związane ze zmianami klimatycznymi oraz z klęskami żywiołowymi - opisuje ogólny system edukacji na świecie - charakteryzuje mierniki uczestnictwa w edukacji formalnej na świecie - omawia zróżnicowanie zaspokojenia potrzeb edukacyjnych na świecie na podstawie danych statystycznych i mapy tematycznej	zróżnicowania jakości życia na świecie - charakteryzuje na przykładach kraje o wysokiej i niskiej jakości życia - porównuje strukturę spożycia produktów żywnościowych w krajach o różnym poziomie rozwoju gospodarczego - omawia problem głodu wśród dzieci - omawia skutki głodu rzeczywistego i głodu utajonego - omawia sposoby rozprzestrzeniania się chorób zakaźnych i pasożytniczych - przedstawia skutki występowania chorób - omawia czynniki wpływające na stan zdrowia społeczeństw i jakość usług medycznych na świecie - proponuje działania na rzecz zapobiegania chorobom i ich zwalczania - analizuje poczucie bezpieczeństwa i postrzeganie różnych zagrożeń na podstawie wyników badań ankietowych - analizuje na podstawie wyników badań ankietowych poczucie bezpieczeństwa uczniów w szkole - określa przyczyny zróżnicowania zaspokojenia potrzeb edukacyjnych na świecie	mogłyby ograniczyć głód i niedożywienie na świecie - przedstawia przyczyny zagrożenia życia w wybranych regionach świata, w tym związane z rozprzestrzenianiem się chorób, niskim poziomem ochrony zdrowia i degradacją środowiska - wykazuje zależność między poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego a występowaniem poszczególnych rodzajów zagrożeń życia na podstawie danych statystycznych - dokonyuje oceny poczucia bezpieczeństwa mieszkańców wybranych regionów świata na podstawie samodzielnie opracowanych kryteriów - dyskutuje na temat skutków zróżnicowania poziomu zaspokojenia potrzeb edukacyjnych w wybranych regionach świata
VII. Problemy gospodarcze współczesnego świata				

Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminu <i>produkt krajowy brutto</i> • wyjaśnia, na czym polega międzynarodowa pomoc rozwojowa • wyjaśnia, czym jest oficjalna pomoc rozwojowa • wymienia kraje udzielające pomocy rozwojowej innym państwom • wymienia przykłady organizacji niosących pomoc rozwojową najbiedniejszym krajom • wyjaśnia, czym są korporacje międzynarodowe • wymienia przykłady korporacji międzynarodowych i podaje nazwy państw, z których się wywodzą	Uczeń: • wymienia czynniki wpływające na poziom rozwoju gospodarczego państw • omawia zróżnicowanie wartości PKB <i>per capita</i> na świecie na podstawie mapy tematycznej • wymienia rodzaje pomocy rozwojowej udzielanej państwom • wymienia państwa, które otrzymały środki w ramach oficjalnej pomocy rozwojowej na podstawie mapy tematycznej i danych statystycznych • przedstawia rozmieszczenie największych firm świata na podstawie mapy tematycznej • wymienia główne branże, w których działają największe korporacje międzynarodowe	Uczeń: • omawia na wybranych przykładach państwa o najwyższej i najniższej wartości PKB <i>per capita</i> • podaje przyczyny dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw i regionów świata • omawia przestrzenne zróżnicowanie zadłużenia państw świata na podstawie mapy tematycznej • omawia działania (inne niż podejmowane w ramach pomocy rozwojowej) mające na celu zmniejszenie dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw • podaje główne cele rozrastania się korporacji • omawia rozwój korporacji na przykładzie The Walt Disney Company	Uczeń: • charakteryzuje problemy społeczno-gospodarcze najbiedniejszych i najbogatszych państw świata • przedstawia skutki dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw i regionów świata • przedstawia ewolucję pomocy rozwojowej • przedstawia wpływ polityki na rozwój korporacji międzynarodowych • omawia pozytywne i negatywne skutki gospodarczej działalności korporacji międzynarodowych	Uczeń: • przedstawia problem zadłużenia państw i obywateli na przykładach państw wysoko i słabo rozwiniętych • podaje przykłady działań mających na celu zmniejszenie dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw i regionów świata oraz dokonuje ich krytycznej oceny • ocenia wpływ korporacji transnarodowych na społeczeństwo, politykę, gospodarkę i środowisko przyrodnicze państw oraz regionów świata • przedstawia wpływ konsumpcjonizmu, pracoholizmu i presji gospodarczej związanej z maksymalizacją zysku na zdrowie i życie człowieka • omawia wpływ wybranej korporacji międzynarodowej na społeczeństwo, gospodarkę i środowisko przyrodnicze państw
--	---	--	--	--